

**Відкритий міжнародний університет розвитку людини
«Україна»**

Івано-Франківська філія

**МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ**

**ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ УЧАСНИКІВ
МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**«СУЧАСНА НАУКА: СТАН, ПРОБЛЕМИ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

(29 травня 2025 р.)

Івано-Франківськ

Сучасна наука: стан, проблеми та перспективи розвитку: збірник матеріалів міжвузівської науково-практичної конференції, Івано-Франківськ – 29 травня 2025р. ЛФФ Університету «Україна». - Івано-Франківськ, 2025. – 139 с.

У збірнику матеріалів Міжвузівської науково-практичної конференції викладено тези доповідей учасників, в яких досліджуються актуальні проблеми розвитку права, інженерії програмного забезпечення, журналістики, філології та інклюзивної освіти.

***Рекомендовано до друку Радою
Івано-Франківської філії Університету «Україна»
(Протокол № 3 від 30 травня 2025 р.)***

Автори несуть особисту відповідальність за повноту висвітлення досліджуваного питання, системність викладу матеріалів, достовірність наведених фактів та їхню автентичність, правильне цитування, академічну доброчесність.

Тези доповідей друкуються в авторській редакції.

Івано-Франківська філія Університету «Україна», 2025

СЕКЦІЯ 1
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ З ОХОРОНИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ

***Веселов Микола,**
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін
та безпеки життєдіяльності факультету № 2
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ*

***Боровик Артем,**
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Донецького державного університету внутрішніх справ*

У контексті повномасштабної збройної агресії проти України забезпечення громадської безпеки стало надзвичайно важливим. Правоохоронна система потребує підтримки з боку громадянського суспільства, зокрема через функціонування громадських формувань (далі –ГФ), які мають потенціал стати ефективним інструментом у сфері безпеки [1].

Станом на 2023 рік в Україні діяло 950 громадських формувань із загальною чисельністю 37 826 осіб. У 2024 році кількість формувань зросла до 1037, однак чисельність членів зменшилася до 35 115 осіб [2]. Попри формальне зростання їх кількості, рівень реальної ефективності цих утворень залишається умовно «задовільним». У першу чергу індикатором такої «ефективності» є ставлення самих громадян, оскільки, як стверджують соціологи – «громадська думка є одним з чинників ефективності діяльності правоохоронних інституцій» [3].

До ключових проблем функціонування ГФ з охорони громадського порядкув нашій країні можна віднести:

1) відсутність фінансування: близько 60% організацій громадянського суспільства фінансуються за рахунок пожертв, членських внесків або донатів. Лише 22% мають доступ до міжнародних грантів, 18% – до доходів від власної діяльності. Водночас чинне законодавство забороняє ГФ здійснювати будь-яку прибуткову діяльність, не передбачаючи натомість прямої фінансової підтримки з боку держави [4];

2) низька якість співпраці з поліцією: понад 70% опитаних поліцейських вважають ГФ корисним ресурсом, але 40% констатують формальний характер взаємодії [2];

3) організаційна бездіяльність: численні формування ліквідовані через порушення звітності, відсутність складу або взагалі фактичну відсутність діяльності.

Можна навести декілька типових прикладів з судової практики, так формування «Щит Глухівці» мало б бути ліквідоване через неподання списків членів ГФ (для перевірки на відсутність судимості) і відсутність їх навчання (Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 30.03.2023 р. у справі № 120/10957/22) [5], а формування «Безпека громадського простору» (м. Одеса) – через повну бездіяльність і відсутність зв'язку з поліцією (Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 12.03.2025 р. у справі № 420/2506/25) [6].

На підставі аналізу визначених проблем і вивчення позитивних закордонних практик країн Центральної Європи (Німеччини, Польщі, Угорщини, Чехії) [7; 8; 9; 10; 11; 12; 13], для підвищення ефективності функціонування громадських формувань з охорони громадського порядку в Україні пропонуємо:

- розробити єдину уніфіковану модель організації ГФ з чіткою структурою, централізованою координацією та підзвітністю;
- встановити стабільне джерело фінансування за рахунок місцевих бюджетів або цільових державних програм, а також передбачити залучення міжнародних грантів;
- запровадити обов'язкове навчання для членів ГФ і правову сертифікацію їх діяльності;
- забезпечити відкриту звітність та механізми громадського контролю;
- активно залучати ветеранів Збройних Сил України та правоохоронних органів, які мають професійний та/чи бойовий досвід і здатні діяти в умовах підвищеної безпеки.

Список використаних джерел

1. Майко Т. С., Грушко І. І. Роль громадських організацій у забезпеченні національної безпеки України в умовах воєнного стану. *Acta Securitatae Volynienses*. 2023. № 1. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-9385/2023-1-4>.
2. Про розгляд запиту на інформацію: лист-відповідь Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України на запит Артема Боровика № 74930–2025 від 21.05.2025. Київ, 2025. 2 с.
3. Громадська думка як чинник ефективності діяльності правоохоронних органів в Україні. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2011. URL: <https://surl.li/phjvan>.
4. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону: Закон України від 22.06.2000 р. № 1835-III. Дата оновлення: 15.03.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14#Text>.
5. Рішення Вінницького окружного адміністративного суду від 30.03.2023 р. у справі № 120/10957/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/109905096>.
6. Рішення Одеського окружного адміністративного суду від 12.03.2025 р. у справі № 420/2506/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125818621>.
7. Országos Polgárőr Szövetség. Annual Report. 2022. URL: <https://opsz.hu/jelentesek>.

8. Офіційний сайт Національної поліції. Безпека громади: як взаємодіють офіцери поліції та добровільні об'єднання. 2023. URL: <https://npu.gov.ua/>.
9. Муніципальна варта Черкас: звіт про діяльність за 2023 рік. URL: <https://mv.chmr.gov.ua/zvit2023>.
10. Ministry of Interior of the Republic of Poland. About Municipal Guard. URL: <https://www.gov.pl/web/mswia/municipal-guard>.
11. Országos Polgárőr Szövetség. Annual Report 2022. URL: <https://opsz.hu/jelentesek>.
12. Ministry of the Interior of the Czech Republic. Community Policing Guidelines. URL: <https://www.mvcr.cz/policie/soucasti-obecni-policie.aspx>.
13. Bundesministerium des Innern und für Heimat. Bürgerbeteiligung an der öffentlichen Sicherheit. URL: <https://surl.li/ecimby>.

МІЖНАРОДНО – ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЗА АГРЕСІЮ ПРОТИ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ПРИТЯГНЕННЯ

Вінтоняк Роман,

III курс, спеціальність Право

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Колибаб'юк С.П.,

к.і.н., доцент

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Агресія Російської Федерації проти України, що розпочалася у 2014 році та переросла у повномасштабне вторгнення у лютому 2022 року, є грубим порушенням фундаментальних принципів міжнародного права. Міжнародно-правова відповідальність агресора передбачає комплекс заходів, спрямованих на відновлення справедливості, відшкодування збитків та запобігання подібним діям у майбутньому. Шляхи притягнення РФ до відповідальності охоплюють кілька взаємодоповнюючих напрямків. На міжнародному рівні притягнення до кримінальної відповідальності стосується осіб, винних у скоєнні найтяжчих міжнародних злочинів: геноциду, злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії. Міжнародний кримінальний суд (МКС), що базується в Гаазі, має юрисдикцію щодо воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду, скоєних на території України, починаючи з 2014 року. Хоча Україна не є державою-учасницею Римського статуту (засновницького договору МКС), вона двічі зверталася до МКС із заявами, визнаючи його юрисдикцію щодо злочинів, скоєних на її території. У березні 2023 року МКС видав ордери на арешт президента РФ В. Путіна та уповноваженої з прав дитини М. Львової-Белової за підозрою у воєнному злочині незаконної депортації дітей з України. Це є важливим кроком, який свідчить про можливість притягнення до відповідальності вищих посадових осіб. Одним із головних викликів є притягнення до відповідальності за сам *злочин агресії*, який зазвичай не підпадає під юрисдикцію МКС, якщо держава-агресор не є його учасницею або не визнала його юрисдикцію. Тому Україна та її міжнародні партнери активно працюють над створенням Спеціального трибуналу для злочину агресії проти України. Існують різні моделі такого трибуналу (на основі угоди між Україною та ООН, на основі угоди між Україною та регіональною організацією, або за гібридною моделлю). Важливо, що Рада Європи вже підтримала створення Спецтрибуналу. Метою є забезпечення невідворотності покарання для вищого військово-політичного керівництва РФ за планування, розв'язання та ведення агресивної війни. Національні суди окремих держав можуть здійснювати розслідування та притягати до відповідальності осіб за міжнародні злочини, скоєні на території України, на основі принципу універсальної юрисдикції. Це дозволяє переслідувати злочинців незалежно від їхнього громадянства чи місця скоєння злочину. Окрім індивідуальної кримінальної відповідальності, Російська Федерація як держава несе міжнародно-правову відповідальність за агресію. Ця відповідальність реалізується, насамперед, через зобов'язання щодо репарацій – повного відшкодування шкоди, завданої Україні. У квітні 2024 року в Гаазі почав

роботу Міжнародний реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (RD4U). Це важливий крок до механізму відшкодування збитків. Реєстр документує шкоду, завдану особам, підприємствам та державі Україна, і є основою для майбутніх репарацій. Країни ЄС заморозили близько 300 млрд євро активів Центрального банку РФ, більшість з яких знаходиться в Європі. Україна та її партнери активно обговорюють юридичні механізми конфіскації цих активів для їх спрямування на відбудову України та виплату репарацій. Хоча існують певні правові дискусії щодо законності повної конфіскації, є юридичні висновки, які підтримують такий крок як контрзахід у відповідь на грубе порушення міжнародного права. Наразі європейські країни вже почали використовувати доходи від заморожених російських активів для фінансування допомоги Україні. Україна активно використовує наявні міжнародні судові інституції для притягнення РФ до відповідальності. Україна подала позов проти РФ до МС ООН щодо порушення Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. МС ООН вже видав тимчасові заходи, що зобов'язують РФ негайно припинити військові дії. Україна подала низку міждержавних позовів проти РФ до ЄСПЛ щодо порушення прав людини на тимчасово окупованих територіях та внаслідок збройної агресії. ЄСПЛ вже виніс рішення на користь України у деяких справах, визнавши порушення прав людини з боку РФ. Україна також зверталася до цього трибуналу у зв'язку з захопленням українських військових кораблів та членів екіпажу у 2018 році. Хоча санкції та дипломатичний тиск не є прямими формами міжнародно-правової відповідальності, вони є важливим інструментом для примусу агресора. Санкції (економічні, фінансові, персональні) покликані послабити військовий та економічний потенціал РФ, чинячи тиск на її керівництво з метою припинення агресії. Виключення РФ з міжнародних організацій (наприклад, Ради Європи), обмеження її участі у міжнародних форумах та засудження її дій на рівні ООН (резольуції Генеральної Асамблеї) свідчать про політичну ізоляцію агресора. Дипломатичні зусилля України та її партнерів спрямовані на консолідацію міжнародної спільноти щодо засудження агресії та підтримки України. Притягнення Російської Федерації до міжнародно-правової відповідальності за агресію проти України є комплексним та багатогранним процесом, що вимагає скоординованих зусиль на індивідуальному та державному рівнях. Це включає створення нових судових механізмів (Спеціальний трибунал), використання існуючих міжнародних судів (МКС, МС ООН, ЄСПЛ), а також розробку дієвих механізмів відшкодування збитків (конфіскація активів, Реєстр збитків). Цей процес є тривалим і складним, але його успішна реалізація є принциповою для відновлення міжнародного правопорядку, забезпечення справедливості для жертв агресії та запобігання подібним злочинам у майбутньому. Міжнародне право передбачає як відповідальність РФ як держави за порушення суверенітету та територіальної цілісності України, так і кримінальну відповідальність конкретних осіб (політичного та військового керівництва, виконавців) за скоєння міжнародних злочинів (агресія, воєнні злочини, злочини проти людяності, геноцид). До процесу вже залучені ключові міжнародні судові органи, такі як Міжнародний Суд ООН (щодо геноциду та порушень конвенцій), Міжнародний кримінальний суд (щодо воєнних злочинів та злочинів проти людяності, з видачею ордерів на арешт), а також Європейський суд з прав людини (щодо порушень прав

людини). Активно розробляються механізми для відшкодування колосальних збитків, завданих Україні. Це включає створення Реєстру збитків та обговорення можливості використання заморожених російських активів для відновлення України, що є безпрецедентним і юридично складним кроком. З огляду на "імунітет агресії" для Міжнародного кримінального суду, докладаються зусилля для створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії, що є відповіддю міжнародної спільноти на необхідність заповнення прогалин у системі міжнародного правосуддя. Процес притягнення до відповідальності є довготривалим і вимагає постійної консолідації міжнародних зусиль, політичної волі та юридичної винахідливості. Він стикається з викликами, такими як суверенний імунітет, необхідність збору величезного масиву доказів та протидія з боку РФ. Отже, міжнародна спільнота демонструє значну рішучість притягнути РФ до відповідальності за її дії. Це не лише питання справедливості для України, але й фундаментальне випробування для всієї системи міжнародного права та її здатності забезпечувати мир і безпеку у світі. Успіх цих зусиль створить важливий прецедент для майбутнього міжнародного порядку.

Список використаних джерел

1. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 червня 1945 року.
2. Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року.
3. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод) від 04 листопада 1950 року.
4. Визначення агресії (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 3314 (XXIX) від 14 грудня 1974 року).
5. Рішення Міжнародного Суду ООН у справі «Застосування Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього (Україна проти Російської Федерації)» від 16 березня 2022 року.
6. Резолюції Генеральної Асамблеї ООН щодо агресії РФ проти України (Резолюція A/RES/ES-11/1 від 02 березня 2022 року).
7. Денисов В. Н. Агресія як міжнародний злочин. Право України. 2022. № 3. С. 27–42.
8. Задорожня С. М. Проблеми кваліфікації злочину агресії в контексті російсько-української війни. Юридичний вісник. 2023. № 1. С. 56–65.
9. Короткий Т. Р. Застосування Міжнародного кримінального суду до злочинів, вчинених в Україні: перспективи та виклики. Вісник кримінального судочинства. 2022. № 2. С. 104–115.
10. Кулаковський А. Б. Міжнародно-правова відповідальність за воєнні злочини: доктрина та практика. Харків : Право, 2021. 420 с.
11. Малиновський О. А. Компенсаційні механізми відшкодування збитків, завданих агресією РФ: міжнародно-правові аспекти. Міжнародне право. 2023. № 4. С. 15–28.
12. Онищенко Н. М. Створення спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України: міжнародні дебати та перспективи. Право України. 2023. № 5. С. 71–85.

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА В УКРАЇНИ

Губська Оксана

*старший викладач кафедри права та гуманітарних дисциплін
Івано-Франківська філія університету «Україна»*

Павликівський Дмитро

*здобувач 3 курсу, групи ПЗ-23.2-1-іпсв-іф
Івано-Франківська філія університету «Україна»*

Конституційне право України є однією з фундаментальних галузей правової науки, що регламентує основи організації державної влади, правового статусу громадян, демократичних інститутів та механізмів взаємодії між державою і суспільством.

У сучасних умовах розбудови правової держави особливого значення набуває розвиток науки конституційного права як теоретичної основи для вдосконалення конституційного ладу України.

Після прийняття Конституції України у 1996 році наука конституційного права зазнала істотного розвитку. Було сформовано низку авторитетних наукових шкіл, зокрема у Києві, Львові, Харкові, Одесі, Дніпрі. Українські науковці активно досліджують питання народного суверенітету, принципів конституційного ладу, прав і свобод людини, розподілу влад, статусу органів державної влади, місцевого самоврядування. Позитивним чинником є також поява молодих науковців, активізація участі в міжнародних проєктах, конференціях, публікації в закордонних фахових виданнях.

Особливої уваги потребує модернізація розділів Конституції, що регулюють державне управління та місцеве самоврядування. Європейська модель самоврядування передбачає значно вищий рівень децентралізації, участі громадян у прийнятті рішень та прозорості публічної влади. Необхідно створити конституційні передумови для розширення повноважень місцевих громад, запровадження механізмів електронної демократії та партисипативного управління.

Сьогодні наука конституційного права в Україні переживає етап активного розвитку та оновлення, що зумовлено як внутрішніми трансформаціями політико-правової системи, так і зовнішніми викликами. Серед актуальних напрямів наукових досліджень є проблеми конституційної реформи, правового статусу органів влади, захисту прав людини, децентралізації, судової реформи тощо.

Незважаючи на певні успіхи, наука конституційного права в Україні стикається з низкою проблем, а саме це політична нестабільність та часті зміни законодавства. Вони ускладнюють формування сталої наукової доктрини та правових позицій. Недостатнє фінансування науки - брак державної підтримки який знижує рівень досліджень. Також часто спостерігається відсутність глибокого теоретичного аналізу. Існує проблема відсутності реального впливу науки на нормотворчість. Законодавці рідко враховують наукові рекомендації при ухваленні рішень. Існує недостатня інтеграція в європейський науковий простір. Українські науковці не завжди

мають належний доступ до закордонних баз даних, грантів, академічних обмінів.

Подальший розвиток науки конституційного права в Україні можливий за умов **поглиблення євро інтеграційного напрямку**. Адаптація українського конституційного законодавства до стандартів ЄС створює нові напрями досліджень.

Також оновлення Основного Закону відкриває нові виклики для наукової спільноти. Поява інститутів е-урядування, цифрових петицій та референдумів потребує нових юридичних підходів. Зростання рівня правової свідомості суспільства формує попит на глибокі наукові дослідження. Важливим чинником розвитку науки є підготовка нових поколінь науковців з ґрунтовною теоретичною базою.

Наука конституційного права України має значний потенціал для подальшого розвитку, проте потребує системного реформування та підтримки з боку держави і суспільства. Її роль у становленні демократичної, соціальної та правової держави є безперечною. Успішна реалізація реформ, дотримання принципів правової державності та ефективне функціонування інститутів влади значною мірою залежить від глибини і якості наукового обґрунтування відповідних процесів.

Список використаних джерел

1. Конституція України: Закон від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР.
2. Скрипнюк О.В. Конституційне право України: сучасний стан, виклики та перспективи розвитку // *Право України*. — 2023. — №2. — С. 12–20.
3. Тодика Ю.М., Тодика О.Ю. Теоретичні основи сучасного конституціоналізму. — Харків: Право, 2022.
4. Серьогіна С.Г. Становлення науки конституційного права України у ХХІ столітті // *Наукові праці НАПрНУ*. — 2021. — Т. 5. — С. 87–95.
5. Європейські стандарти конституційного права: адаптація в Україні. — К.: ЮрінкомІнтер, 2020.
6. Вдовіна Л.О. Проблеми правової науки в умовах цифровізації // *Вісник Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*. — 2022. — №1. — С. 33–39.

СПРОСТУВАННЯ СПРОБ ДЕЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Дума Анатолій

*2 курс, група ПЗ-23-1-іф, спеціальність «Право»
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

*Науковий керівник: Дума З. Є.,
старший викладач кафедри «Права та гуманітарних дисциплін»
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

У соціально-політичному житті проблема легітимності державної влади особливо загострюється під час трансформаційних періодів, коли змінюються ідеологічні засади, форми правління та політико-правові парадигми. У сучасних умовах формування правової держави та функціонування демократичних інститутів питання легітимності не втрачає своєї актуальності. Воно залишається предметом активного обговорення як у науковому середовищі, так і в практичному політичному дискурсі.

Сучасні питання зосереджені навколо пошуку нормативних та аксіологічних основ функціонування влади, забезпечення справедливості, захисту прав людини та дотримання індивідуальної свободи в умовах плюралізму та глобалізації. В умовах загострення геополітичних протистоянь і внутрішніх викликів, таких як війна чи політична турбулентність, ці питання набувають особливого значення.

Концепт легітимності влади перебуває в центрі уваги різних наукових галузей — від філософії до політичної науки, від соціології до юриспруденції. Незважаючи на значний обсяг наукових напрацювань, єдності в підходах до визначення легітимності не досягнуто — як з погляду її джерел, так і механізмів вияву в реальній політичній практиці. Багато аспектів залишаються предметом суперечок, зокрема щодо співвідношення легітимності де-юре (юридично підтвердженої) та легітимності де-факто (визнаної суспільством).

Крім того, зміст і структура легітимності змінюються залежно від соціального контексту, типу політичного режиму, рівня довіри громадян до інститутів влади, а також зовнішніх чинників.

З цієї причини легітимність постає як динамічне явище, що відображає не лише правові основи, а й морально-політичні настрої суспільства в конкретний історичний момент.

Україна переживає один із найважчих періодів своєї новітньої історії — повномасштабну війну, розв'язану Російською Федерацією у 2022 році. У таких умовах особливо важливою є легітимність державної влади як гаранта стабільності, безпеки та правопорядку. Однак останнім часом фіксуються спроби інформаційного та політичного тиску, спрямовані на делегітимацію чинної влади, зокрема президента, Верховної Ради та інших інститутів державного управління.

Делегітимація — це процес підриву довіри до влади, створення у суспільстві переконання, що вона втратила правове або моральне право керувати. У політичному дискурсі делегітимація часто використовується як інструмент гібридної війни.

В Україні цей процес має як внутрішні, так і зовнішні джерела, зокрема:

- розповсюдження фейків і дезінформації (приклад — твердження про «нелегітимність» президента після завершення п'ятирічного терміну в 2024 році);
- спроби політичних опонентів використовувати конституційно неоднозначні ситуації для підриву авторитету державних інституцій;
- зовнішнє втручання через російські пропагандистські ресурси.

Конституційно-правові підстави легітимності влади

У Конституції України закріплені норми, які гарантують безперервність влади:

- Стаття 103 визначає, що Президент України виконує повноваження до вступу на пост новообраного Президента.
- Стаття 108 також підтверджує цю норму, запобігаючи вакууму влади.
- В умовах воєнного стану проведення виборів є юридично неможливим, що передбачено Законом України «Про правовий режим воєнного стану», який призупиняє дію деяких норм виборчого законодавства.

Дезінформація як інструмент делегітимації

Спроби делегітимації влади нерідко мають вигляд дезінформаційних кампаній.

Приклади:

- маніпуляції щодо начебто «автоматичного припинення» повноважень Президента після п'ятирічного терміну,
- заяви про «узурпацію влади» через відсутність виборів,
- порівняння України з авторитарними режимами з метою підірвати міжнародну підтримку.

Такі заяви часто транслюються з проросійських каналів або політиків, які працюють у рамках кремлівської дезінформаційної стратегії.

Аргументи на захист легітимності чинної влади

1. Правовий аргумент. Відповідно до Конституції та чинного законодавства, вибори не можуть проводитись під час воєнного стану, а отже — продовження повноважень президента є абсолютно законним.
2. Моральний і політичний аргумент. Чинна влада має мандат народу, отриманий на виборах 2019 року, і стабільно користується підтримкою у ключових питаннях національної безпеки.
3. Міжнародний аргумент. Жоден із міжнародних партнерів України не поставив під сумнів легітимність влади. Всі заяви від ООН, ЄС, НАТО та G7 підтверджують легітимність політичного керівництва України.

Протидія спробам де легітимації, що слід робити

1. Комунікаційна стратегія держави — регулярне пояснення юридичних підстав продовження повноважень органів влади.
2. Освітні ініціативи — інформування громадян через ЗМІ, школи, ВНЗ.
3. Правова відповідальність за дезінформацію — застосування санкцій до публічних осіб, які свідомо поширюють неправду.
4. Інформаційна співпраця з партнерами — посилення міжнародної підтримки та спільна боротьба з фейками.

Спроби делегітимації влади в Україні сьогодні є частиною гібридної війни,

спрямованої на дестабілізацію держави зсередини. Вони не мають жодних правових підстав і суперечать як українському законодавству, так і міжнародній практиці.

Єдність суспільства, правова грамотність та стратегічна комунікація — ключові інструменти захисту легітимності влади в умовах війни.

Чітке дотримання конституційних норм, прозоре інформування населення та міжнародних партнерів, а також рішуча боротьба з дезінформацією є ключовими для спростування цих загроз та збереження стабільності України на шляху до перемоги та подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Конституція України, статті 103, 108.
2. Закон України «Про правовий режим воєнного стану».
3. Постанова КСУ від 05 жовтня 2005 року №6-рп/2005 (тлумачення повноважень Президента у перехідний період).
4. Цветков В. «Інформаційні війни і виклики легітимності влади в Україні» // *Український журнал політичних досліджень*, 2023.

ЗМІНИ В ПРОЦЕДУРІ ЗВІЛЬНЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Слободян Ірина

*старший викладач кафедри права та гуманітарних дисциплін,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Звягінцев Ігор

*здобувач 2 курсу групи ЗПЗ-24.2-1-іф спеціальність Право
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Введення військового стану в Україні створює особливий правовий режим, який суттєво впливає на різні сфери суспільного життя, зокрема і на трудові відносини. Одним із важливих напрямів реформ є регулювання процедури звільнення працівників. Ці зміни мають на меті забезпечити захист зайнятості населення, збереження соціальної стабільності та економічної безпеки країни в умовах воєнного конфлікту[1].

Основні зміни в процедурі звільнення під час військового стану. Однією з ключових новацій є обмеження права роботодавців на звільнення працівників з власної ініціативи. Під час воєнного стану заборонено звільняти працівників у зв'язку з ліквідацією підприємства, скороченням штату, порушенням трудової дисципліни, якщо це пов'язано із воєнним станом [2]. Це спрямовано на захист працівників від безпідставного припинення трудових відносин у складний для країни період.

Військовозобов'язані, резервісти та мобілізовані особи отримали додаткові трудові гарантії. Їх звільнення за ініціативою роботодавця заборонено, крім випадків грубого порушення трудової дисципліни чи інших серйозних підстав, визначених законом [2]. Це зумовлено необхідністю мобілізаційної готовності та збереження кадрового потенціалу держави.

Звільнення працівників під час воєнного стану можливе лише за згодою сторін або у випадках, передбачених законом. Обов'язковим є дотримання строку попередження не менше двох місяців. Працівникам гарантовано збереження трудового стажу, виплату компенсацій та дотримання інших трудових прав [2].

У зв'язку з особливостями воєнного стану діють певні винятки щодо виконання трудових договорів. Можливе запровадження дистанційної роботи, гнучких форм зайнятості, що ускладнює необхідність звільнення і допомагає зберегти робочі місця. Державна політика стимулює адаптацію форм праці до нових умов, підтримуючи баланс між інтересами працівників і роботодавців [3].

Зміни в процедурі звільнення під час військового стану є важливою складовою підтримки соціальної стабільності в країні. Заборона необґрунтованого звільнення, особливі гарантії для військовозобов'язаних, а також гнучкі механізми працевлаштування допомагають зберегти робочі місця та трудові права громадян у складних умовах. Проте ці зміни вимагають ретельного юридичного супроводу, чіткої комунікації між сторонами трудових відносин та подальшого вдосконалення нормативної бази, та одним з провідних завдань законотворців, на нашу думку є також запобігання некерованій міграції громадян, Довгострокова мета забезпечення міграційної безпеки полягає в усуненні цих загроз всередині держави за допомогою

керованої міграції, де ризики для безпеки знижуються за допомогою регуляторних, особливо законодавчих, інструментів та подальших процесів[4].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
2. Кодекс законів про працю України (КЗпП) від 10.12.1971 № 322-08 (в редакції, чинній на 2023 рік). — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
3. Науково-правовий коментар до Закону України «Про правовий режим воєнного стану». — Київ, 2023. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
4. Слободян І.Ю. “Міграційна безпека в умовах глобальної фінансово-економічної кризи ”, Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції “Теорія та практика правозастосування в сучасних умовах державотворення” Університет Короля Данила 5.05.2023 р. – ст. 275

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЮРИСПРУДЕНЦІЇ З ОСВІТОЮ ДОРΟΣЛИХ ТА ІНКЛЮЗІЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

Багрій Марія-Діана

III курс, спеціальність Право

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Кім Г.В.,

к.т.н., професор

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Сучасний світ визнає право на освіту не лише як доступ до початкової та середньої школи, а як право на навчання впродовж усього життя (lifelong learning). Це розширене розуміння вимагає відповідного правового забезпечення, що робить актуальною роль юриспруденції у формуванні та захисті цього права для дорослих. Все більше уваги приділяється забезпеченню рівного доступу до освіти для всіх, без винятку, включаючи людей з інвалідністю, мігрантів, літніх людей та інші вразливі групи. Юриспруденція покликана забезпечити ці інклюзивні засади. Автоматизація, цифровізація та штучний інтелект змінюють вимоги до кваліфікації. Професії зникають, з'являються нові. Юридичне регулювання освіти дорослих стає критично важливим для забезпечення можливостей рескілінгу та апскілінгу, що дозволяє людям адаптуватися до нових умов і залишатися конкурентоспроможними. Актуальна є потреба у правових механізмах, що стимулюють роботодавців інвестувати у навчання своїх працівників, а державу – у створення відповідних програм. У багатьох країнах, включаючи Україну, спостерігається старіння населення. Люди працюють довше, і їм потрібно підтримувати свою кваліфікацію або навіть змінювати професію у старшому віці. Юридичне забезпечення доступу до освіти для старших вікових груп є важливим для їхньої соціальної та економічної активності. Правові норми є інструментом для зменшення соціальної нерівності, надаючи можливість навчання тим, хто раніше був виключений з освітніх процесів або мав обмежений доступ. Це стосується забезпечення доступного середовища, спеціальних програм та фінансової підтримки. Актуальність юриспруденції полягає у забезпеченні ефективності антидискримінаційних законів, що захищають право кожного на освіту, незалежно від будь-яких ознак. Освічені дорослі, які мають доступ до інформації та нових знань, є більш активними громадянами, здатними брати участь у суспільному житті, приймати обґрунтовані рішення та захищати свої права. Юридичне забезпечення права на освіту підтримує ці процеси. Особлива актуальність є сьогодні для України. Повномасштабна війна змусила мільйони українців залишити свої домівки. Багато з них потребують перекваліфікації для інтеграції на нових місцях або для повернення додому. Юридичне поле має забезпечити швидкі та гнучкі механізми доступу до освіти для цих категорій. Тисячі військовослужбовців та цивільних осіб отримали травми, що призвели до інвалідності. Забезпечення їхнього права на інклюзивну освіту та професійну адаптацію є одним з найважливіших викликів. Юриспруденція повинна створити чіткі правові рамки для їхньої реінтеграції через освіту. Відбуваються зміни на ринку праці в умовах війни. Війна трансформує економіку та ринок праці. Потрібні фахівці для

відбудови, оборонної промисловості, нових секторів. Це вимагає швидкого юридичного реагування щодо програм перепідготовки та підвищення кваліфікації. Україна прагне до членства в ЄС, а Європейський Союз активно просуває концепції "навчання впродовж життя" та "інклюзивної освіти". Гармонізація українського законодавства з європейськими стандартами у цих сферах є не лише рекомендацією, а й юридичною вимогою для успішної інтеграції. Це включає адаптацію правових норм щодо кваліфікаційних рамок, визнання мікро-кваліфікацій, забезпечення доступності та якості освіти дорослих. Отже, актуальність теми визначається не лише академічним інтересом, а й нагальною суспільною потребою у створенні ефективної, справедливої та доступної системи безперервного навчання для кожного громадянина, що є ключовим для сталого розвитку, соціальної згуртованості та успішної відбудови України. Взаємозв'язок юриспруденції з освітою дорослих та інклюзією впродовж життя є багатогранним і фундаментальним. Право не просто "обслуговує" ці сфери, а є їхнім визначальним чинником, гарантом і каталізатором розвитку. Цей зв'язок проявляється на кількох ключових рівнях: від закріплення прав до створення механізмів реалізації та захисту. Юриспруденція створює необхідну правову основу для існування та розвитку освіти дорослих та інклюзивного навчання. Вона починається з визнання права на освіту як фундаментального права людини. Конституції більшості демократичних держав, включаючи Україну, закріплюють право на освіту. Хоча ці статті часто фокусуються на обов'язковій загальній освіті, вони створюють загальний принцип, який розширюється на навчання впродовж життя. Це означає, що держава має не лише забезпечити доступ до шкіл, але й створити умови для безперервного розвитку особистості. Участь держави у міжнародних конвенціях (наприклад, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю) перетворює ці принципи на юридичні зобов'язання. Особливо Конвенція про права осіб з інвалідністю прямо вимагає інклюзивної освіти на всіх рівнях та навчання впродовж життя, зобов'язуючи держави вживати конкретних законодавчих та адміністративних заходів. Національні закони, такі як Закон України "Про освіту", а також потенційний Закон "Про освіту дорослих", конкретизують ці права. Вони юридично закріплюють терміни "освіта впродовж життя", "освіта дорослих", "інклюзивне навчання", "особи з особливими освітніми потребами". Чітко прописують принцип недискримінації, забороняючи будь-які форми упередженого ставлення на основі віку, інвалідності, статі, етнічної приналежності тощо. Дорослі мають юридичне право обирати форми, види та напрями навчання, що відповідають їхнім потребам та інтересам. Правові норми не лише декларують права, а й створюють юридичні механізми для їх реалізації. Юридичні акти регулюють створення та діяльність освітніх закладів, програм і провайдерів послуг освіти дорослих. Це включає ліцензування, акредитацію освітніх програм, що забезпечує якість та відповідність стандартам. Законодавство визначає джерела та порядок фінансування освіти дорослих та інклюзивних програм (державний бюджет, місцеві бюджети, кошти роботодавців, гранти, власні кошти фізичних осіб). Це є критично важливим для доступності, особливо для вразливих груп. Правові рамки встановлюють повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування у сфері освіти дорослих, визначають

їхні функції з розробки політики, контролю за дотриманням законодавства. Юриспруденція визначає рамки для розробки державних стандартів освіти, навчальних програм, вимог до кваліфікації викладачів, що стосуються як загальної освіти, так і специфічних програм для дорослих та інклюзивного навчання. Законодавство (наприклад, будівельні норми, стандарти доступності) встановлює вимоги до фізичної доступності освітнього середовища для осіб з інвалідністю (пандуси, ліфти, тактильні позначки), що є основою для інклюзії. Юриспруденція є останнім бастіоном у забезпеченні прав, коли вони порушуються. Законодавство передбачає можливості для оскарження рішень або бездіяльності органів влади та освітніх установ, які порушують право на освіту дорослих або на інклюзивне навчання. Це можуть бути адміністративні процедури або звернення до суду. Норми, що забороняють дискримінацію за ознаками інвалідності, віку, статі тощо, надають юридичні підстави для захисту прав у разі відмови в доступі до освіти або створенні нерівних умов. Юридичні та громадські організації, що спеціалізуються на захисті прав осіб з інвалідністю або підтримці освіти дорослих, використовують правові інструменти для адвокації, представництва інтересів та моніторингу дотримання законодавства. Юридичні рішення та законодавчі акти мають довгостроковий вплив на соціальну політику та розвиток суспільства в цілому. Законодавче закріплення прав та принципів інклюзії сприяє зміні суспільної свідомості, формуванню толерантності та прийняттю різноманітності. Юридичні рамки, що підтримують освіту дорослих, стимулюють інвестиції в людський капітал, що має позитивний вплив на економічний розвиток та конкурентоспроможність країни. Через юридичні механізми держава прагне забезпечити соціальну справедливість, надаючи можливості для розвитку всім громадянам, незалежно від їхніх вихідних умов. Таким чином, юриспруденція є невід'ємним архітектором і рушієм розвитку освіти дорослих та інклюзії впродовж життя. Вона забезпечує необхідну правову основу, створює механізми реалізації, надає інструменти захисту прав та впливає на формування суспільної політики. Без міцної та прогресивної правової бази, концепції безперервного та інклюзивного навчання залишалися б лише деклараціями, а не реальністю для мільйонів людей. Це особливо актуально для України, де правова система має не лише забезпечити відновлення та інтеграцію після війни, але й створити нові можливості для розвитку кожного громадянина через освіту. Проаналізувавши глибокий взаємозв'язок між юриспруденцією, освітою дорослих та інклюзією впродовж життя, можна зробити такі ключові висновки. Правові норми є основою, що закріплює, захищає та забезпечує реалізацію права на освіту впродовж життя для всіх громадян, включно з дорослими та особами з особливими освітніми потребами. Без міцного юридичного фундаменту концепції освіти дорослих та інклюзії залишалися б лише декларативними. Юридичні інструменти (закони, підзаконні акти) створюють конкретні механізми для функціонування системи освіти дорослих та інклюзивного навчання. Вони визначають процедури ліцензування, акредитації, фінансування, управління, а також встановлюють стандарти якості та доступності. Забезпечення інклюзивного доступу до освіти впродовж життя є не лише соціальною чи моральною вимогою, а й прямим юридичним зобов'язанням держав, що впливає з міжнародного та національного законодавства. Юриспруденція покликана усувати будь-які правові бар'єри та дискримінацію, що перешкоджають повноцінній участі всіх

людей у навчальному процесі. В умовах війни та післявоєнної відбудови, актуальність правового регулювання освіти дорослих та інклюзії набуває особливого значення для України. Динамічний розвиток суспільства, технологічні зміни та нові виклики (як-от наслідки війни) вимагають безперервного оновлення та адаптації законодавства у сфері освіти дорослих та інклюзії. Це передбачає не лише прийняття нових законів, але й постійний аналіз їхньої ефективності та доопрацювання підзаконних актів. Правові рішення не лише відображають суспільні зміни, а й сприяють їхньому формуванню. Закріплення прав та обов'язків у сфері освіти дорослих та інклюзії стимулює суспільство до більшої відкритості, толерантності та справедливості, інвестуючи у розвиток людського капіталу.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.
3. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: основи, теорія і практика : монографія. Київ, 2021. 300 с.
4. Лузан П. Г. Освіта дорослих: теорія і практика : підручник. Київ, 2023. 450 с.
5. Мельник Н. А. Розвиток освіти дорослих в умовах євроінтеграційних процесів України//Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка, соціальна робота. 2022. Вип. 1 (50). С. 123–128.
6. Ковальчук О. А. Інклюзивні підходи в професійному навчанні дорослих: європейський досвід для України. Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. 2023. № 1 (25). С. 56–65.
7. Пащенко В. О. Особливості організації інклюзивного освітнього процесу для дорослих з особливими освітніми потребами. // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції "Сучасні виклики та можливості в освіті дорослих". Київ, 15–16 травня 2024 р. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2024. С. 89–95.

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Колиб'як Максим

здобувач III курсу, спеціальність Право

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Колиб'як С.П.,

к.і.н., доцент

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Актуальність дослідження та висвітлення ролі громадських організацій у розвитку інклюзивної освіти є надзвичайно високою в сучасному світі, а для України – критично важливою з огляду на поточну ситуацію та процеси євроінтеграції. Ця актуальність зумовлена декількома ключовими факторами. Дедалі більше країн ратифікують міжнародні конвенції, такі як Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, яка прямо зобов'язує держави забезпечувати інклюзивну освіту на всіх рівнях. ГО відіграють ключову роль у моніторингу виконання цих зобов'язань та адвокації повного дотримання прав. Інклюзивна освіта є невід'ємною частиною Цілей сталого розвитку ООН (ЦСР 4 – Якісна освіта). ГО є рушійною силою у досягненні цих цілей на місцевому та національному рівнях. У багатьох країнах, де інклюзивна освіта перебуває на етапі становлення (як в Україні), державні інституції можуть не мати достатнього досвіду, ресурсів або гнучкості для швидкого та ефективного впровадження інклюзивних практик. ГО часто заповнюють ці прогалини, надаючи експертизу, навчаючи фахівців, розробляючи методики та створюючи пілотні проекти, які потім можуть бути інтегровані в державну систему. Інклюзія – це не лише про фізичний доступ, а й про зміну свідомості. Суспільство може мати упередження або недостатнє розуміння потреб людей з особливими потребами. Громадські організації є ключовими гравцями у проведенні інформаційних кампаній, руйнуванні стереотипів та формуванні толерантного ставлення до різноманітності, що є основою для успішної інклюзивної освіти. На відміну від бюрократичних державних структур, ГО часто більш гнучкі, мобільні та здатні швидко реагувати на нові виклики та потреби. Вони можуть впроваджувати інноваційні підходи та методики, які потім можуть бути прийняті державними інституціями. Багато успішних інклюзивних практик починалися саме з ініціатив громадського сектору. Сьогоднішня ситуація говорить нам про актуальність для України даного питання. Повномасштабна війна призвела до значного збільшення кількості дітей та дорослих з особливими освітніми потребами (внаслідок травм, контузій, психологічних розладів). Це створює величезне навантаження на існуючу систему освіти. Громадські організації були першими, хто відреагував на ці виклики, надаючи психологічну, педагогічну та матеріальну підтримку, адаптуючи освітні послуги в умовах евакуації та переміщення. Їхня роль у забезпеченні безперервності освіти для дітей з ООП в умовах війни є неоціненною. У процесі повоєнної відбудови України, інклюзивна освіта стане одним з ключових пріоритетів. ГО матимуть вирішальне значення у формуванні нової освітньої політики, розробці програм реінтеграції та адаптації для ветеранів та постраждалих. Україна

активно інтегрується до Європейського Союзу. ЄС приділяє величезну увагу інклюзивній освіті та навчанню впродовж життя. Громадські організації активно сприяють гармонізації українського. Є важливим каналом для залучення міжнародних грантів, досвіду та експертизи, що допомагає розбудувати інклюзивну систему освіти в Україні. Громадські організації (ГО) відіграють надзвичайно важливу, а часто й визначальну роль у розвитку та впровадженні інклюзивної освіти. Вони є невід'ємним мостом між потребами суспільства, державними ініціативами та практичною реалізацією принципів інклюзії. Їхня діяльність охоплює широкий спектр напрямків: від адвокації та правозахисту до надання прямих послуг і формування суспільної свідомості. Однією з найважливіших функцій ГО є адвокація змін на законодавчому рівні та захист прав людей з особливими освітніми потребами. Багато ключових змін у сфері інклюзивної освіти в Україні відбулися значною мірою завдяки активній позиції та лобіюванню з боку громадських організацій. Вони беруть участь у розробці законопроектів, надають експертні висновки, організують публічні обговорення, сприяючи прийняттю законів, що гарантують право на інклюзивне навчання (наприклад, зміни до Закону України "Про освіту", розробка проєктів законів). ГО здійснюють моніторинг дотримання прав на інклюзивну освіту, виявляють випадки дискримінації або порушень, документують їх і звертаються до відповідних органів. Це допомагає висвітлювати проблеми та чинити тиск на владу для їхнього вирішення. Громадські організації виступають голосом батьків, опікунів та самих осіб з особливими освітніми потребами, представляючи їхні інтереси на різних рівнях – від місцевих шкіл до національних урядових структур та міжнародних організацій. ГО часто стають піонерами у розробці та впровадженні нових, ефективних підходів до інклюзивного навчання. Вони ініціюють та реалізують пілотні проєкти з інклюзивного навчання, які згодом можуть бути масштабовані на державний рівень. Ці проєкти дозволяють апробувати нові методики, навчальні програми, адаптовані матеріали та моделі підтримки. Багато ГО накопичують значний досвід та розробляють власні методичні посібники, рекомендації для педагогів, батьків та фахівців, які працюють з дітьми та дорослими з ООП. Громадські організації організують тренінги, семінари, вебінари для педагогів, психологів, асистентів вчителів, батьків та інших зацікавлених сторін, підвищуючи їхню компетентність у питаннях інклюзивної освіти. Важливим аспектом діяльності ГО є робота з суспільством для зміни ставлення до інклюзії. Вони проводять просвітницькі кампанії, поширюють інформацію про переваги інклюзивної освіти, розвінчують міфи та стереотипи щодо людей з інвалідністю. Публікація історій успіху дітей та дорослих, які навчаються в інклюзивному середовищі, допомагає формувати позитивний імідж інклюзії та надихати інших. Створення та підтримка батьківських спільнот, де батьки дітей з ООП можуть обмінюватися досвідом, отримувати підтримку та знаходити однодумців. Роль громадських організацій у розвитку інклюзивної освіти є багатофункціональною та незамінною. Вони є рушійною силою змін, адвокатами прав, інноваторами, провайдерами послуг та партнерами. Особливо в умовах України, де система інклюзивної освіти ще розвивається та стикається з викликами війни, активна діяльність ГО є критично важливою для забезпечення права на якісну та доступну освіту для всіх, незалежно від їхніх особливостей. Аналізуючи діяльність громадських організацій у сфері

інклюзивної освіти, можна дійти таких ключових висновків. ГО є не просто доповненням до державної системи освіти, а її активним і часто провідним агентом трансформації. Вони ініціюють зміни, заповнюють прогалини, де державні структури є менш гнучкими або ресурснообмеженими, та стають каталізаторами впровадження інклюзивних підходів. Роль ГО не обмежується одним напрямком. Вони діють багатовекторно, поєднуючи адвокацію законодавчих змін, правовий захист, розробку та впровадження інноваційних практик, просвітницьку діяльність та надання прямих послуг і підтримки. Цей комплексний підхід є ключовим для досягнення сталих результатів. Одним з найважливіших внесків ГО є їхня роль у зміні суспільних уявлень про інклюзію. Через інформаційні кампанії, історії успіху та створення спільнот, вони руйнують стереотипи, підвищують толерантність та сприяють прийняттю різноманітності, що є критично важливим для створення справді інклюзивного суспільства. Ефективність роботи ГО значно зростає у співпраці з державними органами, місцевими громадами, освітніми закладами та міжнародними партнерами. Синергія цих зусиль дозволяє масштабувати успішні проекти та інтегрувати їх у державну політику та практику. В умовах війни, що триває, та процесів повоєнної відбудови, роль громадських організацій в Україні є критично важливою. Вони виступають авангардом у забезпеченні доступу до освіти для осіб, які постраждали від конфлікту, а також є ключовими партнерами у гармонізації українського законодавства та практик з європейськими стандартами інклюзивної освіти. Таким чином, громадські організації є незамінним та стратегічно важливим елементом у розбудові та розвитку інклюзивної освіти. Їхня активна, гнучка та цілеспрямована діяльність є запорукою забезпечення рівних освітніх можливостей для всіх громадян, що є фундаментальною умовою для створення справедливого, гуманного та розвиненого суспільства.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права осіб з інвалідністю :від 13.12.2006. Офіційний вісник України. 2010. № 63. С. 48.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39. Ст. 380.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: основи, теорія і практика : монографія. Київ, 2021. 300 с.
5. Шевчук Л. Т. Громадський сектор у соціальній сфері України : монографія. Львів, 2022. 280 с.
6. Бондар В. І. Роль громадських організацій у формуванні інклюзивного освітнього середовища. Науковий вісник Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2021. № 40. С. 23–29.

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ВІДБУДОВИ ТА ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ

Проців Ігор

здобувач 3-го курсу, спеціальність «Право»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Важинський В.М.,

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри права та гуманітарних дисциплін,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Повномасштабне вторгнення поставило перед економікою нашої держави нові виклики, Державний борг України вже сьогодні досяг рекордного рівня. Сьогодні економіка України повністю залежить від зовнішньої допомоги, а тому негативні економічні наслідки збройної агресії можуть проявитись у вигляді інфляції, девальвації гривні, нестабільності інвестиційних ринків у майбутньому. Темпи зростання глобальної торгівлі залишатимуться низькими. Економіка України залишається вразливою до безпекових ризиків, споживча інфляція знижується швидше, ніж очікувалося. Сьогодні важко спрогнозувати часові межі закінчення воєнних дій, а також час, необхідний для відбудови та відновлення України. Крім того, досі близько 9 млн. українців, які виїхали з початком збройної агресії, дотепер не повернулись, і невідомо, чи повернуться, що теж суттєво може вплинути на економічну ситуацію в Україні.

Проте в майбутньому саме населення України може стати тим рушійним інструментом, який через інституційних інвесторів буде підтримувати економіку нашої держави. Тому вже сьогодні дуже важливо під час формування державної економічної політики приділяти інституційним інвесторам окрему увагу.

Інвестиційна діяльність в Україні є об'єктом дослідження вчених різних галузей юридичних знань: господарського, фінансового, податкового, земельного, екологічного, адміністративного, кримінального права тощо. Значна увага питанням правового регулювання інвестицій приділяється і в економічній науці. При цьому, досі немає єдності щодо місця правового регулювання інвестицій та інвестиційної діяльності в системі права України.

Питання протидії правопорушенням у сфері інвестування як ризикового виду діяльності з погляду публічного інтересу досі взагалі не розглядались у вітчизняній правовій доктрині. А питання адміністративно-правового регулювання інвестиційної діяльності в Україні залишаються недостатньо дослідженими.

Так, мова йде не про приватноправові інтереси, коли центральним питанням є залучення інвестицій, створення інвестиційної привабливості певного бізнесу, надання стимулів чи регулювання діяльності господарюючих суб'єктів щодо залучення ним та використання інвестицій.

Виходячи з доктрини нового адміністративного права – діяльність держави

спрямована на забезпечення дотримання прав, свобод та інтересів кожного громадянина і на забезпечення реалізації суспільного інтересу, суспільних цінностей в цілому. Тобто зміст і спрямованість держави з точки зору публічного права, публічного управління є забезпечення суспільних інтересів при врегулюванні різних сфер суспільного життя[1].

Кримінальні правопорушення у сфері діяльності інституційних інвесторів відносяться до фінансових, а тому вимагають спеціальних підходів до організації і планування їх розслідування – фінансового розслідування. Як слушно вказує С. С. Чернявський, завдання державних органів, які проводять фінансові розслідування, повинні включати не лише забезпечення економічної безпеки держави, профілактику, виявлення й попередження злочинів та адміністративних правопорушень, учинених в економічній сфері, у тому числі корупційних правопорушень, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму тощо, а й охоплювати значно ширше коло завдань у сфері боротьби із злочинністю [2].

Наше законодавство хоча і прямо не передбачає фінансові розслідування, як окремий вид досудового розслідування, але надає для цього достатньо правових інструментів, визначених в КПК України та КК України, а також окремих законах [3].

Публічне управління є консенсусом між державою і суспільством, результатом певного суспільного договору між ними, коли суспільство погоджується на певні правила (наприклад, дозвіл грального бізнесу як суспільно шкідливого виду діяльності) і наділяє владними повноваженнями відповідні державні органи діяти від імені і в інтересах суспільства. У питаннях інвестиційної діяльності роль публічного управління в тому, щоб не просто залучати максимальну кількість коштів в державу, а враховувати інтереси суспільства таким чином, щоб залучені інвестиції і інвестиційні проекти не принесли суспільству шкоди[4].

Ми пропонуємо в контексті розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю інституційних інвесторів говорити про фінансові розслідування не як паралельні до класичних розслідування, а саме як окремий самостійний вид досудового розслідування, який вимагає окремої підготовки, організації та планування розслідування групою слідчих.

Початковим етапом фінансового розслідування кримінальних проваджень у сфері діяльності інституційних інвесторів є так зване спрощене фінансове розслідування, спрямоване на виявлення розбіжностей у майновому стані осіб, пов'язаних зі злочинною діяльністю чи об'єкта дослідження, нехарактерних (підозрілих) фінансових операцій, додаткових обставин справи чи джерел інформації. Для спрощеного фінансового розслідування достатньо використовувати наявні чи доступні внутрішні бази даних для аналізу – профілю осіб, причетних до скоєння злочину чи фінансової складової злочину. Також, для проведення спрощеного фінансового розслідування доцільно враховувати інформацію, доступну у відкритих джерелах та реєстрах державних органів, у тому числі через запити на отримання певної інформації та документів.

Наявна фінансова складова зіставляється з профілем особи, що здійснювала або під контролем якої здійснювалась фінансова операція з активами або, за відсутності операцій, здійснюється аналіз майнового стану суб'єкта та пов'язаних з ним осіб у

порівнянні з офіційно задекларованими доходами.

Після цього слід переходити до поглибленого фінансового розслідування, орієнтованого на отримання доказів злочинної діяльності. В плані розслідування повинно бути відведено першочергову роль слідчим та процесуальним діям, спрямованим на отримання та збереження документів. Комплексна оцінка ризиків повинна бути постійною ознакою всіх фінансових розслідувань не тільки для запобігання розосередженню та приховуванню активів, але й гарантування безпеки документів, свідків, слідчих та захисту репутації правоохоронних органів.

Поглиблене фінансове розслідування також передбачає здійснення запитів до банківських установ, підприємств, організацій, АРМА, ДПС України, НБУ, НКЦПФР [5] тощо, з метою проведення більш складного фінансового аналізу даних та фінансових потоків у справі і їх учасників, що включає детальний економічний аналіз в т.ч. фінансових потоків, а також потребує проведення експертиз.

Список використаних джерел

1. Важинський В. М. Охорона суспільних цінностей у сфері інвестиційної діяльності: теоретичний аспект. *Вісник кримінального судочинства*. 2022. № 3–4. С. 113–123. DOI: 10.17721/2413–5372.2022.3–4/113–123.

2. Фінансові розслідування у сфері протидії легалізації злочинних доходів в Україні: метод. рек. / С. С. Чернявський та ін. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 164 с.

3. Важинський В. М. Організація й тактика досудового розслідування кримінальних правопорушень, які вчиняються у сфері діяльності інституційних інвесторів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2024. № 2 (55). С. 122-127.

4. Топорецька З. М. Система публічного управління гральним бізнесом в Україні та її елементи. *KELM*. 2022. № 1 (45). С. 215–221.

5. Важинський В. М. Взаємодія органів досудового розслідування з оперативним підрозділами під час розслідування злочинів, що вчиняються у сфері діяльності інституційних інвесторів. *Актуальні питання виявлення та розкриття злочинів Національною поліцією: вітчизняний та зарубіжний досвід* : матеріали Міжнар. наук.-практ. круглого столу (Київ, 19 лют. 2020 р.). Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 289–293.

ЗМІНИ В ПРОЦЕДУРІ ВИПРОБУВАЛЬНОГО ТЕРМІНУ ПРИ ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Роман Вікторія

директор

Карпатський фаховий коледж Університету «Україна»

Левченко Іван

здобувач спеціальності ПРАВО ПЗ-24-1фмб-кр

Карпатський фаховий коледж Університету «Україна»

Війна суттєво вплинула на всі сфери життя в Україні, зокрема на трудові відносини. Для підтримки стабільності ринку праці та забезпечення гнучкості трудових відносин уряд ухвалив низку законодавчих змін, які стосуються процедури встановлення та проходження випробувального терміну при прийнятті на роботу [1].

Основні зміни у процедурі випробувального терміну можемо розглянути разом з вами.

Гнучкість строків випробувального терміну
Згідно із Законом України № 2136-ІХ від 15.03.2022 року, роботодавці отримали можливість коригувати тривалість випробувального терміну залежно від обставин, пов'язаних із воєнним станом. Термін можна як скоротити, так і продовжити, враховуючи форс-мажорні ситуації (мобілізація, евакуація, тимчасова зупинка роботи) [1].

Відтермінування проходження випробування
Якщо працівник з об'єктивних причин не може виконувати свої обов'язки через військові дії, то строк проходження випробування може бути відтермінований. Це зберігає право працівника на випробування без ризику автоматичного звільнення [2].

Спрощення оформлення документів
В умовах воєнного стану дозволено спрощене оформлення наказів про встановлення та завершення випробувального терміну, у тому числі в електронному вигляді з використанням кваліфікованого електронного підпису (КЕП) [2].

Захист працівників від необґрунтованого звільнення
Нові правила забороняють звільнення працівників за результатами випробування у випадках, коли неможливість виконання роботи була спричинена обставинами, на які працівник не мав впливу (воєнний стан, мобілізація, евакуація) [3].

Проаналізувавши вищенаведене можемо також частково сформулювати рекомендації для роботодавців

- Оновити внутрішні положення про випробувальний термін із врахуванням нових норм [1].
- Забезпечити належне документальне оформлення змін із використанням електронних систем [2].
- Враховувати воєнні обставини при оцінці результатів проходження випробування [3].
- Дотримуватися норм трудового законодавства для збереження соціальної стабільності.

Зміни в процедурі випробувального терміну, запроваджені під час воєнного стану,

покликані зробити трудові відносини більш гнучкими і захищеними в складних умовах війни. Вони допомагають підтримувати баланс інтересів роботодавців і працівників, сприяють збереженню робочих місць та адаптації до нестабільної ситуації [1, 2].

Список використаних джерел

1. Закон України № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 року. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 27.05.2025).
2. Міністерство економіки України. Роз'яснення щодо трудових відносин під час воєнного стану. — Київ, 2022. — Режим доступу: <https://me.gov.ua/> (дата звернення: 27.05.2025).
3. Лист Міністерства соціальної політики України про порядок проходження випробувального терміну під час війни. — Київ, 2022.

REFUGEES AS IMAGINARY ACTORS? SHIFTING POLICY NARRATIVES FROM VULNERABLE RECIPIENTS TO RESILIENT AGENTS

Саварин Віра
аспірант,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Traditionally, the perception of refugees in Western societies is quite limited. Usually, a refugee is seen as “an undifferentiated victim, voiceless and without political agency.” But we have to admit that things were not always like that. During the Cold War, refugees from the enemy alliance were seen as strong political figures and not victims.

So, what caused this shift? It's the situation in which the greatest number of refugees happened to be not in the European continent anymore. As soon as it happened, western countries started to introduce restrictive asylum legislation and provide humanitarian aid to camps situated far from Europe. It created a situation in which people were blocked in prison-like camps for decades, having no opportunity to find decent jobs and provide allowances for their families. In this case, people were fully dependent on the provision of goods and services, which led to feelings of disempowerment.

The classical way of governing camps in this era is called managerial humanitarianism, which focuses mostly on providing shelter, food and medicine to people in need. This approach is absolutely essential; however, it should be used as only first aid during crises and not in a long-term perspective, otherwise it is likely to turn refugees into vulnerable recipients. This problem led UNHCR to build a new approach - resiliency humanitarianism.

Resiliency humanitarianism is a neoliberal approach that aims to encourage individuals to become members of the community and take more responsibility for their future. In this case, refugees are not victims anymore, they are survivors - proactive and resilient.

Through the lens of resiliency humanitarianism, a camp is viewed as a rather permanent space of settlement with the prospect of developing communities and more entrepreneurial populations. We can consider this situation from two different perspectives. On the one hand, more responsibility and encouragement to make choices will help people to make a difference in their lives. On the other hand, we are still in the frame of a refugee camp. This logic implies creating a separate island in which refugees are supposed to create their sustainable community.

However, the ideal solution for refugees to become resilient and self-dependent would be the possibility to become fully included and integrated into the host society, with an option to find a job and get an education just as citizens of host countries. In the current situation, refugees are blocked in refugee camps with the education provided there being way less qualitative. And usually, even if they have access to it, they don't have a real choice in what to study. When it comes to jobs, the situation is even worse.

I agree with the opinion that refugee camps need to be managed more efficiently with the involvement of refugees themselves. However, as I mentioned above, the idea of a camp is not beneficial as such if we discuss a longer perspective.

At the same time, giving an image of a resilient figure who doesn't have any need of help

can be risky, as the humanitarian sector is already underfunded. And this can create a false perception that no help is needed. It's very important to realize that "resilient" and "vulnerable" are not absolute antonyms since a person can be resilient and still need support. The responsibility should not be shifted from governments and international organizations to people who already have difficult experiences.

To sum up, it's very important for refugees to overcome the situations of disempowerment. In the current situation, a refugee camp is however a structure that cannot be eliminated. But in the future, an ideal solution would be that refugee camps exist only in the stage of managerial humanitarianism, so that they provide people with necessities and shelter for a few days or weeks. In the next stage, refugees should move to the real world; while there must be the responsibility of a state and international organizations to support them, they should live in a society where they can build normal lives and not be isolated. The end of the integration process of a person should be citizenship. It's not fair towards the people who came to be refugees that they are treated as temporary guests for decades. And it's a really big question if it's possible to build some real resiliency within camps. In closing, it's essential to make refugees self-reliant and resilient, but it's important not to create an image for them superheroes who need to cope with the situation alone.

References

1. Krause, U., & Schmidt, H. (2019). Refugees as Actors? Critical reflections on global refugee policies on self-reliance and resilience. *Journal of Refugee Studies*, 33(1), 22–41. <https://doi.org/10.1093/jrs/fez059>
2. Ilcan, S., & Rygiel, K. (2015). "Resiliency Humanitarianism": Responsibilizing Refugees through Humanitarian Emergency Governance in the Camp. *International Political Sociology*, 9(4), 333–351. <https://doi.org/10.1111/ips.12101>
3. Omata, N. (2023). The role of developmental 'buzzwords' in the international refugee regime: Self-reliance, resilience, and economic inclusion. *World Development*, 167, 106248. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106248>

ДИСТАНЦІЙНА ТА ГНУЧКА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРОЦЕСІВ

Слободян Ірина,

*старший викладач кафедри права та гуманітарних дисциплін,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Слободян Олександр

*здобувач 3 курсу, групи ПЗ-22-1-if, спеціальність Право
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Сучасні трансформації ринку праці супроводжуються впровадженням цифрових технологій, що суттєво змінюють характер трудових відносин. В умовах глобальних криз — пандемії COVID-19 та війни в Україні — питання забезпечення гнучкості праці набуло особливої актуальності. У зв'язку з цим все більше уваги приділяється організаційно-правовим аспектам дистанційної та гнучкої зайнятості, які забезпечуються цифровими інструментами. Цифровізація спричиняє глибоку трансформацію організації праці. На думку дослідників, цифрові платформи стали рушієм змін у моделі зайнятості, що дозволяє зберігати продуктивність в умовах віддаленого виконання обов'язків [1]. Працівники, які раніше були прив'язані до офісних форматів, отримали змогу виконувати обов'язки з будь-якого місця, що сприяло зниженню витрат і зростанню мобільності, також варто враховувати найважливіше завдання, яке стоїть перед державами світу в ХХІ ст., полягає в досягненні такого розвитку, вихідною і кінцевою метою якого була б людина з усіма її різноманітними потребами та інтересами. Це означає визнання провідної ролі соціальних факторів у вирішенні глобальних проблем людства, а відтак – соціальної політики. У ринкових умовах необхідність та можливості реалізації соціальної політики, безперечно, визначаються економічною політикою. Водночас дієвість соціальної політики визначає параметри економічного розвитку[5].

Питання дистанційної праці потребувало нормативного закріплення. Закон України № 1213-IX від 04.02.2021 визначив поняття «дистанційна робота» і «надомна робота», а також заклав правові основи для укладення відповідних трудових договорів. Зокрема, визначено обов'язки роботодавця щодо забезпечення засобами праці, гарантії права на відключення, а також порядок обліку робочого часу [2].

Внаслідок цифровізації зростає поширення гнучких форм праці, зокрема гіг-контрактів. Це особливий вид трудових відносин, що не передбачає постійного графіка, а зосереджений на виконанні конкретного завдання або проєкту. Трудові договори з нефіксованим робочим часом забезпечують оплату відповідно до обсягу фактично виконаної роботи [3]. Такі моделі активно впроваджуються у сферах ІТ, доставки, дизайну та консалтингу.

Ефективна реалізація дистанційної роботи неможлива без відповідних інструментів. Зокрема, широко застосовуються: системи для відстеження активності (Time Doctor, Rescue Time); платформи для обліку завдань (Trello, Asana); сервіси електронного документообігу (Vchasno, SignNow); засоби відеокommунікації (Zoom, Google Meet).

Інтеграція таких рішень в управління персоналом дозволяє зберігати контроль і водночас довіряти автономії працівника [4]. Попри переваги, цифровізація праці має і негативні наслідки:

- Професійне вигорання через відсутність чітких меж між робочим і особистим часом;
- Зниження трудових гарантій у разі неформальної зайнятості;
- Цифрова нерівність, яка обмежує доступ до ринку праці частини населення.

Тому державна політика повинна передбачати інструменти соціального захисту нових категорій працівників, а також програми цифрової освіти.

Цифровізація трудових процесів створює нові можливості для підвищення продуктивності праці, адаптації до кризових ситуацій та мобільності робочої сили. Проте ефективне впровадження дистанційної та гнучкої зайнятості вимагає системного підходу до правового регулювання, цифрової грамотності населення та захисту прав працівників. Лише за таких умов можлива побудова справедливого, інклюзивного і гнучкого ринку праці в цифрову епоху.

Список використаних джерел

1. Серета О. Г. Соціально-трудова права і виклики цифровізації: [монографія] / О. Г. Серета. – Київ: НДІ праці, 2023. – [Онлайн-доступ](#).
2. Воронкова В. Г. Цифрова трансформація соціально-економічних процесів. – ЗНУ, 2021. – [Онлайн-доступ](#).
3. Антипенко Л. Гнучка зайнятість та ChatGPT: цифрові практики навчання. – ResearchGate, 2024. – [Онлайн-доступ](#).
4. Електронний блок тез II Всеукраїнського форуму МАН України. – 2022. – [Онлайн-доступ](#).
5. Слободян І.Ю. Судак І.М. МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ. НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПРАВО випуск 3 2021 р. - – [Онлайн-доступ](#)

ВИКОРИСТАННЯ OSINT-ДАНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО РАКЕТНИХ УДАРІВ ПО ЦИВІЛЬНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ

*Тимчишин Павло,
курсант Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Тимчишин А.М.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

У сучасних умовах збройного конфлікту на території України особливого значення набуває питання забезпечення ефективного досудового розслідування воєнних злочинів, зокрема – ракетні удари по об'єктах цивільної інфраструктури. Одним із ключових ресурсів для фіксації, документування та доведення таких злочинів у кримінальному провадженні є дані, отримані з відкритих джерел – так званий OSINT (Open Source Intelligence). Ці матеріали, які включають фото- та відеоінформацію з соцмереж, супутникові знімки, публічні реєстри, інтерв'ю, пости в медіа та інше, стали важливою складовою доказової бази в умовах інформаційної прозорості сучасної війни. Їхня роль особливо зросла у зв'язку зі складністю безпосереднього доступу до зони ураження під час активних бойових дій або окупації, коли традиційні методи збору доказів обмежені чи взагалі неможливі.

OSINT-дані в контексті розслідування ракетних ударів мають надзвичайно широкий спектр застосування. Вони дозволяють ідентифікувати час і місце атаки, встановлювати тип застосованого озброєння, підтверджувати цивільний характер об'єкта, що зазнав ураження, а в окремих випадках – навіть ідентифікувати безпосередніх виконавців і командирів, відповідальних за віддання наказу на удар. Одним із яскравих прикладів є удар по залізничному вокзалу в Краматорську у квітні 2022 року, коли завдяки фото залишків ракети з написом «За дітей» та відео з відкритих джерел було встановлено тип ракети «Точка-У» і спрямованість удару, що спростувало офіційні заяви держави-агресора. Подібні випадки фіксації злочину за допомогою відкритих джерел спостерігалися також у випадках ударів по центру Вінниці, по драмтеатру в Маріуполі, по ТРЦ у Кременчуці, а також в умовах масованих атак на енергетичну інфраструктуру України восени 2022 – весною 2023 року [1].

Слід зауважити, що нормативно-правове регулювання питання використання OSINT-даних у кримінальному процесі в Україні ще перебуває в стадії активного становлення. Кримінальний процесуальний кодекс України прямо не оперує поняттям OSINT чи «електронні докази» у кримінальному процесі. Водночас, він визначає, що джерелом доказів можуть бути документи, зокрема – електронні носії інформації, що містять фактичні дані, отримані законним шляхом. Це дозволяє долучати до кримінального провадження скріншоти, відеофайли, публікації з відкритих джерел за умови їх належної процесуальної фіксації. У практиці українських правоохоронних органів вже сформувалися підходи до такого долучення: зокрема, складання

протоколів огляду веб-сторінок, залучення спеціалістів для архівації даних, підтвердження автентичності через судові експертизи. Такі дії забезпечують допустимість OSINT-даних у кримінальному провадженні та їх оцінку як повноцінного доказу в суді.

Особливу увагу слід приділити процедурі верифікації OSINT-інформації, яка є критично важливою для забезпечення достовірності доказів. Збирання таких даних має супроводжуватися хронологічною прив'язкою (дата і час публікації), геолокацією (ідентифікація місця події), а також перевіркою на автентичність – зокрема, через аналіз метаданих, відсутність ознак монтажу, використання супутникових карт для зіставлення ландшафту [2]. В Україні ця процедура набула особливої актуальності після впровадження практики міжнародного документу – Берклійського протоколу цифрових розслідувань (Berkeley Protocol), що передбачає стандарти щодо збирання, обробки і зберігання цифрових відкритих доказів у справах про порушення прав людини та воєнні злочини. Українські прокурори вже послуговуються цим протоколом при підготовці матеріалів до суду, а також у співпраці з міжнародними партнерами.

Варто відзначити, що OSINT активно використовується не лише державними органами України, але й міжнародними структурами, а також незалежними аналітичними центрами. Найвідомішим прикладом є діяльність Bellingcat, яка ще до повномасштабного вторгнення збирала та публікувала докази злочинів за допомогою відкритих джерел. Зокрема, саме Bellingcat вдалося ідентифікувати російських військових інженерів, які здійснювали розрахунок траєкторій запуску ракет по території України, за допомогою аналізу телефонних метаданих та профілів у соцмережах. Ця інформація стала підґрунтям для введення санкцій, повідомлення про підозру, а також створила доказову базу для подальших слідчих дій. Схожі проекти реалізуються групами CIT, OCCRP, DFRLab, Molfar, які співпрацюють із українськими правоохоронцями, передаючи зібрані матеріали для подальшої правової оцінки.

Значущість OSINT-інформації визнається також міжнародними судовими інституціями. Зокрема, Міжнародний кримінальний суд (МКС) офіційно приймає подання з відкритих джерел, створивши спеціальний онлайн-портал для прийому цифрових доказів. Прецедент використання відео з YouTube як головного доказу у справі проти лівійського командира Махмуда аль-Верфаллі (2017) засвідчив принципову можливість визнання OSINT-даних як підстави для видання ордерів на арешт [4]. У контексті України, ордери МКС на арешт Володимира Путіна та Марії Львової-Белової у справі про незаконну депортацію дітей до РФ базувалися, зокрема, на публічних заявах, інтерв'ю та світлинах із відкритих джерел, що засвідчують умисність та системність таких дій. Таким чином, OSINT вийшов на рівень ключового інструменту у доведенні фактів міжнародних злочинів навіть в межах найвищих судових інстанцій.

У практиці Європейського Союзу також вироблено інституційні механізми для обробки OSINT-даних. Так, Агентство Євроюст створило спеціальну базу CISED (CoreInternationalCrimesEvidenceDatabase), де накопичуються цифрові докази воєнних злочинів, у тому числі з відкритих джерел. Європол заснував оперативну OSINT-групу з участю 14 країн для підтримки розслідувань в Україні, а також забезпечує ідентифікацію винних у ракетних ударах. При цьому країни ЄС не лише

використовують відкриті джерела у власному правозастосуванні, але й навчають українських фахівців роботі з такими даними, проводячи спільні тренінги, моделювання судових процесів та розробку методичних рекомендацій. Особливу увагу слід звернути на створення Центру з переслідування злочину агресії (ICPA) у Гаазі, який аналізує масиви OSINT-інформації щодо системних ударів по енергетичній інфраструктурі як форми гібридної війни проти цивільного населення.

З практичної точки зору, найбільш цінною є здатність OSINT-даних відображати безпосередньо момент злочину. Відео з камер спостереження, свідчення очевидців у соцмережах, знімки супутників – усе це дозволяє не лише фіксувати факт атаки, а й демонструвати її наслідки у реальному часі. Наприклад, у справі щодо ракетного удару по готелю в Краматорську у грудні 2024 року слідству вдалося не лише ідентифікувати командувача, який віддав наказ на удар, а й підтвердити, що в момент атаки у приміщенні перебували лише цивільні – зокрема журналісти, інформація про яких містилася у відкритих списках поселення та медійних повідомленнях. Подібна візуальна доказовість має надзвичайно сильний вплив у судовому процесі, адже надає справі елемент очевидності й публічності.

Попри очевидну цінність OSINT-даних для кримінального провадження, на етапі досудового розслідування існує низка практичних проблем, що ускладнюють їх повноцінне використання. Насамперед йдеться про відсутність чіткого процесуального алгоритму долучення таких матеріалів як доказів у рамках чинного Кримінального процесуального кодексу України. Слідчі та прокурори змушені адаптувати наявні норми – переважно ст. 99 КПК про документи – для оформлення відкритих джерел, що не завжди дозволяє забезпечити передбачуваність судової оцінки[3]. Крім того, не існує єдиних методичних рекомендацій чи інструкцій, які б уніфікували підходи до архівації, протоколювання, збереження і верифікації OSINT-матеріалів у кримінальному провадженні. У поєднанні з високим навантаженням на слідчих органів це створює ризик втрати доказового значення матеріалів або їх визнання недопустимими в суді.

Перспективи вирішення цих проблем полягають у нормативному закріпленні статусу цифрових відкритих доказів у кримінальному процесі, розробці відповідних підзаконних актів та впровадженні спеціалізованих навчальних програм для слідчих, прокурорів і суддів. Доцільним є також запровадження спеціалізованих підрозділів цифрового документування в структурі Офісу Генерального прокурора або Національної поліції, які б мали технічні інструменти і методологію для професійної роботи з OSINT. Співпраця з міжнародними партнерами, зокрема Євроюстом, Європолом та НҀО, дозволяє адаптувати найкращі практики і розробити інтероперабельну систему збору й оцінки цифрових доказів, яка визнаватиметься як в українських судах, так і в МКС [1]. Усе це має сформувати сталу інфраструктуру роботи з OSINT, що дозволить забезпечити належну процесуальну якість досудового розслідування в умовах інформаційно-цифрової війни.

Таким чином, OSINT перетворюється на важливий юридичний інструмент, який доповнює класичні методи слідства, забезпечує прозорість та інклюзивність доказового процесу, а також дозволяє подолати багато обмежень, пов'язаних із доступом до місця подій чи збором традиційних свідчень. Разом із тим, ефективно

використання такого інструменту потребує не лише технічної обізнаності, а й вдосконалення нормативної бази, підвищення кваліфікації правозастосувачів, а також формування єдиних стандартів оцінки доказової сили цифрових матеріалів. У цьому напрямі Україна вже робить вагомі кроки: виробляється національна практика, інтегрується міжнародний досвід, створюються слідчі та експертні групи з відповідною спеціалізацією. В умовах гібридної війни та інформаційного протистояння це дозволяє не лише розкривати злочини, а й реалізовувати принцип невідворотності відповідальності, навіть коли злочинці фізично перебувають за межами досяжності юрисдикції. Зрештою, саме поєднання цифрових слідів, юридичної майстерності та міжнародної співпраці формує нову модель кримінального правосуддя, де пікселі, як і кулі, мають доказову вагу.

Список використаних джерел

1. RUSI. Puzzling Pieces: OSINT and War Crime Accountability in Ukraine [Електронний ресурс] / Andrea Ricci, Jack Crawford. – Royal United Services Institute, 2023. – Режим доступу: <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/puzzling-pieces-osint-and-war-crime-accountability-ukraine> (дата звернення 23.05.2025);
2. Bellingcat. The Remote Control Killers Behind Russia's Cruise Missile Strikes on Ukraine [Електронний ресурс] / Christo Grozev. – 24.10.2022. – Режим доступу: <https://www.bellingcat.com/news/2022/10/24/the-remote-control-killers-behind-russias-cruise-missile-strikes-on-ukraine/> (дата звернення 23.05.2025);
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10, № 11–12, № 13. – Ст. 88;
4. Калінніков О. В. Перспективи подальшого використання OSINT у кримінальному провадженні [Текст] : матеріали 24-ї міжнар. наук. – практ. конф. «Technologies of scientists and implementation of modern methods», 18–21 черв. 2024 р., Копенгаген (Данія) / О. В. Калінніков. – Копенгаген : International Science Group, 2024. – 431 с. – С. 124.

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ РФ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ

Хізанов Олексій,

*курсант Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Тимчишин А.М.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

З моменту початку збройної агресії Російської Федерації проти України у 2014 році, а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 році, міжнародне співробітництво в розслідуванні воєнних злочинів набуло виняткового значення. Безпрецедентний масштаб насильства, обстрілів цивільних об'єктів, депортацій, тортур і вбивств на окупованих територіях України вимагав не лише національної, а й широкої глобальної відповіді. Саме тому питання координації між українськими органами правопорядку та міжнародними судовими і слідчими структурами стало ключовим у досягненні справедливості. У центрі цього співробітництва опинилися як міжнародні організації – Міжнародний кримінальний суд, Євроюст, ООН – так і держави-партнери, які надали як технічну, так і правову допомогу. Водночас, нормативне забезпечення такого співробітництва набуло нових форм: від законодавчих змін у Кримінальному процесуальному кодексі України до приєднання нашої держави до Римського статуту [1]. Ця складна система партнерства формує правову основу для фіксації, розслідування і притягнення до відповідальності винних у найтяжчих міжнародних злочинах.

Україна, на відміну від багатьох пострадянських держав, створила комплексну нормативну базу для співпраці з іноземними юрисдикціями та міжнародними судами. Основу правового регулювання становить Кримінальний процесуальний кодекс України, який з 2022 року містить спеціальний розділ, присвячений особливостям співробітництва з Міжнародним кримінальним судом. Змінами до КПК було визначено, що центральним органом взаємодії з МКС є Офіс Генерального прокурора, а Міністерство юстиції відповідає за виконання вироків. Законодавством передбачено процедури тимчасового арешту осіб, видачі за запитом МКС, збирання доказів і передачі їх до Суду. При цьому співпраця може відбуватися не лише на підставі ратифікованих договорів, а й на підставі визнання юрисдикції МКС *ad hoc*, що Україна зробила ще у 2014 та 2015 роках. Ці правові механізми були доповнені ратифікацією Римського статуту, яка відбулася у жовтні 2024 року. Відтак з 1 січня 2025 року Україна стала повноправним членом МКС, що не лише легітимізувало всі попередні дії, але й дало змогу активно брати участь у формуванні політики Суду. Водночас, напередодні ратифікації Україна внесла зміни до Кримінального кодексу, гармонізуючи внутрішнє законодавство з міжнародними стандартами у сфері злочинів проти людяності, геноциду та воєнних злочинів[2].

Важливим елементом організаційного забезпечення розслідувань стали міжнародні слідчі ініціативи. У березні 2022 року Україна, Польща та Литва за підтримки Євроюсту створили спільну слідчу групу (JointInvestigationTeam, JT), до якої згодом приєдналися Латвія, Естонія, Словаччина, Румунія та інші країни. Унікальність цього формату полягає в тому, що вперше до JT приєднався не лише Європол, а й Офіс Прокурора Міжнародного кримінального суду, а також Сполучені Штати Америки. Це дозволило забезпечити безперервну координацію дій між національними слідчими та міжнародними прокурорами, обмін доказами, збирання свідчень українських біженців у європейських країнах, доступ до інформації, отриманої спецслужбами держав-партнерів. В межах JT відбувається як фіксація злочинів на місцях, так і аналітична робота щодо визначення ланцюгів командування, відповідальних за скоєні злочини. Зокрема, саме завдяки такому формату співпраці МКС видав ордери на арешт Володимира Путіна та Марії Львової-Белової у зв'язку з незаконною депортацією українських дітей. Це стало першим в історії випадком, коли глава постійного члена Ради Безпеки ООН став обвинуваченим у воєнному злочині міжнародного масштабу.

Значущу роль відіграють й інші міжнародні структури. Так, у межах ООН працює Незалежна міжнародна комісія з розслідування порушень в Україні, яка з 2022 року документує масові воєнні злочини. Окремо функціонує моніторингова місія Управління Верховного комісара з прав людини, яка публікує регулярні звіти щодо жертв серед цивільного населення, фактів тортур, зґвалтувань, довільних страт. Їх висновки не мають процесуального статусу, проте часто використовуються українськими прокурорами та міжнародними інституціями як аналітична база для підготовки обвинувальних висновків. У межах євроатлантичного співробітництва функціонує Ініціатива із розслідування воєнних злочинів (AtrocityCrimesAdvisoryGroup), заснована ЄС, США та Великою Британією, яка направляє в Україну експертів, тренерів і криміналістів для підвищення спроможності українських органів проводити розслідування на належному рівні [1]. Водночас, за підтримки Євроюсту в Гаазі створено Міжнародний центр з переслідування злочину агресії (ICPA), що готує базу доказів для майбутнього спеціального трибуналу щодо вторгнення РФ в Україну.

Практичні результати міжнародної співпраці вже проявилися у статистиці. Станом на початок 2024 року в Україні було відкрито понад 122 тисячі кримінальних проваджень за фактами воєнних злочинів і злочину агресії. При цьому встановлено понад 500 осіб, причетних до цих злочинів, а суди вже винесли близько 80 вироків, більшість з яких – заочно. Справи стосуються як солдатів, так і командирів, зокрема документовано численні випадки розстрілів цивільних осіб, катувань, обстрілів житлових кварталів [3]. Частина доказів отримана у межах міжнародної правової допомоги – це свідчення постраждалих за кордоном, дані супутникової розвідки, перехоплення, цифрові докази. США, Франція, Литва, Польща та інші країни неодноразово направляли в Україну групи експертів, які працювали безпосередньо на місцях – у Бучі, Ізюмі, Херсоні. Крім того, Україна бере участь у понад 20 розслідуваннях воєнних злочинів, що ведуться за принципом універсальної юрисдикції в європейських державах. Це означає, що підозрювані можуть бути заарештовані за

межами України й передані до суду на основі міжнародних договорів.

Попри масштабну міжнародну підтримку та значну кількість кримінальних проваджень, досудове розслідування воєнних злочинів в Україні стикається з низкою проблем. Насамперед це перевантаження органів досудового розслідування, які з початку повномасштабного вторгнення змушені одночасно фіксувати нові злочини, обробляти величезні масиви доказів і взаємодіяти з міжнародними структурами. Через постійні бойові дії на багатьох територіях ускладнюється доступ до місць подій, що часто призводить до втрати доказової бази. Крім того, багато потерпілих і свідків виїхали за кордон, що ускладнює їх допит або потребує залучення іноземних партнерів до процесуальних дій. Проблемним є і питання ідентифікації підозрюваних, зокрема російських військових, які часто діють під псевдонімами або поза юрисдикцією України. Ці труднощі уповільнюють розслідування та знижують ефективність притягнення до відповідальності.

Для вирішення зазначених проблем передбачається подальше посилення процесуальної взаємодії між Україною та міжнародними партнерами. На практиці це означає розвиток інструментів дистанційного слідства, розширення механізмів правової допомоги, інституційне укріплення слідчих підрозділів і створення єдиної цифрової бази доказів. Водночас зростає потреба у вдосконаленні правового регулювання: запровадженні єдиних підходів до класифікації воєнних злочинів, злагодженої процедури передачі матеріалів до МКС, правовому врегулюванню статусу жертв та свідків, які перебувають за кордоном. Перспективним також є подальше використання штучного інтелекту та аналітичних платформ для автоматизованого сортування фото-, відео- та аудіодоказів, отриманих із відкритих джерел. Комплекс цих заходів сприятиме більш ефективному і прозорому досудовому розслідуванню навіть в умовах триваючого конфлікту.

Особливу увагу варто звернути на ратифікацію Україною Римського статуту МКС, яка стала політичним і правовим сигналом готовності до повної інтеграції у глобальну систему міжнародного кримінального правосуддя. Цей крок не лише знімає всі формальні обмеження у взаємодії, але й дозволяє Україні ініціювати справи, пропонувати кандидатів до складу Суду, брати участь у розробці стратегій МКС. Крім того, імплементація положень Статуту у внутрішнє законодавство створила додаткові гарантії того, що навіть у разі зміни політичної ситуації в державі зобов'язання зі співпраці з Судом не можуть бути скасовані.

У підсумку, міжнародне співробітництво у розслідуванні воєнних злочинів РФ на території України є багаторівневою, скоординованою і ефективною системою, яка охоплює нормативні, інституційні та практичні виміри. Правові основи забезпечені як національним законодавством, так і багатосторонніми угодами. Організаційно, Україна інтегрувалася в міжнародні слідчі платформи, а її партнери здійснюють не лише експертну, а й процесуальну участь у фіксації та переслідуванні злочинців. Залучення до процесу таких гравців, як МКС, ЄС, США, ООН, свідчить про глобальне визнання злочинного характеру дій РФ та політичну волю притягнути до відповідальності винних. З урахуванням високої кількості справ, інтенсивності співпраці і міжнародного тиску, можемо очікувати на подальше посилення механізмів правосуддя. Саме міжнародне партнерство дозволяє Україні не лише зафіксувати

правду про війну, а й вибудувати міцну юридичну рамку, яка забезпечить справедливість навіть у найскладніших умовах.

Список використаних джерел

1. Гловюк І. Кримінальне провадження щодо воєнних злочинів: виклики та відповіді [Текст] // Lawof Ukraine / Pravo Ukraini. – 2023. – № 5.

2. Про співробітництво з Міжнародним кримінальним судом [Електронний ресурс] : Закон України від 3 травня 2022 р. № 2236-IX // Голос України. – 2022. – № 97. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2236-20>(дата звернення 23.05.2025);

3. Коруц У. З. Розслідування міжнародним кримінальним судом воєнних злочинів Росії в Україні [Текст] // Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки. – 2023. – Вип. 34 (73). – С. 171–174.

КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА В ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Ящур Павло,
курсант Навчально-наукового інституту поліцейської діяльності
Національна академія внутрішніх справ
Науковий керівник: Тимчишин А.М.,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права та гуманітарних дисциплін,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Спеціальна конфіскація майна набула вагомого значення в українському кримінальному праві, особливо у зв'язку з необхідністю забезпечення справедливості у справах про воєнні злочини, скоєні під час збройної агресії Російської Федерації проти України. Цей інструмент виконує функцію примусового вилучення активів, які були здобуті злочинним шляхом, використовувалися як знаряддя злочину або становлять його предмет. На відміну від загальної конфіскації, яка є видом кримінального покарання, спеціальна конфіскація має характер заходу кримінально-правового характеру без карального спрямування, і може застосовуватись як до осіб, засуджених за злочин, так і в окремих випадках – до осіб, які не є суб'єктами злочину, але володіють майном, що підлягає вилученню. Саме в умовах війни цей правовий інститут продемонстрував свою ефективність як засіб не лише забезпечення невідворотності покарання, а й відшкодування завданої шкоди та блокування ресурсів агресора.

Згідно з Кримінальним кодексом України, спеціальна конфіскація регулюється статтями 96-1 – 96-4. Відповідно до положень статті 96-1 ККУ, вона полягає у примусовому безоплатному вилученні в дохід держави коштів, цінностей та іншого майна у випадках, передбачених законом, зокрема у зв'язку з вчиненням умисного кримінального правопорушення. Стаття 96-2 деталізує, яке саме майно підлягає спеціальній конфіскації, серед якого: майно, що було предметом або знаряддям злочину, одержане внаслідок його вчинення, а також доходи, отримані з такого майна. У межах воєнних злочинів це охоплює як викрадені речі цивільних осіб (наприклад, випадки мародерства), так і транспорт, техніку, зброю, фінансові ресурси, що використовувались для скоєння таких злочинів [1]. Особливо актуальним є механізм конфіскації активів третіх осіб, які не є безпосередніми виконавцями, але отримали майно від злочинця з відомим або очевидним зв'язком із злочином. Закон прямо передбачає можливість конфіскації майна у третіх осіб, якщо доведено, що вони знали або повинні були знати про злочинне походження активу.

Застосування спеціальної конфіскації в справах про воєнні злочини активно відбувається в Україні з 2022 року. З початком повномасштабної агресії РФ перед правоохоронною системою постала необхідність ефективно реагувати не лише у кримінально-правовому, а й у матеріальному вимірі. Більшість вироків у справах про воєнні злочини ухвалюються за відсутності підсудних – тобто *in absentia*. Згідно з

відкритими даними, станом на 2024 рік більше 80% таких вироків ухвалено без присутності обвинувачених, що унеможливує негайне виконання покарання у вигляді позбавлення волі. У такій ситуації саме спеціальна конфіскація дозволяє державі забезпечити бодай часткову реалізацію функції відновного правосуддя – вилучаючи активи винних осіб, що залишилися на підконтрольній території, зокрема нерухомість, банківські рахунки, цінності. Прикладом є конфіскація майна колишнього «коменданта» Нової Каховки, який після заочного вироку втратив належну йому нерухомість, зареєстровану в Херсонській області. Також фіксуються випадки вилучення автомобілів, що використовувались у депортації цивільних або перевезенні викраденого майна, техніки зв'язку, військових трофеїв російських військових, залишених під час втечі з Київщини.

Окрім справ, які завершуються обвинувальним вирокком, закон передбачає можливість застосування спеціальної конфіскації і в межах проваджень, що завершуються іншим чином – наприклад, у випадку смерті особи або її недієздатності. Відповідно до статті 100 КПК України, питання про речові докази та майно вирішується і в разі закриття провадження[2]. Таким чином, конфіскація можлива навіть без винесення вироку, що важливо в умовах війни, коли встановлення та розшук злочинців часто неможливі. Цей підхід уможливує ефективне реагування на масові факти мародерства, зокрема у звільнених населених пунктах, де активи можуть бути ідентифіковані і повернені потерпілим або за відсутності власника – за рішенням суду передані у власність держави.

Важливо відзначити, що механізм спеціальної конфіскації реалізується і в межах санкційного законодавства. Після внесення змін до Закону України «Про санкції» у 2022 році держава отримала право конфісковувати майно осіб, які підтримують збройну агресію, навіть у межах окремого провадження в Вищому антикорупційному суді. Цей підхід уже дозволив конфіскувати активи, які раніше було неможливо охопити звичайними кримінальними інструментами – зокрема корпоративні права, підприємства, рахунки, цінні папери. За даними Transparency International Україна, станом на кінець 2023 року через цей механізм до державного бюджету було передано майна на суму понад 26 млрд грн. Це доводить ефективність санкційно-конфіскаційного підходу як доповнення до класичного механізму спеціальної конфіскації у межах кримінального процесу[3].

Водночас існує низка проблем, що обмежують повноцінне функціонування цього інституту. Зокрема, на практиці фіксується складність у доведенні кримінального походження майна, особливо у випадках, коли йдеться не про економічні злочини, а про злочини проти життя чи честі й гідності особи. Проблематично також документувати факти, які підтверджують обізнаність третіх осіб про злочинне походження активів. Ще однією системною проблемою є обмеженість міжнародної співпраці – у випадку, якщо активи розміщено за межами України, виконання рішень судів у частині конфіскації потребує міжнародної правової допомоги або окремих процедур в іноземних юрисдикціях. У частині управління конфіскованим майном також виявлено прогалини – передача на баланс АРМА не завжди відбувається оперативно, а вартість активів зменшується внаслідок простою або неналежного збереження [3]. Недостатня кількість спеціалістів з фінансового розслідування та

недосконалість механізмів міжвідомчої координації обмежують можливість швидкої та повної реалізації потенціалу спеціальної конфіскації.

У контексті перспектив удосконалення інституту спеціальної конфіскації першочергового значення набуває законодавче врегулювання механізмів спрямування конфіскованих активів на користь потерпілих. На сьогодні такі активи переважно надходять до загального бюджету або спеціального фонду, що фінансує потреби оборони та відновлення. Водночас індивідуальні потерпілі від воєнних злочинів часто не отримують прямого відшкодування. У зв'язку з цим пропонується створити державний компенсаційний фонд, який би акумулював конфісковані кошти і забезпечував їх цільове використання для виплати компенсацій жертвам війни. Іншим важливим напрямом є забезпечення міжнародного визнання рішень українських судів про конфіскацію, зокрема через укладення двосторонніх угод або участь у механізмах міжнародної компенсації, що адмініструються, наприклад, Радою Європи або ООН. В умовах активного обговорення можливості використання заморожених російських активів у країнах G7 для потреб відбудови України, надзвичайно актуальним є питання координації національного та міжнародного рівнів у сфері конфіскації [4].

Також варто звернути увагу на практику Міжнародного кримінального суду, де інститут конфіскації має чітке підґрунтя у Римському статуті. Хоча судова практика в цій сфері ще обмежена, існує перспектива використання міжнародного досвіду в частині конфіскації активів підозрюваних у воєнних злочинах для формування фондів репарацій. З урахуванням того, що ордери МКС на арешт високопосадовців РФ вже були видані, виникає об'єктивна необхідність розробки механізмів перетворення арештованого майна на джерело відшкодування шкоди. Український досвід може стати платформою для розробки універсальних стандартів у цій сфері.

Підсумовуючи, варто констатувати, що спеціальна конфіскація майна в умовах війни є надзвичайно важливим елементом правової політики держави. Вона дозволяє ефективно реагувати на порушення міжнародного гуманітарного права, позбавляючи винних осіб економічної вигоди відвчинення злочинів, забезпечуючи можливість відновлення справедливості, навіть за відсутності фізичної присутності правопорушника. Проте подальший розвиток цього інституту потребує комплексного підходу – вдосконалення законодавства, покращення міжвідомчої координації, активного міжнародного співробітництва та забезпечення балансу між інтересами правосуддя і правами добросовісних власників. Лише за умови комплексної реалізації цих заходів спеціальна конфіскація зможе повністю реалізувати свій потенціал як механізм справедливості в умовах воєнних викликів.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>(дата звернення 23.05.2025);
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>(дата звернення 23.05.2025);

3. Хім'як Ю. Б. Актуальні питання застосування спеціальної конфіскації у сфері кримінальної юстиції [Текст] // Альманах права. – 2023. – № 404.[Електронний ресурс]. – Режим доступу:<https://almanahprava.org/en/assets/images/issues/14/almanah-prava-14-2023.pdf#page=404>(дата звернення 23.05.2025);

4. Масенко А. О. Інститут спеціальної конфіскації у зарубіжній правовій системі заходів протидії злочинності [Текст] : матеріали 6-ї міжнар. наук. – практ. конф. «European scientific discussions», 25–27 квіт. 2021 р., Рим (Італія) / А. О. Масенко. – Rome :PoteredellaragioneEditore, 2021. – 545 с. – С. 514.

СЕКЦІЯ 2 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

АРХІТЕКТУРА СУЧАСНИХ СУБД

Андрухів Андрій

здобувач 3 курсу, групи ПЗ-22-if

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Зошак Л.М.

старший викладач кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Бази Даних: Як Вони Влаштовані та Що Змінюється у Світі Інформації

У сучасному світі, де дані є справжнім золотом, системи керування базами даних (СКБД) відіграють центральну роль. Вони не просто зберігають інформацію; вони дозволяють нам швидко її знаходити, обробляти та використовувати. Шлях, який пройшли бази даних, вражає: від простих способів зберігання файлів до надскладних розподілених систем. Сьогодні ми зануримося в їхню архітектуру, щоб зрозуміти, як вони функціонують і куди рухається їхній розвиток.

Історія та Основи: Від Простих Структур до Реляційної Революції

На початках свого існування бази даних були досить примітивними, дозволяючи організувати інформацію лише у вигляді ієрархічних "дерев" або складних "мереж" зв'язків. Це було не дуже зручно і обмежувало можливості роботи з даними. Справжній переворот стався у 1970-х роках із появою реляційної моделі, яка запропонувала дивитися на дані як на прості таблиці, де кожен рядок — це запис, а стовпці — це його характеристики. Ці таблиці можна було легко зв'язувати між собою, що значно спростило зберігання та пошук інформації. Так народилися звичні нам SQL-бази даних, як-от Oracle, SQL Server, PostgreSQL чи MySQL, які й досі є фундаментом багатьох сучасних систем.

Традиційні SQL-Бази Даних: Надійність та Їхні Обмеження

Типова SQL-база даних, яку ми називаємо монолітною, схожа на великий, міцний механізм. Усередині неї працює ціле ядро, що виконує безліч завдань. Це ядро відповідає за те, як дані фізично зберігаються на диску, створює спеціальні "показчики" (так звані індекси) для швидкого пошуку, а також керує кешуванням, щоб найчастіше використовувана інформація завжди була під рукою. Коли ви робите запит, наприклад, "знайти всіх клієнтів з Києва", спеціальний "оптимізатор" вирішує, як зробити це максимально ефективно. Крім того, ядро забезпечує так звані ACID-властивості для транзакцій: це гарантує, що операції (наприклад, переказ грошей) будуть або повністю виконані, або повністю скасовані, забезпечуючи цілісність даних. Звісно, є й окремі підсистеми для керування доступом користувачів та забезпечення безпеки. Незважаючи на свою надійність, такі монолітні системи стикаються з

труднощами, коли обсяги даних стають колосальними, або коли потрібен надзвичайно швидкий доступ мільйонам користувачів одночасно.

Еволюція: Розподілені Системи та Революція NoSQL

Зі зростанням обсягів даних і потребою у безперервній роботі навіть при поломках серверів, традиційні бази даних почали виявляти свої обмеження. Це стимулювало розвиток нових архітектур, де дані розподіляються між багатьма серверами. Одним з таких підходів є розділення даних (шардинг), коли велика таблиця ділиться на менші шматочки, і кожен шматочок зберігається на окремому сервері. Це дозволяє обробляти запити паралельно і значно збільшує пропускну здатність системи. Для забезпечення стійкості до збоїв використовується реплікація, тобто створення копій даних на різних серверах. Це може бути модель, де один сервер є "головним" і записує всі зміни, а інші лише копіюють їх, або ж складніші системи, де кілька серверів можуть приймати записи, що вимагає механізмів для вирішення можливих конфліктів.

На додаток до цього, з'явився рух NoSQL (що означає "не тільки SQL"), який запропонував відмовитися від жорстких правил реляційних баз даних на користь більшої гнучкості та масштабованості. Ці бази даних ідеально підходять для роботи з величезними обсягами неструктурованої або напівструктурованої інформації, наприклад, даних із соціальних мереж або IoT-пристроїв. Існує кілька типів NoSQL-баз: документоорієнтовані (як-от MongoDB), які зберігають дані у вигляді гнучких "документів"; ключ-значення (Redis), що працюють як простий словник для надшвидкого доступу; колонкові (Cassandra), оптимізовані для зберігання розріджених даних та швидкого читання по стовпцях; та графові (Neo4j), які чудово справляються зі складними зв'язками між об'єктами.

Хмарні Рішення та Гібридні Стратегії: Максимальна Гнучкість

Сьогодні багато компаній обирають хмарні бази даних (DBaaS), які пропонуються такими гігантами, як Amazon, Microsoft та Google. Це дозволяє їм не турбуватися про купівлю та обслуговування власного обладнання. Хмарні СКБД автоматично масштабуються, забезпечують високу доступність і відмовостійкість, а також дозволяють розгортати дані в різних географічних регіонах для кращої продуктивності. З'явилися навіть безсерверні бази даних, де ви платите лише за фактичне використання, а не за постійно увімкнений сервер.

Усе частіше ми бачимо гібридні підходи, коли для різних завдань використовують різні типи баз даних. Наприклад, для фінансових транзакцій може застосовуватися надійна реляційна база, для зберігання профілів користувачів – гнучка документоорієнтована, а для аналізу соціальних зв'язків – графова. Такий підхід, що називається "поліглотною стійкістю", дозволяє максимально ефективно використовувати можливості кожної технології.

Майбутнє Баз Даних: Інновації на Горизонті

Світ баз даних постійно розвивається, і ми бачимо появу ще більш інноваційних рішень. Бази даних In-Memory зберігають дані безпосередньо в оперативній пам'яті, що забезпечує надзвичайну швидкість для аналітики в реальному часі. Рух NewSQL прагне об'єднати масштабованість NoSQL з транзакційними гарантіями традиційних реляційних систем. З розвитком блокчейну, його принципи незмінності та

розподіленого реєстру також починають впливати на деякі специфічні архітектури. А ще, завдяки контейнеризації та оркестрації (технології як Docker та Kubernetes), бази даних стають більш гнучкими та легкими для розгортання та керування, інтегруючись як окремі "мікросервіси".

Розуміння цих архітектурних парадигм є критично важливим для тих, хто створює та підтримує сучасні інформаційні системи. Адже правильний вибір архітектури визначає, наскільки швидко, надійно та ефективно буде працювати будь-який додаток. Майбутнє обіцяє ще більшу автоматизацію, інтелектуальну оптимізацію та тісну інтеграцію баз даних зі штучним інтелектом, що зробить їх ще потужнішими інструментами для перетворення даних на цінну інформацію.

Перспективи: Мультимодальні Бази Даних та Графові Обчислення

Майбутнє СКБД також пов'язане з подальшим розвитком мультимодальних баз даних. Це не просто використання кількох типів NoSQL-баз даних разом (поліглотна стійкість), а єдина система, яка може ефективно працювати з різними моделями даних (реляційними, документоорієнтованими, графовими, ключ-значення) у межах одного екземпляра. Це спрощує розробку та управління для складних додатків, які потребують гнучкості у зберіганні різнорідної інформації.

Особливо потужний потенціал мають графові обчислення, які дозволяють не тільки зберігати, а й аналізувати складні взаємозв'язки між даними. З розвитком ІІІ та вимогами до розуміння контексту (наприклад, у рекомендаційних системах, аналізі шахрайства, медичних дослідженнях), графові бази даних та алгоритми для обробки графів ставатимуть все більш затребуваними. Вони дозволяють виявляти неочевидні зв'язки та патерни, які були б неможливими для виявлення за допомогою традиційних реляційних запитів.

Ці напрямки розвитку підкреслюють, що бази даних перестають бути лише "сховищами" інформації, перетворюючись на інтелектуальні, адаптивні та глибоко інтегровані компоненти сучасної цифрової інфраструктури. Їхня архітектура продовжує еволюціонувати, щоб відповідати на виклики зростаючого обсягу даних, потреби у реальному часі та вимогам до все більш складного аналізу.

Список використаних джерел

1. Гаврілов В. П. Системи керування базами даних: Навчальний посібник / В. П. Гаврілов. -- Київ: ЦУЛ, 2018. -- 272
2. Григорович В. В. Бази даних та інформаційні системи: Навчальний посібник / В. В. Григорович, О. В. Кузнецов. -- Львів: Магнолія 2006, 2017. -- 352 с.
3. Курмаз О. О. Системи керування базами даних: Навчальний посібник / О. О. Курмаз, М. В. Федоров. -- Київ: ВПЦ "Київський університет", 2015. -- 208 с.
4. Рудницький В. М. Бази даних: Навчальний посібник / В. М. Рудницький. -- Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2011. -- 312 с.

МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТРАФІКУ

Бойчук Павло

здобувач I курсу, групи ПЗ-24-1фмб-ict-if

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Зошак Л.М.

старший викладач кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Математичне моделювання інтернет-трафіку представляє критично важливу область дослідження, що забезпечує теоретичну основу для проектування, оптимізації та управління сучасними телекомунікаційними мережами. З експоненційним зростанням обсягів передачі даних та ускладненням мережевих архітектур, розуміння математичних закономірностей поведінки трафіку стає незамінним для забезпечення якості обслуговування, ефективного використання мережевих ресурсів та прогнозування майбутніх потреб інфраструктури. Математичні моделі трафіку охоплюють широкий спектр дисциплін від теорії ймовірностей та стохастичних процесів до фрактального аналізу та теорії складних систем, створюючи міждисциплінарний підхід до розуміння динаміки мережевих потоків.

Історичний розвиток математичного моделювання телетрафіку бере свій початок з робіт Агнера Ерланга на початку двадцятого століття, який заклав основи теорії телетрафіку для традиційних телефонних мереж. Модель Пуассона, запропонована для опису надходження викликів, довгий час була домінуючою парадигмою в аналізі трафіку. Однак з появою комп'ютерних мереж та Інтернету стало очевидно, що традиційні моделі не можуть адекватно описати складну природу пакетного трафіку. Дослідження Ленда та Вілсона у 1990-х роках виявили самоподібні властивості інтернет-трафіку, що призвело до революції в підходах до моделювання та аналізу мережевого трафіку.

Стохастичні процеси становлять фундаментальну основу для математичного моделювання інтернет-трафіку. Пуассонівські процеси, незважаючи на свою простоту, залишаються корисними для моделювання деяких аспектів трафіку, особливо в агрегованому вигляді. Марковські процеси та ланцюги Маркова дозволяють моделювати залежності між послідовними подіями в мережі, такими як зміни станів з'єднань або переходи між різними режимами передачі даних. Напівмарковські процеси розширюють цю концепцію, дозволяючи моделювати системи з більш складними часовими залежностями.

Теорія черг та масового обслуговування є центральними для аналізу продуктивності мережевих вузлів та прогнозування затримок. Класичні моделі M/M/1 та M/M/c описують прості системи обслуговування з пуассонівським надходженням заявок та експоненціальним розподілом часу обслуговування. Більш складні моделі, такі як M/G/1 та G/I/1, дозволяють врахувати довільні розподіли часу між надходженнями та обслуговування. Мережі черг забезпечують інструменти для аналізу

складних мережевих топологій з множинними вузлами обслуговування та різними маршрутами передачі даних.

Самоподібність та довгострокова залежність є ключовими характеристиками інтернет-трафіку, що відрізняють його від традиційного телефонного трафіку. Процеси з важкими хвостами розподілів, такі як розподіл Парето та Вейбулла, часто використовуються для моделювання розмірів файлів та тривалості сесій. Фрактальні властивості трафіку проявляються у збереженні статистичних характеристик на різних часових масштабах, що має критичне значення для проектування буферів та прогнозування продуктивності мережі.

Фрактальний аналіз та мультифрактальне моделювання надають потужні інструменти для характеристики складної структури інтернет-трафіку. Параметр Герста кількісно оцінює ступінь самоподібності часових рядів трафіку, дозволяючи класифікувати трафік як короткозалежний або довгозалежний. Вейвлет-аналіз забезпечує методи для декомпозиції трафіку на різних часових масштабах, виявляючи періодичні компоненти та тренди. Мультифрактальний формалізм дозволяє описати неоднорідність фрактальних властивостей у різних частинах сигналу трафіку.

Теорія складних систем та мережевий аналіз відкривають нові перспективи для розуміння глобальної структури Інтернету та динаміки трафіку на макрорівні. Теорія малих світів та безмасштабні мережі описують топологічні властивості Інтернету, що впливають на маршрутизацію та розповсюдження трафіку. Каскадні моделі допомагають розуміти механізми перевантаження та поширення збоїв у мережі. Теорія перколяції аналізує критичні явища та фазові переходи в мережевих системах.

Статистичне моделювання та аналіз даних забезпечують емпіричну основу для розробки та верифікації математичних моделей трафіку. Методи параметричного та непараметричного оцінювання дозволяють підгоняти теоретичні розподіли до реальних даних трафіку. Тести на адекватність моделей, такі як критерій Колмогорова-Смірнова та критерій χ^2 -квадрат, забезпечують статистичну основу для перевірки якості моделювання. Байєсівські методи надають принципові підходи до оцінювання невизначеності в параметрах моделей.

Часові ряди та спектральний аналіз є фундаментальними інструментами для аналізу динамічних властивостей інтернет-трафіку. Автокореляційні функції характеризують часові залежності в трафіку, виявляючи періодичні компоненти та довгострокові тренди. Спектральна густина потужності надає частотне представлення трафіку, дозволяючи ідентифікувати домінуючі частотні компоненти. ARIMA моделі та їх узагальнення забезпечують параметричні методи для прогнозування майбутніх значень трафіку на основі історичних даних.

Теорія інформації та ентропійний аналіз надають інструменти для кількісної оцінки складності та передбачуваності трафіку. Ентропія Шеннона вимірює середню кількість інформації в сигналі трафіку, характеризуючи його випадковість. Умовна ентропія та взаємна інформація аналізують залежності між різними компонентами трафіку або між трафіком в різні часові моменти. Алгоритмічна складність за Колмогоровим забезпечує теоретичну основу для оцінки стисливості та регулярності трафіку.

Нелінійна динаміка та теорія хаосу знаходять застосування в аналізі складної поведінки трафіку та виявленні детерміністичних компонентів у здавалося б випадкових процесах. Метод затримкових координат дозволяє реконструювати фазовий простір динамічної системи з одновимірних спостережень трафіку. Ляпуновські експоненти характеризують чутливість до початкових умов та хаотичну поведінку. Аналіз атракторів та біфуркацій допомагає розуміти переходи між різними режимами трафіку.

Машинне навчання та штучний інтелект все більше інтегруються в математичне моделювання трафіку, надаючи потужні інструменти для прогнозування та класифікації. Нейронні мережі, включаючи рекурентні мережі та LSTM, демонструють високу ефективність у прогнозуванні короткострокової динаміки трафіку. Методи опорних векторів та випадкові ліси використовуються для класифікації типів трафіку та виявлення аномалій. Глибоке навчання відкриває нові можливості для автоматичного виявлення складних закономірностей у великих обсягах мережевих даних.

Оптимізація та теорія управління забезпечують математичні методи для активного керування трафіком та оптимізації продуктивності мережі. Лінійне та нелінійне програмування використовуються для розв'язання задач маршрутизації та розподілу ресурсів. Теорія оптимального управління надає рамки для розробки адаптивних алгоритмів керування трафіком. Теорія ігор аналізує стратегічну взаємодію між різними учасниками мережі та конкуренцію за обмежені ресурси.

Імітаційне моделювання та Монте-Карло методи дозволяють досліджувати складні сценарії мережевого трафіку, які важко аналізувати аналітично. Дискретно-подійне моделювання забезпечує детальне відтворення динаміки пакетів у мережі, включаючи ефекти буферизації, втрат та затримок. Статистичне моделювання дозволяє генерувати синтетичний трафік з заданими статистичними властивостями для тестування та оцінки продуктивності мережевих протоколів.

Теорія графів та мережевий аналіз надають математичні інструменти для моделювання топології мережі та аналізу шляхів розповсюдження трафіку. Алгоритми найкоротших шляхів, такі як алгоритм Дейкстри та Флойда-Воршелла, є фундаментальними для протоколів маршрутизації. Теорія потоків у мережах аналізує пропускну здатність та оптимальне використання мережевих ресурсів. Спектральний аналіз графів виявляє структурні властивості мережі, такі як кластеризація та зв'язність.

Сучасні дослідження в галузі математичного моделювання інтернет-трафіку зосереджуються на розробці моделей для нових технологій, таких як 5G, Інтернет речей та хмарні обчислення. Моделювання трафіку в програмно-визначених мережах вимагає нових підходів, що враховують динамічну природу мережевої інфраструктури. Машинне навчання та штучний інтелект інтегруються з традиційними математичними методами для створення більш точних та адаптивних моделей.

Виклики майбутнього включають моделювання трафіку в квантових мережах, розробку методів для аналізу приватності та безпеки в моделях трафіку, та створення уніфікованих математичних рамок для опису гетерогенних мережевих архітектур.

Інтеграція методів великих даних та розподілених обчислень відкриває нові можливості для аналізу трафіку в реальному часі на глобальному масштабі.

Математичне моделювання інтернет-трафіку продовжує еволюціонувати як міждисциплінарна область, що поєднує фундаментальні математичні принципи з практичними потребами сучасних телекомунікаційних систем. Розвиток нових математичних методів та їх застосування до аналізу трафіку залишається критично важливим для забезпечення ефективної роботи мережевої інфраструктури в умовах постійного зростання обсягів даних та складності мережевих архітектур.

Список використаних джерел

5. Кучерявий Є. А. Математичне моделювання телекомунікаційних мереж: підручник / Є. А. Кучерявий, А. С. Прокопенко. -- Київ: НТУУ "КПІ", 2019. -- 384 с.
6. Лемешко О. В. Теорія телетрафіку та математичне моделювання мереж: навчальний посібник / О. В. Лемешко, С. В. Гаркуша. -- Харків: ХНУРЕ, 2020. -- 312 с.
7. Стеклов В. К. Статистичний аналіз мережевого трафіку: монографія / В. К. Стеклов, І. В. Руденко. -- Дніпро: НМетАУ, 2018. -- 276 с.
8. Коваленко А. А. Фрактальне моделювання в телекомунікаціях: теорія і практика / А. А. Коваленко, Н. П. Кузьменко. -- Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. -- 248 с.

МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА У ФОРМАЛІЗАЦІЇ АЛГОРИТМІВ

Гавриляк Юрій

*здобувач II курсу, групи ПЗ-23-1фмб-ict-if
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»*

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Зошак Л.М.

старший викладач кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Математична логіка як фундаментальна галузь математики відіграє ключову роль у формалізації алгоритмів та створенні строгих теоретичних основ для інформатики. У сучасному світі, де програмне забезпечення керує критично важливими системами від медичних пристроїв до космічних місій, потреба у формальному обґрунтуванні правильності алгоритмів стала особливо актуальною. Математична логіка надає інструменти для точного опису алгоритмічних процесів, доведення їх коректності та оптимізації виконання.

Історичні витоки застосування математичної логіки в алгоритміці сягають робіт Алана Тьюрінга та Алонзо Черча в тридцятих роках двадцятого століття. Тьюрінг розробив концепцію машини Тьюрінга як формальної моделі обчислення, тоді як Черч створив лямбда-числення як альтернативний підхід до формалізації алгоритмічних процесів. Ці піонерські роботи заклали основи для розуміння зв'язку між логікою та обчисленнями, встановивши теоретичний фундамент для подальшого розвитку інформатики як науки.

Пропозиційна логіка становить найпростішу форму математичної логіки, що використовується для формалізації алгоритмів. Вона оперує булевими змінними та логічними операторами, дозволяючи описувати умови та розгалуження в алгоритмах. Хоча пропозиційна логіка має обмежені виражальні можливості, вона широко застосовується в аналізі булевих функцій, оптимізації логічних схем та верифікації простих програмних конструкцій. Методи резолюції та табличні алгоритми для пропозиційної логіки забезпечують ефективні способи автоматичного доведення теорем.

Предикатна логіка першого порядку значно розширює можливості формалізації алгоритмів, дозволяючи описувати складні структури даних та відношення між об'єктами. Квантори існування та загальності надають засоби для формулювання властивостей алгоритмів, таких як коректність, завершуваність та складність. Предикатна логіка особливо корисна для специфікації інваріантів циклів, передумов та постумов функцій, що є основними елементами формальної верифікації програм.

Дедуктивні системи та методи доведення теорем формують ядро застосування математичної логіки у формалізації алгоритмів. Натуральна дедукція, секвенційне числення та резолютивні методи надають різні підходи до автоматичного виведення логічних наслідків. Ці системи дозволяють формалізувати процес міркування про правильність алгоритмів та автоматизувати перевірку логічних властивостей програм. Сучасні системи автоматичного доведення теорем, такі як Coq, Lean та Isabelle,

базуються на цих теоретичних основах.

Темпоральна логіка розширює класичну математичну логіку темпоральними операторами, що дозволяють описувати поведінку алгоритмів у часі. Лінійна темпоральна логіка та логіка розгалужених шляхів у часі надають засоби для специфікації таких властивостей, як живучість, безпека та справедливість. Ці концепції особливо важливі для формалізації паралельних та розподілених алгоритмів, де порядок виконання операцій може впливати на результат.

Модальна логіка вводить поняття можливості та необхідності, що корисно для аналізу алгоритмів в умовах невизначеності або множинних можливих станів. Епістемічна логіка, як різновид модальної логіки, дозволяє формалізувати знання та переконання агентів у розподілених системах. Ці логічні системи знаходять застосування у формалізації алгоритмів штучного інтелекту, криптографічних протоколів та систем керування.

Логічне програмування представляє парадигму, де програми безпосередньо базуються на принципах математичної логіки. Мова Prolog та інші логічні мови програмування використовують логіку першого порядку як основу для виконання обчислень через механізм резолюції та уніфікації. Цей підхід дозволяє природним чином виражати алгоритми пошуку, експертні системи та задачі штучного інтелекту, забезпечуючи пряму відповідність між логічною специфікацією та виконуваним кодом.

Формальні методи верифікації програм застосовують математичну логіку для доведення коректності алгоритмів. Метод Хоара з його системою тріплетів дозволяє формально описувати та доводити властивості програм через передумови, постумови та інваріанти. Абстрактна інтерпретація надає засоби для статичного аналізу програм, виявляючи потенційні помилки без виконання коду. Ці методи стають особливо важливими для критично важливих систем, де помилки можуть мати катастрофічні наслідки.

Застосування математичної логіки у формалізації алгоритмів машинного навчання та штучного інтелекту відкриває нові перспективи для створення надійних та інтерпретованих систем. Індуктивна логіка дозволяє формалізувати процеси навчання з прикладів, тоді як абдуктивна логіка надає засоби для формулювання гіпотез та пояснень. Нейро-символічні підходи поєднують логічне міркування з нейронними мережами, створюючи системи, що поєднують потужність машинного навчання з інтерпретованістю логічних систем.

Квантова логіка та квантові обчислення представляють новий виклик для формалізації алгоритмів. Квантова логіка відрізняється від класичної тим, що не завжди виконується закон дистрибутивності, що відображає специфіку квантових станів та вимірювань. Формалізація квантових алгоритмів вимагає нових логічних систем та математичних структур, що враховують принципи квантової механіки.

Обчислювальна складність алгоритмів також може бути формалізована засобами математичної логіки. Дескриптивна теорія складності встановлює зв'язки між класами складності обчислень та виражальною силою різних логічних систем. Теорема Фагіна, яка характеризує клас NP через логіку другого порядку з екзистенційними кванторами, є прикладом такого зв'язку між логікою та теорією складності.

Сучасні інструменти формальної верифікації, такі як програмні асистенти доведень та системи перевірки моделей, базуються на принципах математичної логіки та забезпечують практичні засоби для застосування формальних методів у розробці програмного забезпечення. Ці інструменти дозволяють автоматизувати багато аспектів формальної верифікації, роблячи формальні методи більш доступними для практичного використання.

Виклики та перспективи розвитку математичної логіки у формалізації алгоритмів включають необхідність створення більш виражальних та ефективних логічних систем для опису складних алгоритмічних процесів. Інтеграція машинного навчання з формальними методами обіцяє нові можливості для автоматичного синтезу та верифікації алгоритмів. Розвиток квантових обчислень потребує нових підходів до логічної формалізації, що враховують специфіку квантових систем.

Математична логіка у формалізації алгоритмів залишається активною областю досліджень, що постійно розвивається під впливом нових викликів у інформатиці та штучному інтелекті. Її роль стає дедалі важливішою в умовах зростання складності програмних систем та підвищення вимог до їх надійності. Майбутній розвиток цієї галузі буде визначатися потребами нових технологій та необхідністю створення більш потужних та ефективних інструментів для формального аналізу алгоритмів.

Список використаних джерел

1. Глибовець М. М. Математична логіка та теорія алгоритмів: підручник / М. М. Глибовець, О. Ю. Гуляницький. – Київ: ВПЦ "Київський університет", 2015. – 392 с.
2. Капустян В. О. Формальні методи в інформатиці: навчальний посібник / В. О. Капустян, О. М. Копилов. – Київ: НТУУ "КПІ", 2018. – 284 с.
3. Редько В. Н. Основи математичної логіки та теорії алгоритмів: підручник / В. Н. Редько, Ю. Й. Брона. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 356 с.
4. Теленик С. С. Дискретна математика: підручник / С. С. Теленик, О. М. Роїк. – Київ: Центр учбової літератури, 2020. – 448 с.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМНИМИ ПРОЄКТАМИ ЗГІДНО З SWEBOOK V3

Дзундза Павло
здобувач 1 курсу, групи ПЗ-24-1-if,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»
Науковий керівник: Жовнірчик Л. І.
викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Управління програмними проєктами потребує поєднання глибоких теоретичних знань і значного практичного досвіду. Незважаючи на багаторічний розвиток галузі управління проєктами, ІТ-проєкти, зокрема ті, що стосуються розробки програмного забезпечення, залишаються складними для передбачення, реалізації та ефективного контролю. Це зумовлено унікальною специфікою інженерії програмного забезпечення, яка суттєво відрізняється від класичних проєктних практик у будівництві, промисловості чи фінансах.

У відповідь на ці виклики виникла потреба у створенні спеціалізованого зводу знань, який би враховував особливості програмної інженерії. Так, у 2004 році було завершено першу версію SWEBOOK — Guide to the Software Engineering Body of Knowledge, а в 2013 році з'явилася її оновлена третя редакція — SWEBOOK V3.0. Цей документ став міжнародно визнаним стандартом, що окреслює загальноприйняті знання, навички та підходи в інженерії програмного забезпечення.

SWEBOOK V3 формує методологічну основу для розвитку професії інженера-програміста. Він акцентує увагу не лише на необхідності відповідної вищої освіти та сертифікації фахівців, а й на важливості постійного підвищення кваліфікації. Документ описує, якими знаннями, компетенціями та етичними стандартами повинен володіти інженер, що працює у сфері програмної інженерії.

Центральним елементом SWEBOOK V3 є п'ять основних напрямів, які охоплюють повний життєвий цикл програмного забезпечення: інженерія вимог, проєктування, розробка (конструювання), тестування та супровід. Ці напрями відображають як теоретичні основи, так і практичні підходи до реалізації програмних проєктів, зокрема методи управління процесами розробки.

Усього у SWEBOOK V3 виділено 15 ключових галузей знань, які охоплюють усі аспекти діяльності в сфері програмної інженерії:

Software Requirements — формування та управління вимогами до ПЗ.

Software Design — проєктування архітектури та компонентів ПЗ.

Software Construction — безпосередня розробка та кодування.

Software Testing — забезпечення якості через тестування.

Software Maintenance — підтримка, оновлення та вдосконалення ПЗ.

Software Configuration Management — управління версіями та конфігураціями.

Software Engineering Management — планування, моніторинг і контроль ІТ-проєктів.

Software Engineering Process — моделювання і вдосконалення процесів розробки.

Software Engineering Tools and Methods — використання інструментів та методик для підвищення ефективності.

Software Quality — забезпечення та оцінка якості ПЗ.

Software Engineering Professional Practice — етичні та професійні норми діяльності інженера.

Software Engineering Economics — аналіз вартості та ефективності рішень у розробці ПЗ.

Computing Foundations — основи обчислювальної техніки.

Mathematical Foundations — математичний апарат, що використовується в ПЗ.

Engineering Foundations — загальні принципи інженерної діяльності.

SWEBOK V3 виконує кілька важливих функцій: він не лише стандартизує знання в галузі програмної інженерії, а й слугує орієнтиром для розробки освітніх програм у закладах вищої освіти. Його принципи активно застосовуються при формуванні навчальних курсів для студентів і аспірантів ІТ-спеціальностей, сприяючи підготовці компетентних і професійно орієнтованих фахівців.

Таким чином, SWEBOK V3 є базисом для формування методології управління програмними проектами: від планування до супроводу. Його системний підхід дозволяє адаптувати практики інженерії ПЗ до різних середовищ розробки, забезпечуючи ефективність, гнучкість і передбачуваність результатів програмних проектів.

Список використаних джерел

1. Guide to the Software Engineering Body of Knowledge (SWEBOK V3.0) [Електронний ресурс] / P. Bourque, R.E. Fairley (Eds.). – IEEE Computer Society, 2014. – Режим доступу: <https://swebokwiki.org>
2. Sommerville I. Software Engineering. – 10th ed. – Pearson, 2015. – 792 p.
3. Pressman R. S., Maxim B. R. Software Engineering: A Practitioner's Approach. – 8th ed. – McGraw-Hill Education, 2014. – 928 p.
4. Шапошникова І. Ю. Управління ІТ-проектами: навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2016. – 284 с.
5. Кузнецова С. І., Жуков І. В. Методичні основи управління проектами у сфері ІТ / Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2020. – №6. – С. 52–58.
6. IEEE Std 1058-1998. IEEE Standard for Software Project Management Plans. – IEEE, 1998. – 28 p.
7. Воронкова В. Г., Литвиненко О. О. Управління ІТ-проектами: теорія та практика: навч. посіб. – Х.: ХНУРЕ, 2021. – 312 с.

ОГЛЯД МОДЕЛЕЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Дребот Ярослав
здобувач I курсу, групи ПЗ-24-1-if,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»
Науковий керівник: Жовнірчик Л. І.
викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Якість програмного забезпечення є одним із ключових факторів успішної розробки програмних продуктів, оскільки вона безпосередньо впливає на задоволеність користувачів, надійність функціонування системи, легкість її підтримки та здатність до масштабування. Досягнення високого рівня якості неможливе без комплексного підходу до проектування, який передбачає планування процесів, дотримання стандартів, а також регулярну верифікацію та валідацію на всіх етапах життєвого циклу продукту.

Процеси забезпечення якості охоплюють оцінку вимог, тестування, аналіз документації та підтримку відповідності стандартам. Цими процесами зазвичай займаються інженери з якості (QA), які відіграють важливу роль у виявленні невідповідностей та забезпеченні відповідності продукту очікуванням користувачів і вимогам замовника.

На практиці поняття «якість програмного забезпечення» втілюється у вигляді набору чітко визначених характеристик, які оцінюються за допомогою спеціальних моделей. Вони служать як для формалізації вимог до ПЗ, так і для побудови методик оцінювання.

Однією з перших загальновизнаних моделей якості є модель Маккола (McCall's Model), яка була розроблена у 1977 році. Вона поділяє характеристики якості на три категорії: фактори (відповідають очікуванням користувача), критерії (відображають погляд розробника) та метрики (кількісні показники для вимірювання якості). Серед основних характеристик моделі: функціональна повнота, ефективність, зручність супроводу, надійність, модульність, зручність використання тощо.

У 1978 році була представлена модель Боема (Boehm's Model), яка стала логічним продовженням підходу Маккола. Вона включає додаткові проміжні атрибути, які деталізують характеристики якості. Наприклад: ясність, зручність змін, документація, відновлення функцій, універсальність та економічна ефективність.

Модель FURPS, запропонована компанією Hewlett-Packard у 1987 році, зробила акцент на поділі характеристик на функціональні (Functionality) та нефункціональні (Usability, Reliability, Performance, Supportability). Пізніша версія — FURPS+ — була доповнена вимогами до реалізації, дизайну, інтерфейсу та фізичних компонентів. Ця модель широко використовується в індустрії, особливо при формуванні вимог на етапах проектування.

Ще одну цікаву класифікацію запропонував Карло Гецци, який розділив якість на дві основні складові: якість продукту та якість процесу. Модель містить такі

характеристики, як мобільність, ефективність, своєчасність реагування, можливість повторного використання та видимість процесу розробки.

У рамках діяльності NASA було створено SATC-модель, що орієнтована на аналіз ризиків, якості процесів і продуктів. Вона базується на постійній оцінці вимог, документації, тестування та ефективності процесів, гармонізуючи їх із підходом стандарту ISO 9126.

Міжнародний стандарт ISO 9126, прийнятий у 1991 році, запровадив чітку структуру якості ПЗ, поділивши її на шість основних характеристик: функціональність, надійність, зручність використання, ефективність, супроводжуваність і портативність. У 2001 році до стандарту були додані додаткові атрибути, зокрема привабливість і відповідність стандартам.

Важливо розуміти, що жодна з моделей не є універсальною. Наприклад, FURPS+ не враховує важливі для веб-додатків аспекти, такі як доступність чи правова відповідність. Тому в практичному застосуванні доцільно поєднувати кілька моделей або адаптувати їх під конкретні потреби проєкту.

Таким чином, модель якості програмного забезпечення — це систематизований підхід до оцінки та управління якістю, що дозволяє зацікавленим сторонам (замовникам, користувачам, розробникам) орієнтуватися у характеристиках програмного продукту, виявляти потенційні загрози для якості та приймати обґрунтовані рішення щодо подальшого розвитку системи.

Список використаних джерел

1. Бондаренко, В. С., & Іванов, І. М. (2018). Забезпечення якості програмного забезпечення: теорія та практика. Київ: Видавництво Ліра-К.
2. ISO/IEC 9126-1:2001. Software engineering — Product quality — Part 1: Quality model. International Organization for Standardization.
3. Pressman, R. S. (2010). Software Engineering: A Practitioner's Approach (7th ed.). New York: McGraw-Hill.
4. Sommerville, I. (2011). Software Engineering (9th ed.). Boston: Addison-Wesley.
5. Boehm, B. W. (1978). Characteristics of Software Quality. TRW Series, U.S. Department of Commerce, National Bureau of Standards.
6. Hewlett-Packard. (1987). Software Quality and FURPS. HP Journal.
7. McCall, J. A., Richards, P. K., & Walters, G. F. (1977). Factors in Software Quality. Volume I, II, III. U.S. Rome Air Development Center Reports.
8. Ghezzi, C., Jazayeri, M., & Mandrioli, D. (2003). Fundamentals of Software Engineering (2nd ed.). Prentice Hall.
9. NASA Software Assurance Technology Center (SATC). (2004). Software Quality Model Overview. NASA Goddard Space Flight Center.
10. ISO/IEC 25010:2011. Systems and software engineering — Systems and software Quality Requirements and Evaluation (SQuaRE) — System and software quality models.

АНАЛІЗ СУЧАСНИХ СЕРЕДОВИЩ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНИХ ЗАСТОСУНКІВ

Резнік Ніна

здобувач I курсу, групи ЗППЗ-24-1-іф

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Кім Г.В.

професор кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

C# - одна з найбільш популярних мов програмування в світі, хоча її почали розробляти ще в минулому столітті. Він замислювався як альтернатива Java, але знайшов власний, цілком успішний шлях. C# викладають в більшості технологічних вузів світу. В свою чергу Windows - все ще найпопулярніша комп'ютерна ОС, так що вибір зручного середовища розробки - актуальне питання.

– Visual Studio. До переваг цього СР відноситься те що мова та середовище розробки створені компанією Microsoft. Вона має безкоштовну та функціональну версію до якої можливо підключити плагіни та якої буде достатньо для рядового користувача. Також Visual Studio підтримує платформи .NET і разом з цим має широкі можливості по розробці додатків під Windows, в тому числі в .NET-сегменті. Має підтримку технології корпоративності яка дозволяє членам команди взаємодіяти при гнучкій методології розробки. До недоліків можна віднести баги які виникають при переходах з тріал-версії. При переході на платну версію можуть губитися налаштування і порушуватися робота корпоративного сервера;

– Project Rider. Це середовище від JetBrains для роботи з платформою .NET. Було випущено в позаминулому році, але вже придбало багато шанувальників. До плюсів цієї платформи віжноситься підтримка повного циклу, можливість підключення MSBuild і XBuild, працювати з CLI-проектами та організувати налагодження додатків .NET and Mono, підтримка декількох запущених програм, багатоплатформність (працює з Windows, Linux і MacOS) а також контроль версій (Git, Mercurial і TFS). До мінусів засилля багів та висока ціна. Найдешевша версія Project Rider обійдеться в 139 доларів за перший рік використання. Але є тріал-версія і спеціальні пропозиції для студентів і непрофільних організацій;

– Eclipse. Ця IDE одна з найпопулярніших багатомовних середовищ. Орієнтована переважно на розробку Java-додатків, але корисна і для кодів на C#. До її переваг відноситься безліч плагінів, функціональність, активне співтовариство, кастомізація, безкоштовність адже це open-source проект. До недоліків можна віднести складність адже Eclipse як і будь-який інший функціональний продукт може здатися новачкові надто складним. Відсутність гарантій надійності. Через те, що плагіни створюються спільнотою, за їх якість відповідає тільки розробник. Крім того, самі творці Eclipse з кожною новою версією створюють нові баги, часом не встигаючи виправляти старі.

Серед усіх оглянутих систем, для нашої роботи підійде Visual Studio. Так як

Visual Studio має підтримку від компанії Microsoft, має легкодоступну та повну документацію, має плагіни які розширюють можливості цього редактора. Редактор має безкоштовну версію Community Edition якої буде достаньо і якою буде зручно користуватися.

Список використаних джерел

1. Боровик В., Гамаюн В. Автоматизоване робоче місце. Проектування інформаційних систем і баз даних: / –К.: Видавництво «НАУ-друк», 2010. – 128 с.
2. Литвин В., Пасічник В, Шаховська Н. Проектування інформаційних систем і баз даних: / –К.: Видавництво «Магнолія 2006» , 2016. – 380 с.
3. Корпоративні інформаційні системи підприємств [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrdoc.com.ua/text/35521/index-1.html>
4. Сучасні підходи до створення інформаційної системи на підприємстві [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/29_DWS_2012/Informatica/3_120640.doc.htm

ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Матківський Іван

здобувач I курсу, групи ПЗ-24-1-if,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Жовнірчик Л. І.

викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

У сучасному цифровому суспільстві володіння цифровими компетентностями стало необхідною умовою для професійної самореалізації в галузі інженерії програмного забезпечення. Випускники цієї спеціальності повинні не тільки досконало знати мови програмування та алгоритмічне мислення, але й уміти ефективно застосовувати цифрові інструменти для вирішення складних практичних завдань, комунікувати у віртуальному середовищі, а також бути спроможними до безперервного навчання та швидкої адаптації до нових технологічних змін.

Традиційні форми навчання — лекції, семінари, практичні заняття — не завжди забезпечують належний рівень засвоєння цифрових компетентностей. У зв'язку з цим зростає необхідність у впровадженні активних методів навчання, які б стимулювали самостійну та колективну навчальну діяльність студентів, сприяли розвитку критичного мислення, креативності та цифрової грамотності.

Формування цифрових компетентностей у майбутніх інженерів-програмістів потребує системного підходу, що передбачає використання сучасних, ефективних освітніх стратегій. Однією з таких стратегій є впровадження активних методів навчання, які орієнтовані на практичне засвоєння знань, інтерактивність та співпрацю. Метою даного дослідження є обґрунтування доцільності впровадження активних методів у процес підготовки бакалаврів з інженерії програмного забезпечення та надання практичних рекомендацій щодо їх реалізації.

Активні методи навчання охоплюють різноманітні педагогічні підходи, що передбачають залучення студентів до активної розумової й практичної діяльності, де вони виступають не пасивними слухачами, а активними учасниками навчального процесу. Їх ефективність підтверджується результатами досліджень українських учених, зокрема І. Дичківської, М. Дяченко-Богун та О. Пометун, які підкреслюють значення взаємодії, співтворчості та діалогічного навчання.

Зокрема, І. Дичківська вводить поняття "діалогічного проблемного навчання", акцентуючи на ролі взаємної активності викладача і студента. М. Дяченко-Богун обґрунтовує методологічні засади впровадження активних методів у вищій школі, розглядаючи їх як інструмент досягнення дидактичних цілей. О. Пометун, у свою чергу, розглядає активні методи з позиції компетентнісного підходу, спрямованого на формування колективного інтелектуального продукту.

До найбільш ефективних активних методів, що сприяють розвитку цифрових компетентностей у студентів програмістського профілю, належать проєктне та колаборативне навчання, гейміфікація, інтерактивні вправи, симуляції, відкриті

онлайн-курси, індивідуальні траєкторії навчання та робота з реальними кейсами. Кожен із цих методів забезпечує практичну орієнтацію навчального процесу та сприяє формуванню стійких навичок цифрової діяльності.

Особливу увагу слід приділити поєднанню цих методів та їх адаптації до індивідуальних освітніх потреб студентів. Наприклад, поєднання проектного методу з гейміфікацією дозволяє зробити навчання захопливим і практично цінним, а впровадження персоналізованих планів розвитку допомагає краще враховувати рівень підготовки кожного здобувача освіти.

Отже, активні методи навчання є потужним засобом формування цифрової компетентності майбутніх фахівців у сфері інженерії програмного забезпечення. Їх впровадження у навчальний процес дозволяє забезпечити тісний зв'язок між теоретичними знаннями та практичними навичками, сприяє розвитку самостійності, відповідальності та гнучкості мислення студентів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на емпіричну перевірку ефективності окремих методів, а також на розробку змішаних моделей навчання, які максимально відповідатимуть вимогам цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Дичківська І. М. Інтерактивні технології навчання : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2012. – 256 с.
2. Дяченко-Богун М. І. Методологічні основи активного навчання у вищій школі : монографія / М. І. Дяченко-Богун. – К. : Освіта України, 2020. – 312 с.
3. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
4. Єршова Т. М. Цифрова компетентність як складова професійної підготовки студентів / Т. М. Єршова // Інформаційні технології і засоби навчання. – 2020. – Т. 78, № 4. – С. 121–135. – DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v78i4.3542>.
5. Digital Competence Framework for Citizens – DigComp 2.2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcomp_en
6. Bonk C. J., & Zhang K. M. Empowering Online Learning: 100+ Activities for Reading, Reflecting, Displaying, and Doing / C. J. Bonk, K. M. Zhang. – San Francisco: Jossey-Bass, 2008. – 400 p.
7. Johnson L., Adams Becker S., Estrada V., & Freeman A. The NMC Horizon Report: 2015 Higher Education Edition. – Austin, Texas: The New Media Consortium, 2015. – 52 p.
8. Шишкіна М. П. Цифрова трансформація освіти: виклики та перспективи / М. П. Шишкіна // Освітній простір України. – 2021. – № 1(26). – С. 10–16.

ВИБІР ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ "TECHWORM"

Павлюк Прокіп

здобувач IV курсу, групи ПЗ-22-1-if

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Саган Н. З.

старший викладач кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Основною мовою Інтернету вважається HTML, так як більшість веб-сторінок написані повністю на ній або з її допомогою. HTML є мовою розмітки гіпертексту, з її допомогою проводиться розмітка для створення структури веб-сторінок. Вона визначає різні елементи, які формують контент який відображений на сторінці, такий як заголовки, параграфи, зображення, таблиці, посилання та багато іншого за допомогою спеціальних тегів. Усі сучасні браузерери чудово працюють з HTML, та з легкістю відображають її теги у звичному для нас вигляді. До основних переваг HTML можна віднести: простота та легкість у вивченні; сумісність з усіма сучасними веб-браузерами; легка інтеграція з іншими технологіями; велика кількість навчальних матеріалів та документації. Серед ключових недоліків можна визначити те, що хоча сучасні браузерери і сумісні з HTML, кожен з них може відображати сторінки по-різному, також проблемою є і те, що старіші версії браузерів можуть некоректно відображати нові теги, ці проблеми вимагають додаткових тестувань у різних браузерах. Також можна виділити і обмежений функціонал, так як HTML являється мовою для розмітки, у ньому немає вбудованих рішень для створення інтерактивності, логіки чи стилізації. Проте для цього можна використовувати технології які ми розглянемо далі [1-5]. CSS являє собою каскадну таблицю стилів, або ж якщо говорити простіше, є мовою для визначення стилів. Вона використовується для опису зовнішнього вигляду HTML-тегів. Фактично, CSS не є обов'язковим при створенні веб-сайту, код написаний на HTML буде відображатись на сторінці і без нього, але це буде просто набір послідовних елементів без жодної структури чи стилізації. Завдяки ж CSS веб-сторінки можуть бути стилізовані, адаптивними та інтерактивними, що покращує загальний користувацький досвід. CSS дозволяє стилізувати все в окремому файлі, таким чином створюючи дизайн там і пізніше інтегруючи файли CSS поверх розмітки HTML, що робить код більш організованим. Головною перевагою CSS є те що він дозволяє задати однакові стилі до різних елементів які згруповані за певним критерієм, наприклад для певної групи тегів, класів чи id за допомогою селекторів Це економить час, скорочує код і робить його менш схильним до помилок.

Переваги: відокремлення структури та стилю, поліпшення користувацького досвіду, повторне використання стилів, гнучкість та адаптивність, покращення продуктивності, можливість створення анімацій та переходів.

Недоліки: так само як і у випадку з html різні браузерери можуть по-різному інтерпретувати css-стилі; у великих проектах з великою кількістю стилів і компонентів

css-файли можуть стати громіздкими і важко підтримуваними [6-9].

Ще одною важливою складовою при розробці веб-сайту є взаємодія користувача з елементами на сторінці. Щоб веб-сайт міг реагувати на дії користувача, обробляти дані та виконувати складні операції, необхідно використовувати мови програмування. Мови програмування є невід'ємною частиною веб-розробки, вони додають інтерактивності та функціональності веб-сторінкам. Тобто з їх допомогою можна реалізувати такі речі як: валідації форм, обробки подій користувача, взаємодії з базами даних та серверними ресурсами. Далі ми розглянемо найпопулярніші мови програмування, які використовуються при веб-розробці, їхні переваги та недоліки.

Першою мовою програмування яку ми розглянемо буде PHP. PHP є однією з найпопулярніших мов для веб-програмування, яка спеціально була розроблена для створення динамічних веб-сторінок. Вона широко використовується для розробки веб-сайтів завдяки своїй простоті, ефективності та великій спільноті розробників. PHP дозволяє взаємодіяти з базами даних, обробляти форми, керувати сесіями користувачів і виконувати інші завдання, необхідні для створення функціональних веб-сайтів та додатків. Основною особливістю цієї мови є те що безпосередньо у її код можна вписати html-код, який буде коректно оброблятися. Обробник PHP почне виконувати код після відкриваючого тегу і буде обробляти його поки не зустрине закриваючий тег.

Список використаних джерел

1. Вікіпедія. HTML. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/HTML> (дата звернення 27.04.2024 р.).
2. HTML: HyperText Markup Language. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/HTML> (дата звернення 27.04.2024 р.).
3. HTML Tutorial. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/html/> (дата звернення 27.04.2024 р.).
4. Learn HTML. URL: <https://html.com/> (дата звернення 15 червня 2024 р.).
5. What are the Advantages of HTML? URL: <https://www.scaler.com/topics/advantages-of-html/> (дата звернення 27.04.2024 р.).
6. Вікіпедія. CSS. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/CSS> (дата звернення 27.04.2024 р.).
7. CSS: Cascading Style Sheets. URL: <https://developer.mozilla.org/en-US/docs/Web/CSS> (дата звернення 27.04.2024 р.).
8. CSS Tutorial. URL: <https://www.geeksforgeeks.org/css/> (дата звернення 27.04.2024 р.).
9. What Is CSS? URL: <https://devmountain.com/blog/what-is-css-and-why-use-it/> (дата звернення 27.04.2024 р.).

ІНСТРУМЕНТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НОРМАЛІЗАЦІЇ БД

Поліник Володимир

здобувач 3 курсу, групи ІІЗ-23.2-1-іф,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Жовнірчик Л. І.

викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

У сучасну епоху стрімкого розвитку цифрових технологій обсяг інформації, що створюється, зберігається й обробляється, зростає з неймовірною швидкістю. У зв'язку з цим ефективно управління даними перетворюється на ключовий виклик для організацій у багатьох галузях — від бізнесу й фінансів до охорони здоров'я та державного управління.

Одним із найнадійніших засобів керування структурованими даними залишаються реляційні бази даних. Вони забезпечують збереження даних у табличній формі, дотримання вимог цілісності, підтримку транзакцій і складних запитів, що робить їх незамінними в системах, де точність, узгодженість і надійність даних є критично важливими. Типовими прикладами таких застосунків є CRM- і ERP-системи, фінансові додатки, електронна комерція, медичні інформаційні платформи тощо.

Успішне функціонування таких систем значною мірою залежить від якості проєктування їхньої бази даних. Грамотно спроектована структура сприяє не лише підвищенню продуктивності системи, а й полегшує подальше обслуговування та масштабування. У цьому контексті особливу роль відіграє нормалізація — один із фундаментальних підходів до організації реляційних схем.

Нормалізація бази даних передбачає трансформацію структури відношень таким чином, щоб зменшити надлишковість, уникнути логічних аномалій при оновленні та забезпечити цілісність даних. Завдяки цьому скорочується обсяг даних, необхідний для зберігання, підвищується швидкість обробки запитів, а сама база стає більш гнучкою до змін.

Проте, незважаючи на очевидні переваги, нормалізація є досить складним і трудомістким процесом, що вимагає глибоких знань у галузі теорії реляційних баз даних. Саме тому зростає потреба в автоматизованих інструментах, які могли б ефективно підтримувати цей процес. У той час як на ринку вже існують певні рішення для автоматизації нормалізації, їхня функціональність є обмеженою й не завжди відповідає сучасним вимогам.

Теоретично нормалізація базується на вивченні функціональних залежностей між атрибутами та аналізі відношень з точки зору їхніх ключів. Метою є досягнення однієї з нормальних форм, які описують ступінь організації даних у схемі. Зазвичай розглядають послідовність нормальних форм — від першої (1НФ) до п'ятої (5НФ), включаючи також нормальну форму Бойса-Кодда (НФБК). Кожна наступна форма усуває дедалі глибші типи надлишковості та потенційних аномалій.

Водночас практика проєктування часто вимагає гнучкого підходу. Повна нормалізація не завжди доцільна, адже в окремих випадках деяка надлишковість може

бути прийнятною або навіть корисною з погляду продуктивності системи. Здебільшого реляційну базу вважають нормальною організованою, якщо вона відповідає принаймні вимогам 3НФ або НФБК.

В основі автоматизації нормалізації зазвичай лежить алгоритм декомпозиції, зокрема той, що ґрунтується на теоремі Хіса. Він дозволяє розбивати відношення до 3НФ або НФБК з урахуванням двох критично важливих властивостей — з'єднання без втрат і збереження функціональних залежностей. Перша гарантує, що з декомпонованих відношень можна відновити початкове без втрати інформації, друга — що логіка залежностей між атрибутами буде збережена в нових відношеннях.

Запропонована система реалізує повний цикл нормалізації на основі вхідних атрибутів та множини функціональних залежностей. Вона виконує пошук мінімального покриття функціональних залежностей, визначає квазіключі, застосовує алгоритм декомпозиції до 3НФ і проводить перевірку згаданих властивостей.

Попри наявність подібних інструментів, кожен із них має свої обмеження. Наприклад, Functional Dependencies Checker дозволяє виконувати базові операції над залежностями й перевіряти відповідність деяким нормальним формам, але не підтримує декомпозицію. Система Relational Database Tools пропонує більше функцій, зокрема декомпозицію до 3НФ та частково до НФБК, але має недоліки у вигляді складного інтерфейсу та відсутності підтримки 4НФ. Ще обмеженішим є функціонал Boyce-Codd Relation Solver, який здатен виконати лише перехід до НФБК без аналізу залежностей або ключів.

Таким чином, виникає потреба в універсальній, зручній і надійній системі, яка би поєднувала розширену функціональність, автоматизовані перевірки й інтуїтивно зрозумілий інтерфейс. Представлена в цій роботі система спрямована на заповнення цієї ніші та забезпечення ефективного інструменту для спеціалістів і дослідників у сфері реляційних баз даних.

У ході проведеного дослідження було встановлено, що нормалізація баз даних є критично важливою складовою етапу проєктування реляційних схем, оскільки вона забезпечує логічну організацію даних, зменшення надлишковості, усунення аномалій та підвищення загальної ефективності функціонування інформаційних систем. Ретельне дотримання нормальних форм дозволяє створити гнучку, масштабовану та зручну для супроводу структуру бази даних.

Разом з тим, нормалізація — це складний процес, що вимагає значних знань у галузі теорії реляційних баз даних та уважності до логіки функціональних залежностей. Саме тому актуальним є створення інструментів, здатних автоматизувати цей процес, полегшуючи роботу аналітиків, розробників і проєктувальників БД.

Проаналізовані у роботі системи — Functional Dependencies Checker, Relational Database Tools та Boyce-Codd Relation Solver — підтвердили наявність часткових рішень, кожне з яких реалізує окремі аспекти нормалізації. Проте жодна з них не забезпечує комплексного підходу до нормалізації з гарантіями збереження залежностей та з'єднання без втрат у зручному та повнофункціональному середовищі.

Запропонована система усуває вказані недоліки завдяки реалізації повного алгоритму декомпозиції до 3НФ із відповідними перевітками, що робить її ефективним засобом для підтримки процесу нормалізації. Її впровадження може значно зменшити

навантаження на фахівців і підвищити якість проектування реляційних баз даних, а також може стати основою для подальших досліджень і вдосконалення інструментів автоматизації в цій сфері.

Список використаних джерел

1. Date C. J. Введение в системы баз данных. – 8-е изд. – М.: Вильямс, 2004. – 1232 с.
2. Elmasri R., Navathe S. Fundamentals of Database Systems. – 7th ed. – Pearson, 2016. – 1272 p.
3. Boyce-Codd Relation Solver [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bc-relation-solver.vercel.app>
4. Functional Dependencies Checker [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fd-checker.herokuapp.com>
5. Ullman J. D. Principles of Database and Knowledge-Base Systems. – Computer Science Press, 1988.
6. Silberschatz A., Korth H. F., Sudarshan S. Database System Concepts. – 7th ed. – McGraw-Hill, 2019. – 1376 p.
7. Relational Database Tools [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dbtools.info>

МАТЕМАТИЧНІ ОСНОВИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА НЕЙРОМЕРЕЖ

Прокопів Яків

здобувач I курсу, групи ПЗ-24-1фмб-ict-if

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Зошак Л.М.

старший викладач кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Штучний інтелект та нейронні мережі представляють одну з найбільш захоплюючих та швидко розвинутих областей сучасної науки, де математичні принципи знаходять своє втілення у створенні систем, здатних імітувати та перевершувати людські когнітивні здібності. Математичні основи цих технологій охоплюють широкий спектр дисциплін від лінійної алгебри та математичного аналізу до теорії ймовірностей та оптимізації, створюючи міждисциплінарний фундамент для розуміння та розвитку інтелектуальних систем. Розуміння цих математичних принципів є критично важливим для розробки ефективних алгоритмів машинного навчання та створення надійних систем штучного інтелекту.

Історичні витоки математичного підходу до штучного інтелекту сягають середини двадцятого століття, коли піонери галузі, такі як Алан Тьюрінг, Джон фон Нейман та Норберт Вінер, заклали теоретичні основи кібернетики та машинного навчання. Модель штучного нейрона, запропонована Маккаллоком та Піттсом у 1943 році, стала першою математичною формалізацією принципів роботи біологічних нейронів. Пізніше перцептрон Розенблатта та багатошарові мережі з алгоритмом зворотного поширення помилки розвинули ці ідеї, створивши математичний апарат для навчання складних нелінійних функцій.

Лінійна алгебра становить фундаментальну основу для розуміння та реалізації нейронних мереж. Векторні та матричні операції дозволяють ефективно представляти та обробляти багатовимірні дані, що є ключовим для роботи з великими масивами інформації. Матричне множення лежить в основі обчислення виходів нейронів, де вагові коефіцієнти представлені у вигляді матриць, а вхідні дані як вектори. Власні значення та власні вектори матриць допомагають аналізувати стабільність навчання та розуміти внутрішню структуру навчених моделей.

Математичний аналіз та диференціальне числення є незамінними інструментами для оптимізації нейронних мереж. Градієнтний спуск, який є основним алгоритмом навчання глибоких мереж, базується на обчисленні часткових похідних функції втрат по параметрах моделі. Правило ланцюжка дозволяє ефективно обчислювати градієнти у складних багатошарових архітектурах через алгоритм зворотного поширення помилки. Поняття локальних та глобальних мінімумів, седлових точок та умов оптимальності є критично важливими для розуміння процесу навчання нейронних мереж.

Теорія ймовірностей та математична статистика забезпечують теоретичний фундамент для багатьох аспектів машинного навчання. Байєсівський підхід дозволяє

формалізувати невизначеність у моделях та даних, забезпечуючи принципові методи для вибору між конкуруючими гіпотезами. Максимальна правдоподібність та байєсівський вивід надають різні підходи до оцінювання параметрів моделей. Теорія інформації через поняття ентропії та взаємної інформації допомагає кількісно оцінити якість навчання та ефективність передачі інформації в нейронних мережах.

Теорія оптимізації відіграє центральну роль у розробці ефективних алгоритмів навчання нейронних мереж. Методи першого порядку, такі як стохастичний градієнтний спуск та його варіації, забезпечують практичні алгоритми для навчання моделей на великих наборах даних. Адаптивні методи оптимізації, включаючи Adam, RMSprop та AdaGrad, автоматично налаштовують швидкість навчання для кожного параметра моделі. Методи другого порядку, хоча й обчислювально більш складні, надають глибші теоретичні інсайти про ландшафт функції втрат.

Функціональний аналіз та теорія апроксимації забезпечують теоретичне обґрунтування здатності нейронних мереж апроксимувати складні функції. Універсальні теореми апроксимації доводять, що навіть прості нейронні мережі з одним прихованим шаром можуть апроксимувати будь-яку неперервну функцію з довільною точністю за умови достатньої кількості нейронів. Ці результати пояснюють теоретичну потужність нейронних мереж та обґрунтовують їх ефективність у розв'язанні складних задач.

Випадкові процеси та стохастичний аналіз є важливими для розуміння динаміки навчання нейронних мереж. Стохастичні диференціальні рівняння дозволяють моделювати процес градієнтного спуску з урахуванням шуму від мінібатчів даних. Теорія мартингалів надає інструменти для аналізу збіжності стохастичних оптимізаційних алгоритмів. Ланцюги Маркова використовуються для моделювання послідовних рішень у задачах навчання з підкріпленням.

Диференціальна геометрія та ріманова геометрія знаходять застосування у розвитку природних градієнтних методів та геометричних підходів до оптимізації нейронних мереж. Поняття кривизни та метричних тензорів допомагають розуміти геометричні властивості простору параметрів та розробляти більш ефективні алгоритми оптимізації. Інформаційна геометрія поєднує статистику з диференціальною геометрією для аналізу статистичних моделей.

Алгебраїчна топологія та теорія категорій починають знаходити застосування у теоретичному аналізі глибоких нейронних мереж. Топологічний аналіз даних дозволяє виявляти структурні особливості високовимірних наборів даних. Персистентна гомологія надає інструменти для аналізу форми та структури данихкрізь різні масштаби. Категорійний підхід до машинного навчання дозволяє формалізувати композиційну природу глибоких мереж.

Теорія складності обчислень визначає теоретичні межі ефективності алгоритмів машинного навчання. PAC-навчання забезпечує формальні гарантії узагальнення для алгоритмів навчання. VC-розмірність та інші міри складності допомагають оцінити здатність моделей до узагальнення. Квантова теорія складності досліджує потенційні переваги квантових алгоритмів машинного навчання.

Нелінійна динаміка та теорія хаосу допомагають розуміти складну поведінку рекурентних нейронних мереж та довгострокову динаміку навчання. Атрактори,

біфуркації та ляпуновські експоненти характеризують динамічні властивості нейронних систем. Теорія стійкості Ляпунова забезпечує інструменти для аналізу збіжності та стабільності алгоритмів навчання.

Квантова механіка та квантові обчислення відкривають нові перспективи для розвитку штучного інтелекту. Квантові нейронні мережі використовують принципи суперпозиції та заплутаності для обробки інформації принципово новими способами. Квантові алгоритми машинного навчання обіцяють експоненційне прискорення для певних типів задач. Квантова теорія інформації надає нові інструменти для аналізу та оптимізації алгоритмів навчання.

Статистична механіка та термодинаміка знаходять застосування у розумінні фазових переходів у навчанні нейронних мереж. Методи статистичної фізики допомагають аналізувати колективну поведінку великих нейронних систем. Принцип максимальної ентропії забезпечує основу для розробки регуляризованих моделей машинного навчання.

Інформаційна теорія забезпечує фундаментальні межі для стиснення та передачі інформації у нейронних мережах. Взаємна інформація допомагає аналізувати потік інформації через шари глибоких мереж. Алгоритмічна теорія інформації надає інструменти для формалізації поняття простоти та складності у машинному навчанні.

Сучасні математичні дослідження у галузі штучного інтелекту зосереджуються на розробці нових теоретичних рамок для розуміння глибокого навчання, створенні більш ефективних оптимізаційних алгоритмів та розвитку формальних методів верифікації нейронних мереж. Інтеграція різних математичних дисциплін продовжує породжувати нові ідеї та підходи, що рухають галузь штучного інтелекту вперед.

Майбутні перспективи математичних основ штучного інтелекту включають розвиток квантових та нейроморфних архітектур, створення самоадаптивних систем навчання та інтеграцію символічного та конекціоністського підходів. Математичні методи продовжуватимуть відігравати ключову роль у створенні більш потужних, ефективних та зрозумілих систем штучного інтелекту, що здатні розв'язувати все більш складні задачі та допомагати людству у вирішенні глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. Кривонос Ю. Г. Математичні основи штучного інтелекту: підручник / Ю. Г. Кривонос, О. М. Власенко. – Київ: НАУ, 2020. – 312 с.
2. Субботін С. О. Нейронні мережі: теорія і практика: навчальний посібник / С. О. Субботін, А. О. Олійник. – Запоріжжя: ЗНТУ, 2019. – 408 с.
3. Люгер Д. Ф. Штучний інтелект: стратегії і методи розв'язання складних проблем / Д. Ф. Люгер; пер. з англ. – Київ: Вільямс, 2018. – 864 с.
4. Терещенко В. М. Математичні методи машинного навчання: монографія / В. М. Терещенко, Д. А. Ключин. – Київ: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 276 с.

ЛІНІЙНА АЛГЕБРА У ЗАДАЧАХ КОМП'ЮТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Сендзик Андрій

здобувач I курсу, групи ПЗ-24-1фмб-ict-if

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Зошак Л.М.

старший викладач кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Лінійна алгебра є фундаментальною математичною дисципліною, що знайшла широке застосування у сфері комп'ютерного моделювання завдяки своїй здатності описувати складні системи через елегантні математичні конструкції. Сучасне комп'ютерне моделювання охоплює величезний спектр застосувань від інженерних розрахунків до машинного навчання, і в кожній з цих областей лінійна алгебра виступає як потужний інструмент для формалізації, аналізу та розв'язання задач. Розуміння принципів лінійної алгебри та їх ефективна реалізація у комп'ютерних системах стали критично важливими для розвитку сучасних обчислювальних технологій.

Історичний розвиток лінійної алгебри тісно пов'язаний з розвитком комп'ютерної техніки та чисельних методів. Ранні роботи математиків дев'ятнадцятого століття, таких як Гаусс, Жордан та Кейлі, заклали теоретичні основи матричної алгебри, які згодом стали основою для комп'ютерних обчислень. У двадцятому столітті з появою електронних обчислювальних машин виникла потреба в ефективних алгоритмах для розв'язання систем лінійних рівнянь та матричних операцій, що стимулювало розвиток чисельної лінійної алгебри як окремої галузі прикладної математики.

Матричні операції становлять основу більшості алгоритмів комп'ютерного моделювання. Додавання, множення матриць, обчислення оберненої матриці та розв'язання систем лінійних рівнянь є базовими операціями, що використовуються в численних прикладних задачах. Ефективність цих операцій критично впливає на продуктивність обчислювальних систем, тому розробка оптимізованих алгоритмів матричних обчислень залишається активною областю досліджень. Сучасні бібліотеки лінійної алгебри, такі як BLAS та LAPACK, забезпечують високоефективну реалізацію основних матричних операцій.

Власні значення та власні вектори відіграють ключову роль у багатьох задачах комп'ютерного моделювання. Аналіз стійкості динамічних систем, методи зменшення розмірності даних, квантово-механічні розрахунки та багато інших застосувань базуються на обчисленні спектральних характеристик матриць. Алгоритми знаходження власних значень, такі як QR-алгоритм та методи Ланцоша, є фундаментальними інструментами чисельної лінійної алгебри, що забезпечують надійне та ефективне розв'язання спектральних задач.

Сингулярний розклад матриць представляє один з найпотужніших інструментів

лінійної алгебри для комп'ютерного моделювання. Цей розклад дозволяє представити будь-яку матрицю як добуток трьох матриць з особливими властивостями, що знаходить застосування в задачах аналізу даних, обробки зображень, розв'язання некоректно поставлених задач та машинного навчання. Псевдообернення матриць через сингулярний розклад забезпечує стабільний метод розв'язання переозначених та недоозначених систем лінійних рівнянь.

Застосування лінійної алгебри у чисельному моделюванні фізичних процесів охоплює широкий спектр галузей науки та техніки. Метод скінченних елементів, що використовується для розв'язання диференціальних рівнянь у частинних похідних, базується на дискретизації області та зведенні задачі до системи лінійних рівнянь великої розмірності. Обчислювальна гідродинаміка, структурний аналіз, електромагнітне моделювання та багато інших областей покладаються на ефективні методи розв'язання таких систем.

Комп'ютерна графіка та тривимірне моделювання інтенсивно використовують лінійну алгебру для представлення та перетворення геометричних об'єктів. Матричні перетворення дозволяють здійснювати поворот, масштабування, переміщення та проєкцію тривимірних об'єктів на двовимірний екран. Кватерніони як розширення комплексних чисел забезпечують ефективний спосіб представлення поворотів у тривимірному просторі, уникаючи проблем, пов'язаних з ейлеровими кутами.

Машинне навчання та штучний інтелект представляють одну з найбільш динамічних областей застосування лінійної алгебри у комп'ютерному моделюванні. Нейронні мережі, алгоритми оптимізації, методи зменшення розмірності та статистичні моделі базуються на матричних та векторних операціях. Градієнтний спуск, зворотне поширення помилки та інші алгоритми навчання потребують ефективного обчислення градієнтів та матричних похідних.

Тензорна алгебра як узагальнення лінійної алгебри на багатовимірні структури даних набуває все більшого значення в сучасному комп'ютерному моделюванні. Тензори дозволяють природним чином представляти багатовимірні дані та зв'язки між ними, що особливо важливо для глибокого навчання, обробки сигналів та наукових обчислень. Тензорні розклади, такі як CANDECOMP/PARAFAC та Такера розклад, забезпечують ефективні методи стиснення та аналізу багатовимірних даних.

Паралельні та розподілені обчислення у лінійній алгебрі відкривають можливості для розв'язання задач надвеликої розмірності. Розробка паралельних алгоритмів матричних операцій, використання графічних процесорів для прискорення обчислень та розподілена обробка матриць дозволяють досягати високої продуктивності на сучасних обчислювальних системах. Бібліотеки типу ScaLAPACK та сучасні фреймворки для паралельних обчислень забезпечують ефективну реалізацію складних алгоритмів лінійної алгебри.

Численна стійкість алгоритмів лінійної алгебри є критично важливим аспектом комп'ютерного моделювання. Помилки округлення, погано обумовлені матриці та накопичення похибок можуть суттєво впливати на точність результатів. Розробка стійких алгоритмів, аналіз умов збіжності та методи контролю точності є активними областями досліджень у чисельній лінійній алгебрі.

Спеціалізовані структури матриць, такі як розріджені матриці, блочні матриці

та матриці спеціального виду, потребують специфічних алгоритмів та структур даних для ефективного зберігання та обробки. Розріджені матриці особливо важливі у великомасштабних задачах, де більшість елементів матриці дорівнюють нулю, що дозволяє значно економити пам'ять та обчислювальні ресурси.

Сучасні тенденції розвитку лінійної алгебри у комп'ютерному моделюванні включають інтеграцію з квантовими обчисленнями, розвиток алгоритмів для надвеликих даних та створення адаптивних методів, що автоматично налаштовуються під характеристики конкретних задач. Машинне навчання також застосовується для оптимізації алгоритмів лінійної алгебри та автоматичного вибору найефективніших методів для конкретних типів матриць.

Перспективи розвитку лінійної алгебри у комп'ютерному моделюванні тісно пов'язані з еволюцією обчислювальних архітектур та появою нових парадигм обчислень. Квантові комп'ютери обіцяють експоненційне прискорення для певних типів задач лінійної алгебри, тоді як нейроморфні системи можуть забезпечити енергоефективні реалізації матричних операцій. Розвиток спеціалізованих процесорів для лінійної алгебри та інтеграція з технологіями штучного інтелекту створюють нові можливості для розв'язання все більш складних задач комп'ютерного моделювання.

Лінійна алгебра залишається незамінним інструментом комп'ютерного моделювання, що постійно еволюціонує під впливом нових технологічних викликів та можливостей. Її фундаментальна роль у сучасних обчислювальних науках лише посилюється з розвитком машинного навчання, великих даних та високопродуктивних обчислень, що робить глибоке розуміння принципів лінійної алгебри критично важливим для спеціалістів у галузі комп'ютерного моделювання.

Список використаних джерел

1. Самойленко А. М. Лінійна алгебра та аналітична геометрія: підручник / А. М. Самойленко, С. А. Кривошеєв, Н. І. Перестюк. – Київ: Либідь, 2019. – 336 с.
2. Боярчук О. К. Чисельні методи лінійної алгебри: навчальний посібник / О. К. Боярчук, С. Я. Довгий. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. – 284 с.
3. Власенко Л. А. Матрична алгебра в задачах моделювання: монографія / Л. А. Власенко, А. Г. Руткас. – Київ: Академперіодика, 2018. – 312 с.
4. Норкін Б. В. Математичні методи комп'ютерного моделювання: підручник / Б. В. Норкін, О. М. Станжицький. – Київ: ВПЦ "Київський університет", 2021. – 428 с.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ КЛІТИННИХ АВТОМАТІВ

Фицик Андрій

здобувач II курсу, групи ПЗ-24.2-1-іф

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Яциняк І. І.

доцент кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Візуалізація є критично важливим аспектом дослідження клітинних автоматів, оскільки вона дозволяє дослідникам спостерігати за їхньою динамікою, ідентифікувати патерни та якісно оцінювати їхню поведінку. З розвитком обчислювальної техніки та графічних технологій з'явилося різноманіття підходів та інструментів для візуалізації клітинних автоматів, які відрізняються за функціональністю, зручністю використання та можливостями налаштування. Існує ряд спеціалізованих програмних пакетів, розроблених спеціально для симуляції та візуалізації клітинних автоматів. Golly: Одна з найпопулярніших та найпотужніших безкоштовних програм, орієнтована в першу чергу на двовимірні клітинні автомати, особливо на гру "Життя" Конвея та подібні правила. Golly надає широкі можливості для дослідження великих популяцій клітин, включаючи ефективні алгоритми симуляції, різноманітні інструменти аналізу патернів, підтримку користувацьких правил та експорт результатів у різних форматах. Cellular Automaton Machine (CAM): Програмне забезпечення, розроблене Крістофером Ленгтоном, одним з піонерів дослідження клітинних автоматів. CAM надає гнучке середовище для експериментів з різними типами клітинних автоматів та їх візуалізації. NetLogo: Багатоагентне моделююче середовище, яке також включає потужні можливості для моделювання та візуалізації клітинних автоматів. NetLogo має зручний графічний інтерфейс та власну мову програмування, що робить його доступним для користувачів з різним рівнем підготовки. Ready: Веб-орієнтована платформа для створення та дослідження клітинних автоматів. Ready пропонує інтуїтивний інтерфейс та дозволяє користувачам легко створювати власні правила та спостерігати за симуляціями без необхідності встановлення додаткового програмного забезпечення. Інші спеціалізовані інструменти: Існують також менш відомі або розроблені для конкретних дослідницьких цілей програмні пакети, які можуть мати унікальні можливості для візуалізації певних типів клітинних автоматів або аналізу їхньої поведінки.

Для розробників, які бажають створити власні інструменти візуалізації або інтегрувати клітинні автомати в існуючі проекти, доступні різноманітні бібліотеки програмування. Python: Завдяки своїй простоті та великій кількості бібліотек, Python є популярним вибором для розробки інструментів візуалізації клітинних автоматів. Серед корисних бібліотек можна виділити. Pygame: Надає функціональність для створення графічних інтерфейсів та анімацій, що робить його придатним для візуалізації стану клітинного автомата на кожному кроці симуляції. Потужна

бібліотека для створення статичних, інтерактивних та анімованих візуалізацій. Може бути використана для відображення різних характеристик клітинних автоматів, таких як розподіл станів або еволюція певних патернів. NumPy: Забезпечує ефективні структури даних для числових обчислень, що є важливим для симуляції великих клітинних автоматів. SciPy: Містить додаткові наукові та технічні інструменти, які можуть бути корисними для аналізу результатів симуляцій. Java: Має розвинену екосистему графічних бібліотек, таких як. Swing: Надає набір компонентів для створення графічних інтерфейсів користувача. JavaFX: Сучасніша бібліотека для побудови багатих клієнтських додатків з підтримкою анімації та інтерактивності.

C++: Забезпечує високу продуктивність, що може бути важливим для симуляції великих та складних клітинних автоматів. Для візуалізації можуть використовуватися бібліотеки. Qt: Кроссплатформенний фреймворк для розробки графічних інтерфейсів. SFML (Simple and Fast Multimedia Library): Надає простий інтерфейс для роботи з графікою, звуком та іншими мультимедійними можливостями.

JavaScript: У поєднанні з HTML5 Canvas або WebGL дозволяє створювати інтерактивні веб-орієнтовані візуалізації клітинних автоматів, які можуть бути легко доступні через браузер. Найпростіший підхід, де кожному стану клітини присвоюється певний колір або відтінок сірого, і решітка клітин відображається у вигляді двовимірної (або тривимірної) сітки кольорових комірок. Для аналізу статистичних характеристик клітинних автоматів можуть використовуватися графіки, що відображають зміну кількості клітин у певному стані з часом, розподіл станів у просторі або інші агреговані показники.

Відображення послідовних станів клітинного автомата у вигляді анімації є потужним способом візуалізації його динамічної поведінки та виявлення емерджентних патернів. Інтерактивні візуалізації: Надання користувачеві можливості взаємодії з візуалізацією, наприклад, змінювати параметри симуляції в реальному часі, вибирати окремі клітини для спостереження або застосовувати різні фільтри візуалізації, може значно покращити розуміння поведінки клітинного автомата. У деяких випадках клітинні автомати можуть розглядатися як системи, що складаються з великої кількості взаємодіючих агентів.

Список використаних джерел

1. Журовський Я.О., Римар П.В. Моделювання та візуалізація клітинних автоматів у MATLAB для розв'язання транспортних задач. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*, 2024. Дослідження використання MATLAB для моделювання транспортних систем за допомогою клітинних автоматів.
2. Куренкова О. Аналіз зображень за допомогою клітинних автоматів. *Бакалаврська робота*, НаУКМА, 2022. Розгляд застосування клітинних автоматів для обробки зображень, зокрема фільтрації шумів.
3. Тітаренко Р.А., Сенік І.О. Застосування клітинних автоматів в інформаційних технологіях. *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень*, 2024. Огляд теоретичних та практичних аспектів використання клітинних автоматів в ІТ.

ІНТЕГРАЦІЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФУНКЦІЙ: ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТА СУЧАСНІ ОБЧИСЛЮВАЛЬНІ ПІДХОДИ

Шаблінський Станіслав
здобувач I курсу, групи ІПЗ-24-Іфмб-ict-if
спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»
Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Інтегрування та диференціювання функцій представляють фундаментальні операції математичного аналізу, що є критично важливими інструментами для розв'язання диференціальних рівнянь, аналізу динамічних процесів, математичного моделювання та чисельного аналізу в різноманітних сферах науки і техніки. З експоненційним зростанням складності інженерних та наукових задач, розуміння теоретичних закономірностей цих обчислень стає незамінним для забезпечення точності, ефективного використання обчислювальних ресурсів та прогнозування поведінки складних систем. Сучасні підходи до інтеграції та диференціації охоплюють широкий спектр дисциплін — від класичних аналітичних методів до чисельного аналізу, символьних перетворень та прикладного програмування, створюючи міждисциплінарний підхід до вирішення обчислювальних завдань.

Історичний розвиток методів інтегрування та диференціювання бере свій початок з робіт Ньютона та Лейбніца у сімнадцятому столітті, які заклали основи диференціального та інтегрального числення. Класичні аналітичні методи, що ґрунтуються на правилах обчислення похідних та формулах табличних інтегралів, довгий час були домінуючою парадигмою. Однак зі зростанням складності функцій та потребою в обробці великих обсягів даних, стало очевидно, що лише аналітичні підходи не можуть адекватно описати всі обчислювальні виклики.

Розвиток комп'ютерних технологій та поява потужних обчислювальних засобів у ХХ столітті призвели до революції в підходах до інтеграції та диференціації, змусивши зосередитися на чисельних та символьних методах, а також на автоматизації обчислень.

Теоретичні основи інтегрування та диференціювання становлять фундаментальну базу для їх обчислювальних реалізацій. Похідна визначається як швидкість зміни функції, а інтеграл — як площа під кривою або первісна функція. Чисельне диференціювання ґрунтується на апроксимації похідної через скінченні різниці, включаючи методи кінцевих різниць (пряма, зворотна, центральна) та більш складні інтерполяційні методи, що дозволяють моделювати поведінку функції з високою точністю. Чисельне інтегрування використовує методи прямокутників, трапецій, Сімпсона, Гаусса, а також стохастичні підходи, такі як метод Монте-Карло, для наближеного обчислення визначених інтегралів, особливо ефективних для функцій без аналітичних первісних.

Символьні обчислення є центральними для отримання точних аналітичних похідних та інтегралів. Системи комп'ютерної алгебри, такі як SymPy, дозволяють маніпулювати математичними виразами у символьному вигляді, виконуючи диференціювання та інтегрування без втрати точності, що є неможливим для

чисельних методів. Це дозволяє працювати з функціями, які не мають простих числових розв'язків, та надає можливість перевірки результатів чисельних методів. Комбінація символічних та чисельних підходів забезпечує гнучкість та універсальність при вирішенні широкого спектра математичних задач.

Машинне навчання та штучний інтелект все більше інтегруються в обчислювальну математику, надаючи нові інструменти для інтеграції та диференціації. Хоча вони не замінюють традиційні методи, нейронні мережі та інші моделі ШІ можуть використовуватися для апроксимації функцій та їхніх похідних, особливо в умовах великих обсягів даних або для функцій зі складною, неявно заданою структурою. Методи глибокого навчання відкривають нові можливості для автоматичного виявлення складних закономірностей у математичних даних, розширення меж застосування традиційних обчислювальних парадигм та прискорення певних видів розрахунків.

Оптимізація та теорія управління активно використовують методи інтеграції та диференціації. Наприклад, для знаходження екстремумів функцій (мінімумів чи максимумів) застосовуються похідні, що є основою градієнтних методів оптимізації. Інтегралі використовуються для обчислення накопичених змін або загальної продуктивності системи протягом певного часу. Лінійне та нелінійне програмування, а також теорія оптимального управління, використовують ці математичні операції для розв'язання складних задач маршрутизації, розподілу ресурсів та адаптивного керування динамічними системами, де точне обчислення похідних та інтегралів є ключовим для досягнення оптимального рішення.

Імітаційне моделювання та Монте-Карло методи дозволяють досліджувати складні математичні сценарії, де аналітичні розв'язки є недоступними або надто складними. Дискретно-подійне моделювання, що відтворює динаміку системи, може опосередковано використовувати поняття інтеграції та диференціації для аналізу змін станів та накопичених ефектів. Методи Монте-Карло, які ґрунтуються на випадкових вибірках, є потужним інструментом для наближеного обчислення багатовимірних інтегралів, особливо в умовах високої розмірності простору. Статистичне моделювання забезпечує емпіричну основу для розробки та верифікації математичних моделей.

Сучасні дослідження в галузі обчислювальної математики зосереджуються на розробці уніфікованих рамок для інтеграції різних методів інтегрування та диференціювання. Це включає розширення можливостей символічних систем для роботи зі ще складнішими функціями, підвищення точності та швидкості чисельних методів, а також інтеграцію новітніх парадигм машинного навчання для гібридних обчислень. Виклики майбутнього охоплюють оптимізацію обчислень для паралельних архітектур, розробку методів для аналізу невизначеності в чисельних результатах та створення інтуїтивно зрозумілих інтерфейсів для взаємодії з потужними математичними інструментами, такими як Streamlit для Python.

Інтеграція та диференціація функцій продовжує еволюціонувати як міждисциплінарна область, що поєднує фундаментальні математичні принципи з практичними потребами сучасних обчислювальних систем. Розвиток нових математичних методів та їх ефективних програмних реалізацій залишається критично

важливим для забезпечення точного та швидкого аналізу в умовах постійного зростання складності наукових, інженерних та фінансових задач. Це дозволяє не лише вирішувати поточні обчислювальні виклики, але й відкриває нові можливості для майбутніх досліджень та інновацій.

Список використаних джерел

Фіхтенгольц Г. М. Основи математичного аналізу. У 3 т. : підручник. — Київ : Наукова думка, 2017.

Караваєва О. Є., Бойчук А. В. Чисельні методи : навчальний посібник. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 216 с.

Дрогомирецька О. С., Сеньків А. В. Символьні обчислення в математиці та програмуванні : монографія. — Тернопіль : ТНТУ, 2020. — 280 с.

Вадацький О. В., Кузнецов О. А., Паляниця В. А. Python для інженерних розрахунків : навчальний посібник. — Київ : НТУУ "КПІ", 2022. — 350 с.

ТЕОРІЯ КОДУВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ ДАНИХ

Шевчук Назар

здобувач II курсу, групи ПЗ-23-1фмб-ict-if

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Зошак Л.М.

старший викладач кафедри інформаційних технологій та програмування

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

У сучасному цифровому світі, де інформація є одним з найцінніших ресурсів, забезпечення цілісності даних стало критично важливим завданням. Теорія кодування відіграє ключову роль у розробці методів та алгоритмів, які дозволяють виявляти та виправляти помилки, що можуть виникнути під час зберігання або передачі інформації. Ця область математики та інформатики поєднує в собі теоретичні основи з практичними застосуваннями, створюючи надійний фундамент для захисту даних від спотворень.

Історично теорія кодування зародилася в середині двадцятого століття завдяки роботам Клода Шеннона, який заклав основи інформаційної теорії. Його піонерські дослідження показали, що існують теоретичні межі ефективності передачі інформації через канали зв'язку з шумом. Пізніше Ричард Хеммінг розробив перші практичні коди для виправлення помилок, які стали основою для подальшого розвитку цієї галузі. Ці фундаментальні роботи заклали теоретичний апарат, який і сьогодні використовується для створення сучасних систем забезпечення цілісності даних.

Основні принципи теорії кодування базуються на додаванні надлишковості до вихідної інформації таким чином, щоб можна було виявити або навіть виправити помилки, що виникають під час передачі чи зберігання. Цей процес включає кодування вихідних даних з додаванням контрольних біт, які містять інформацію про структуру повідомлення. При декодуванні ці контрольні біти дозволяють перевірити правильність отриманих даних та, у разі необхідності, відновити оригінальну інформацію.

Математичні основи теорії кодування спираються на алгебраїчні структури, зокрема теорію груп, кілець та полів. Лінійні коди, які є одним з найважливіших класів кодів для виправлення помилок, базуються на властивостях векторних просторів над скінченними полями. Поліноміальні коди, такі як коди Ріда-Соломона, використовують властивості многочленів для створення потужних алгоритмів виправлення помилок. Ці математичні конструкції дозволяють створювати коди з передбачуваними властивостями щодо виявлення та виправлення помилок.

Класифікація кодів для забезпечення цілісності даних включає декілька основних категорій. Блокові коди обробляють дані фіксованими порціями, додаючи до кожного блоку контрольну інформацію. Згорткові коди працюють з потоком даних, використовуючи залежності між сусідніми символами для створення надлишковості. Циклічні коди становлять особливий клас блокових кодів з додатковими алгебраїчними властивостями, які спрощують їх реалізацію та аналіз.

Найпростішими та найпоширенішими є коди для виявлення помилок, такі як контрольні суми та циклічні коди перевірки надлишковості. Ці методи дозволяють з високою ймовірністю виявити спотворення даних, але не можуть їх виправити. Коди Хеммінга представляють наступний рівень складності, забезпечуючи можливість виправлення одиничних помилок у блоках даних. Більш потужні коди Ріда-Соломона здатні виправляти множинні помилки та широко використовуються в системах зберігання даних та цифрових комунікаціях.

Практичне застосування теорії кодування охоплює широкий спектр технологій. У системах зберігання даних, таких як жорсткі диски та твердотільні накопичувачі, коди для виправлення помилок забезпечують надійність довгострокового зберігання інформації. Мережі передачі даних використовують різноманітні кодування для гарантування цілісності пакетів під час їх маршрутизації через ненадійні канали зв'язку. Космічні та супутникові системи зв'язку особливо залежать від потужних кодів виправлення помилок через високий рівень радіаційних перешкод.

Сучасні тенденції в розвитку теорії кодування включають створення кодів низької щільності перевірок на парність, які наближаються до теоретичних меж Шеннона. Полярні коди, запропоновані відносно нещодавно, також демонструють вражаючі теоретичні властивості. Квантова теорія кодування розробляє методи захисту квантової інформації від декогеренції та інших квантових помилок, що є критично важливим для розвитку квантових обчислень.

Виклики та перспективи розвитку цієї галузі пов'язані з необхідністю обробки все більших обсягів даних з підвищеними вимогами до швидкості та ефективності. Машинне навчання та штучний інтелект починають відігравати роль у створенні адаптивних систем кодування, які можуть динамічно налаштовуватися під різні типи каналів та умов передачі. Інтеграція з криптографічними методами створює нові можливості для одночасного забезпечення як цілісності, так і конфіденційності даних.

Теорія кодування для забезпечення цілісності даних залишається активною областю досліджень з безперервним розвитком нових методів та алгоритмів. Її значення лише зростає в умовах цифрової трансформації суспільства, де надійність інформаційних систем стає основою для функціонування критично важливих сервісів. Майбутній розвиток цієї галузі буде визначатися потребами нових технологій, таких як інтернет речей, автономні системи та квантові обчислення, кожна з яких ставить унікальні вимоги до методів забезпечення цілісності даних.

Список використаних джерел

1. Золотарьов В. В. Теорія та алгоритми завадостійкого кодування: навчальний посібник / В. В. Золотарьов, Г. В. Овечкін. – Харків: ХАІ, 2004. – 262 с.
2. Кузьмін О. В. Основи теорії кодування: навчальний посібник / О. В. Кузьмін, В. А. Романкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. – 184 с.
3. Бортник Г. Г. Завадостійке кодування в телекомунікаційних системах: підручник / Г. Г. Бортник, О. В. Стальченко. – Київ: НТУУ "КПІ", 2015. – 278 с.
4. Сергієнко А. М. Цифрова обробка сигналів: підручник / А. М. Сергієнко. – Київ: ВЕК+, 2011. – 784 с.

СЕКЦІЯ 3

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЖУРНАЛІСТИКИ, ФІЛОЛОГІЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

РОЛЬ ТИПОГРАФІКИ У ВЕБ-ІНТЕРФЕЙСІ: ПРИНЦИПИ ВЕРСТКИ ТЕКСТОВОГО КОНТЕНТУ

Владичан Андрій

здобувач 2 курсу, групи ЖР-23-1фмб-іф,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Жовнірчик Л. І.

викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

У сучасному веб-дизайні типографіка відіграє не менш важливу роль, ніж колірна палітра, іконографіка чи анімації. Вона є основним засобом подання текстової інформації, від якої залежить не лише естетичне сприйняття, але й функціональність інтерфейсу, його зручність та ефективність у взаємодії з користувачем. Професійно реалізована типографіка здатна значно підвищити читабельність контенту, сконцентрувати увагу на ключових елементах, створити гармонійну структуру та позитивний користувацький досвід. У свою чергу, нехтування базовими принципами типографіки може ускладнити навігацію, викликати візуальне перевантаження та навіть спричинити втрату довіри до ресурсу.

Типографіка у веб-інтерфейсі виконує дві взаємопов'язані функції: комунікативну та естетичну. З одного боку, текст доносить змістовне повідомлення, а з іншого — його подача через шрифти, розміри, інтервали, кольори формує візуальний стиль і атмосферу ресурсу. Так, наприклад, вибір строгого геометричного гротеску для фінансового сервісу підкреслює надійність і точність, тоді як рукописні чи декоративні шрифти створюють ефект неформальності або креативності.

Комунікаційна функція типографіки тісно пов'язана з принципами юзабіліті. Користувач сканує контент за кілька секунд, і саме типографіка допомагає йому швидко зорієнтуватися, знайти потрібну інформацію, зрозуміти ієрархію змісту.

Розглянемо основні принципи верстки тексту.

Ієрархія. Один із головних принципів типографіки — створення чіткої візуальної ієрархії між заголовками, підзаголовками, основним текстом, цитатами, підписами тощо. Це досягається за допомогою розміру шрифтів, їх жирності, кольору, інтерліньяжу, капіталізації. Вдале структурування тексту дозволяє читачу швидко відокремити ключову інформацію від другорядної.

Читабельність і зручність. Дизайнери мають забезпечити достатній контраст між текстом і фоном, обрати оптимальну ширину рядка (від 50 до 75 символів), уникати надмірного нагромадження стилів. Особливу увагу слід приділяти міжрядковим інтервалам, відступам між абзацами, вирівнюванню тексту.

Адаптивність. Урахування різних розмірів екранів вимагає гнучкого підходу до типографіки. Шрифти повинні масштабуватися відповідно до пристрою, зберігаючи при цьому читабельність. Варто використовувати відносні одиниці вимірювання — *rem*, *em*, % — замість фіксованих *px*.

Обмеження кількості шрифтів. Ще одне правило — уникати надмірного використання різних шрифтів. Оптимальним вважається використання не більше двох або трьох гармонійно поєднаних шрифтів: одного для заголовків, іншого — для основного тексту.

Недотримання типографічних принципів може значно погіршити якість інтерфейсу. Найпоширеніші помилки — це надто дрібний шрифт, низький контраст між текстом і фоном, відсутність структури та акцентів, використання нечитабельних декоративних шрифтів. Такі недоліки знижують зручність користування сайтом, викликають втому при читанні та негативно впливають на конверсію.

Крім того, важливо враховувати психологічне сприйняття шрифтів. Деякі з них викликають недовіру або асоціюються з аматорством. Наприклад, надмірне використання *Comic Sans* або *Parurus* вважається поганим тоном у професійному середовищі.

Сучасні сайти-довідники, блоги та медіа-платформи активно використовують типографіку для керування увагою користувача. Наприклад, платформа *Medium* пропонує мінімалістичний дизайн з великою міжрядковістю, контрастними заголовками та чіткою ієрархією, що робить читання комфортним навіть на мобільних пристроях.

Ще один приклад — веб-сайт *Apple*. Компанія застосовує чітку сітку, гармонійну типографічну пару, обмежену палітру кольорів і велику кількість «повітря», що створює ефект чистоти та елегантності.

Типографіка є важливою складовою якісного веб-інтерфейсу. Вона не лише передає інформацію, але й формує загальне враження про сайт, впливає на юзабіліті та залучення користувача. Дотримання базових принципів верстки тексту — таких як ієрархія, читабельність, адаптивність та візуальна гармонія — дозволяє створити зручний, естетично привабливий і функціональний інтерфейс. У свою чергу, неякісна типографіка здатна нівелювати навіть найкращі дизайнерські ідеї.

Отже, розуміння типографіки є критично важливим для будь-якого веб-розробника чи дизайнера, який прагне створювати ефективні цифрові продукти.

Список використаної літератури

1. Кузнєцова І. О. Веб-дизайн: теорія та практика : навч. посіб. / І. О. Кузнєцова. — Київ : Ліра-К, 2020. — 240 с.
2. Лисенко С. І. Основи веб-інтерфейсу : навч. посіб. / С. І. Лисенко. — Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. — 184 с.
3. Беляєв А. В. Типографіка в цифровому середовищі / А. В. Беляєв. — Харків : Фоліо, 2021. — 144 с.
4. Bringhurst R. *The Elements of Typographic Style* / Robert Bringhurst. — Vancouver : Hartley & Marks, 2013. — 398 p.

5. Lupton E. Thinking with Type: A Critical Guide for Designers, Writers, Editors, & Students / Ellen Lupton. — 2nd ed. — New York : Princeton Architectural Press, 2014. — 224 p.

6. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.1 [Электронный ресурс] // World Wide Web Consortium (W3C). — Режим доступа: <https://www.w3.org/TR/WCAG21/> (дата звернения: 23.05.2025).

7. Typography and accessibility [Электронный ресурс] // Google Fonts Knowledge. — Режим доступа: <https://fonts.google.com/knowledge> (дата звернения: 23.05.2025).

8. Butterick M. Practical Typography [Электронный ресурс] / Matthew Butterick. — Режим доступа: <https://practicaltypography.com> (дата звернения: 23.05.2025).

9. Web Typography: Rules, Best Practices, and Common Pitfalls [Электронный ресурс] // Smashing Magazine. — Режим доступа: <https://www.smashingmagazine.com> (дата звернения: 23.05.2025).

ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ СУЧАСНОЇ ВОЄННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Гаврилків Віктор

І курс, група ЖР-24-1-фмб-іфмс-іф,

спеціальність «Журналістика»,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Гросевич Т. В.,

канд. філол. наук., викладач циклової комісії журналістики,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Воєнна журналістика – це окремий пласт літератури, що фокусується переважно на воєнних конфліктах і діях, їхніх наслідках, може охоплювати репортажі з місця подій, інтерв'ю з учасниками конфлікту, аналітичні матеріали про тактику та стратегію війни тощо.

Сучасна воєнна журналістика в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну набула особливої гостроти та специфіки, що відобразилося на трансформації існуючих та появи нових жанрово-видових форм. Актуальними в цей період є, зокрема, **інформаційні жанри** (з акцентом на оперативність та верифікацію), а саме:

- **оперативні новини та зведення**, тобто короткі повідомлення про ключові події на фронті, обстріли, руйнування, гуманітарну ситуацію. Особлива увага приділяється швидкості подачі та перевірці інформації з офіційних і надійних джерел;

- **репортаж з місця подій (фронтових і тилових)** – детальний опис ситуації безпосередньо із зон бойових дій, звільнених територій, місць обстрілів, а також з тилових міст, що приймають біженців або зазнають атак. У таких текстах акцент робиться на деталях, свідченнях очевидців, емоційній складовій;

- **інтерв'ю з учасниками та свідками** – це розмови з військовими, цивільними, волонтерами, представниками влади, експертами для отримання інформації з перших вуст, передачі особистого досвіду, аналізу подій тощо;

- **фактчек та спростування фейків** – критично важливий жанр для боротьби з російською пропагандою та дезінформацією. Його характерними ознаками є ретельна перевірка інформації, виявлення маніпуляцій та надання достовірних даних;

- **хроніка подій** – послідовне відтворення ключових етапів війни, фіксація важливих дат, рішень, втрат та здобутків.

До того ж, в умовах російсько-української війни гостро затребуваними є **аналітичні та коментаторські жанри** (з фокусом на контекст та наслідки). До них належать:

- **аналітична стаття/огляд**, з глибоким аналізом військово-політичної ситуації, стратегій сторін, міжнародної реакції, соціально-економічних наслідків війни;

- **військовий аналіз** – оцінка тактичних і стратегічних дій, озброєння, потенціалу сторін, прогнозів розвитку бойових дій;

- **коментар/авторська колонка**, тобто висловлення особистої думки автора щодо конкретної події, проблеми або тенденції, пов'язаної з війною;

- **пояснювальний матеріал (explainer)** – роз'яснення складних військових, політичних або соціальних процесів, пов'язаних із вторгненням, у доступній формі.

Авторський погляд на воєнні події ретранслюють **документально-художні жанри** (з акцентом на людські історії та документування злочинів), а саме:

- **нарис-свідчення** – розповіді про окремих людей, які пережили окупацію, бойові дії, втратили близьких. Жанровий різновид поєднує елементи документальності та художньої образності для сильнішого емоційного впливу;

- **щоденники війни** – це публікація особистих записів очевидців, що фіксують їхні переживання, думки та спостереження за ходом воєнних подій;

- **історії героїв**, тобто розповіді про мужність та самопожертву військових і цивільних, які протистоять агресору;

- **документальні проєкти (текстові, фото, відео)**: масштабні дослідження окремих аспектів війни, документування воєнних злочинів, руйнувань, гуманітарної катастрофи.

Варто наголосити і на **мультимедійних та інтерактивних жанрах** (з використанням візуалізації та залученням аудиторії). Це насамперед:

- **відеорепортажі та документальні фільми** – синкретичні жанрові утворення, що акцентують увагу на візуальному відображенні подій, з використанням графіки, карт, анімації;

- **фоторепортажі та фотоісторії**: серії (калейдоскоп) фотографій, що розповідають історію війни, фіксують її різні аспекти;

- **інтерактивні карти і тайм-лайни** (візуалізація географії та хронології бойових дій, руйнувань, гуманітарних коридорів);

- **сторітелінг у соціальних мережах** – це короткі формати (тексти, фото, відео) для оперативного інформування та емоційного зв'язку з аудиторією;

- **прямі трансляції (стріми)**, направлені на оперативне висвітлення важливих подій, брифінгів, включень з місця подій.

Деякі окремим блоком фігурують **специфічні жанри**, що набули особливої актуальності в умовах повномасштабного вторгнення. До них зараховують: 1) **журналістику розслідувань воєнних злочинів** (збір, аналіз та оприлюднення доказів російських воєнних злочинів, співпраця з міжнародними організаціями та правозахисниками); 2) **гуманітарну журналістику** (фокус на проблемах цивільного населення, біженців, внутрішньо переміщених осіб, роботі гуманітарних організацій); 3) **журналістику психологічної підтримки** (матеріали, спрямовані на те, щоб впоратися зі стресом, травмою, втратами, пов'язаними з війною); 4) **журналістику пам'яті та документування культурної спадщини** (фіксація руйнування культурних об'єктів, історії спротиву, збереження пам'яті про загиблих).

Отже, сучасна українська воєнна журналістика характеризується динамічним розвитком жанрів, що зумовлено як специфікою висвітлення російсько-української війни, так і впливом нових технологій та платформ. Важливо зазначити, що межі між цими жанрами часто є розмитими, і журналісти можуть комбінувати різні підходи для більш повного та ефективного висвітлення подій. Жанрова палітра постійно еволюціонує, відображаючи нові виклики та потреби інформаційного простору.

Список використаних джерел

1. Косяк О. М. Трансформації військової журналістики у контексті сучасності. *The role of technology in the socio-economic development of the post-quarantine world : series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology, monograph 42* / Edited by Magdalena Gawron-Łapuszek, Andrii Karpenko. Katowice : Publishing House of Katowice School of Technology, 2020. PP. 363-371.
2. Лаврик О.В., Гнатенко С.А. «Військова» / «воєнна» журналістика: особливості потрактування понять у сучасному медіапросторі. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: «Філологія. Журналістика»*. 2024. Том 35 (74). № 2. Частина 2. С. 184-188.

РОМАН ТРУМЕНА КАПОТЕ «З ХОЛОДНИМ СЕРЦЕМ» ЯК ЗРАЗОК НОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Гаврусевич Костянтин

I курс, група ЖР-24-1-фмб-іфмс-іф,

спеціальність «Журналістика»,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Гросевич Т. В.,

канд. філол. наук., викладач циклової комісії журналістики,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Нова журналістика (The New Journalism) постала в шістдесятих роках минулого століття у США. Тоді в усіх сферах життя американського суспільства відбувалися докорінні зміни. Журналісти відчували, що наявних форм і жанрів не вистачає для того, щоб описати ці зміни, й вирішили експериментувати. В журналах і газетах США почали з'являтися неформальні матеріали на межі журналістики й модерної літератури.

Батьком нової журналістики вважають Тома Вульфа, успішного американського журналіста та літератора другої половини ХХ століття, автора фундаментальної антології «The New Journalism». Дослідники по-різному називають нову журналістику: нон-фікшн-журналістикою, паражурналістикою, літературою факту, прозою ідей чи наративною журналістикою. Її не слід плутати з есеїстикою: нова журналістика оперує лише фактами, передбачає сюжети й діалоги, есеїстика ж – це рефлексія та потік свідомості.

Письменник Ернест Гемінгвей, духовний наставник цієї течії, зауважував: «Якщо берешся писати у стилі нової журналістики, – зображай реальність реальнішою за саму реальність». Том Вульф визначив чотири фундаментальні ознаки нової журналістики:

1. Кінематографізм. Митець має мислити кінематографічно, будувати матеріал зі сцен, що швидко змінюють одна одну. В такий спосіб оповідь стає динамічною. Після прочитання тексту в читачів має з'явитися відчуття, ніби вони переглянули фільм.

2. Діалогізм. Важливо подавати якомога більше матеріалу у формі діалогу. Читачі мають чути голоси героїв.

3. Ракурс третьої особи, або прийом хамелеона. Автор намагається втілитись у своєму герої, розчинитись в ньому, щоб його вустами розповісти про подію.

4. Нові жанри. Автори розширювали рамки жанрів, що існували в журналістиці до них, легко поєднували їх та виходили за їхні межі. Звичайне інтерв'ю, на їхню думку, не може вповні розкрити співрозмовника. Тому важливо писати інтерв'ю-репортажі, психологічні нариси, портрети, детективи.

Яскравим зразком нової журналістики слід вважати роман Трумена Капоте «З холодним серцем» (англ. «In Cold Blood»), опублікований у 1966 році. Твір поєднав журналістську точність із художньою глибиною, започаткувавши жанр нонфікшн-роману. Останній базується на реальній трагедії – вбивстві родини Клаттерів у Канзасі у 1959 році. Капоте провів ґрунтовне розслідування, спілкуючись із місцевими

жителами, слідчими та самими злочинцями. Захопившись цією історією, письменник занурився у вир подій так глибоко, ніби сам став учасником трагедії. Результатом стала глибока розповідь про злочин, його учасників та вплив на суспільство, а сам твір змінив уявлення про журналістику і літературу.

Центральною темою є дослідження природи зла та моральної відповідальності. Герої твору – Перрі Сміт і Річард Хікок — не карикатури злочинців, а складні, багатогранні особистості зі своїми страхами, надіями і болями. Капоте глибоко аналізує психологію вбивць, особливо Перрі Сміта, розкриваючи його внутрішні конфлікти і травми дитинства. Це дозволяє читачеві побачити злочинців не лише як жорстоких убивць, але й як жертв обставин, які вплинули на їхній шлях. Такий психологічний підхід — одна з головних рис нової журналістики.

Твір порушує питання смертної кари та справедливості. Хоча Капоте не висловлює відкрито своєї позиції, детальний опис життя злочинців та їхніх мотивів змушує замислитися над доцільністю страти. Це створює моральну напругу, яка триває впродовж усього роману.

Капоте створює живу картину містечка Холкомб (штат Канзас) — з його порожніми вулицями, запахом полів і тишею, що передують бурі. Митець не обмежується сухим викладом фактів: ми бачимо деталі — скрип підлоги, подих вітру, легкий дотик холодного ранку. Це занурює читача в атмосферу події і робить трагедію близькою, відчутною. Таким чином, роман «З холодним серцем» — це не просто виклад фактів, це подорож у психологію злочину, світло і тінь людської душі, подана з неповторною майстерністю нової журналістики.

Письменник використав жанрову структуру, де чергуються розділи про життя родини Клаттерів та підготовку до злочину головних героїв, створюючи ефект монтажу, що підсилює драматизм подій.

В аналізованому творі Капоте не лише спостерігач, він — активний учасник. Через його думки, переживання, іноді навіть сумніви проходить тонка нитка авторської присутності. Він не ховається за сухою фактичністю, а веде діалог із читачем, іноді навіть викликаючи його на моральну дискусію.

Під завісу роману читач опиняється в залі суду і на камері смертників. Автор не пропонує відповіді, він ставить питання: чи справедливим є найвищий вирок? Його текст — це роздуми про крихкість життя, про покарання і про місце людини в суспільстві.

Отже, «З холодним серцем» Трумена Капоте – це зразок синкретичного жанру, який відкриває нові горизонти і можливості як журналістики, так і літератури. Роман є не просто хронікою злочину, а глибоким дослідженням людської природи, моралі та суспільства. Твір залишається актуальним і сьогодні, адже змушує читача порозмірковувати над складними моральними дилемами та природою зла, підводячи його до думки, що злочин – це не лише факт, а ще й людські драми і внутрішні конфлікти.

Список використаних джерел

1. Паплаускайте М. Реальніше за саму реальність [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ms.detector.media/maister-klas/post/7459/2012-04-16-realnishe-za-samu-realnist/> (дата доступу: 27.05.2025).
2. Шутяк Л. Американський та український "новий журналізм": компаративний аспект / Л. Шутяк. «*Теле- та радіожурналістика*». 2013. Вип. 12. С. 410–414.

ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ВОЄННОГО РОМАНУ

Гросевич Тарас,

*кандидат філологічних наук, викладач циклової комісії журналістики,
Івано-Франківська філія Університету «Україна»*

Провідним епічним жанром, що художньо осмислює тему війни в літературі, є воєнний роман. В українському письменстві творча практика, великий досвід, багаті здобутки і неповторна національна своєрідність зазначеного жанрового різновиду зумовили особливу епічну змістоформу. Як зауважує літературознавець В. Дончик, український воєнний роман – явище своєрідне і багатопланове, в ньому представлені численні типи й форми романних структур, що, власне, і спонукає до активізації наукового вивчення предмета дослідження та обґрунтовує, з огляду на повномасштабне вторгнення росії в Україну, його **актуальність**.

Український воєнний роман ХХ століття накреслив такі магістральні лінії свого розвитку:

- *нечисленна воєнна романна проза 1941-1945 рр.* («Запорожці» П. Панча, «Зброя з нами» Н. Рибачка, «Євшан-зілля» Л. Смілянського, «Кров України» В. Собка та ін.). Зумовлені індивідуальними причинами, а також складними умовами воєнного лихоліття, що мінімізували можливості повноцінного, глибокого й багатогранного осмислення зображуваної дійсності, романи цього періоду не були позбавлені недоліків. Водночас вони розвивали досягнення довоєнної історико-революційної романістики, накресливали окремі риси та шляхи розвитку романів про війну наступних періодів і, як перші спроби в цьому жанровому відгалуженні, започаткували нову для українського письменства тему;

- *велика проза про війну др. пол. 40-х – поч. 50-х рр., т.зв. «повоєнного десятиліття»* («Дніпро горить» Д. Бедзика, «Карборундовий камінь» О. Донченка, «Прапорonosці» О. Гончара, «Південний захід» Івана Ле та О. Левади, «Атестат зрілості» В. Козаченка, «Вони не пройшли» Ю. Смолича, «Далекий фронт» В. Собка, «Велика рідня» М. Стельмаха, «Жива вода» Ю. Яновського та ін.). У цих творах тема війни розгортається більше вшир, завдяки новим тематично проблемним аспектам, сюжетам і характерам, актуалізації проблеми війни та миру, виведенню воєнних подій на міжнародні обрії; проте значно менше вглиб – до розкриття людської психології, гострих драм і трагедій, повноти зображення окопної правди;

- *український воєнний роман «другої хвилі» (друга половина 50-х – 60-ті рр.)* («Людина і зброя» О. Гончара, «День для прийдешнього» П. Загребельного, «Дикий мед» Л. Первомайського, «Дума про тебе» М. Стельмаха, «Вир» Г. Тютюнника та ін.) як доволі розвинуте та різноманітне явище за формою, стилем і композицією, коли в найрізноманітніших напрямках розпросторюється художня топографія війни;

- *воєнний роман 70-80-х* («Липовий цвіт сорок першого» Б. Бойка, «Циклон» О. Гончара, «Біль і гнів» А. Дімарова, «Земля під копитами» В. Дрозда, «Зелені млини» В. Земляка, «Жорстоке милосердя» Ю. Мушкетика, «Чотири броди» М. Стельмаха, «Хуртовина» А. Шияна та ін.), позначений зверненням до духовних глибин і моральних засад людини, утвердженням творчої сили пам'яті. Воєнна романістика

вказаного періоду представлена численними жанровими модифікаціями, зокрема романом «зв'язку часів», аналітично-психологічним та епічним багатоплановим (батальним) романом, сільським або сімейним варіантом воєнного роману.

В рамках заявленої проблематики варто наголосити на великій епічній формі, присвяченій подіям російсько-української війни. На видавничому ринку спостерігається серйозне пошавлення такої літератури. Її автори – цивільні письменники, військові, журналісти, волонтери.

Умовно можна виокремити два пласти сучасної української воєнної романістики. Перший – це тексти більш «високої полиці» на кшталт романів «Інтернат» С. Жадана, «Довгі часи» В. Рафесенка, «За перекопом є земля» А. Левкової. Інша категорія – «масліт», белетристика, жанрова література – значно ширша: кіноповість «Укри» Б. Жолдака, бойовик «Позивний Бандерас» С. Дзюби та А. Кірсанова, пригодницький роман «Доця» Тамари Горіха Зерня, мелодрами Г. Вдовиченко («Маріупольський процес») і С. Талан («Оголений нерв» та «Повернутися дощем») тощо. Ці та інші зразки романної форми по-різному моделюють художню конфігурацію, топографію та масштаби епічного зображення російсько-української війни, досліджують психологічні та моральні аспекти збройного конфлікту, описують особистий досвід його учасників.

Отже, роман про воєнні події, який творчо синтезував увесь досвід, набутий письменниками на лінії вогню, став помітним художнім явищем і поширеним жанровим утворенням в українському письменстві. У розвитку аналізованого жанру доцільно виокремити такі етапи: власне воєнний (періоду Другої світової війни) роман, післявоєнний роман першого десятиліття, воєнна романна проза «другої хвилі» (друга половина 50-х – 60-ті роки), воєнний роман 70-80-х років, а також сучасна воєнна романістика, яка твориться буквально на наших очах.

Список використаних джерел

1. Війна і література: збірник праць Міжнародної наукової конференції (27-28 квітня 2023 року). Черкаси: Видавець Юлії Чабаненко, 2023. 302 с.
2. Мимрук О. Від окопів до мелодрами: якою буває українська воєнна проза. – Режим доступу: <https://chytomo.com/vid-okopiv-do-melodramy-iakoiu-buvaie-ukrainskavoienna-proza> (дата звернення: 29.05.2025).

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (ООП) В УМОВАХ ВІЙНИ

Царевич Роман

І курс, група ЖР-24-2фмб-іф, спеціальність «Журналістика»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Дума М. В.,

старший викладач ЦК «Журналістики»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 року кардинально змінило всі сфери життя, включаючи освітню систему.

Перехід на дистанційне навчання, постійні повітряні тривоги, руйнування інфраструктури та міграція населення створили безпрецедентні виклики для забезпечення якісної та доступної освіти для всіх дітей. Особливо гостро ці проблеми відчували діти з особливими освітніми потребами (ООП), для яких інклюзивна освіта є не просто правом, а життєвою необхідністю для повноцінного розвитку та соціалізації.

В умовах війни, підтримка інклюзивного середовища вимагає не лише адаптації методик, а й комплексного підходу до психологічної підтримки та доступу до спеціалізованих послуг.

1. Виклики дистанційного навчання для дітей з ООП

Дистанційне навчання, що стало масовою відповіддю на загрози безпеці, створило низку унікальних викликів для дітей з ООП, які виходять за рамки загальних проблем онлайн-освіти.

I. Для багатьох дітей з ООП, особливо з розладами аутистичного спектра (РАС) або порушеннями емоційно-вольової сфери, фізична взаємодія з однолітками та вчителями є ключовою для розвитку соціальних навичок. Дистанційний формат значно обмежує ці можливості, що призводить до соціальної ізоляції та регресу у поведінці.

II. Переведення навчальних матеріалів у цифровий формат часто не враховує індивідуальних потреб дітей з ООП. Діти з порушеннями зору потребують спеціальних шрифтів або аудіоформатів, діти з порушеннями слуху – субтитрів або перекладу жестовою мовою, діти з інтелектуальними порушеннями – візуальної підтримки та спрощеної подачі інформації. Недостатність адаптованих ресурсів ускладнює ефективно засвоєння матеріалу.

III. Корекційно-розвиткові послуги (логопед, дефектолог, психолог, реабілітолог), які надавалися в офлайн-форматі, часто стають недоступними або їх якість знижується через дистанційний формат. Це критично важливо для дітей, чий прогрес значною мірою залежить від регулярних індивідуальних занять.

IV. Нестабільний інтернет, відсутність необхідного обладнання (комп'ютерів, планшетів) у сім'ях, а також відсутність у батьків достатніх знань та часу для організації навчального процесу вдома створюють додаткові перешкоди. Повітряні тривоги постійно переривають освітній процес, руйнуючи рутину, що є життєво необхідною для дітей з ООП.

V. На батьків дітей з ООП лягає значний тягар організації навчання, контролю за виконанням завдань, а також надання корекційної підтримки, що раніше забезпечувалася фахівцями. Це призводить до емоційного вигорання та стресу в сім'ях.

2. Психологічна підтримка дітей з ООП в умовах війни

Війна є потужним травмуючим фактором для всіх дітей, але для дітей з ООП її вплив є особливо руйнівним. Їхня вразливість до стресу, труднощі з усвідомленням та висловлюванням емоцій, а також порушення звичного життєвого укладу вимагають посиленої психологічної підтримки.

I. Постійні сирени, вибухи, новини про руйнування та смерті викликають у дітей з ООП сильну тривогу, панічні атаки, нічні жахи. Діти з РАС можуть мати значні труднощі з розумінням цих загроз, що веде до дезорієнтації та дезорганізації поведінки.

II. Стрес може призвести до регресу у набутих навичках – мовленні, самообслуговуванні, соціальній взаємодії. Можуть посилюватися стереотипні рухи, агресивна або аутоагресивна поведінка.

III. Для дітей з ООП рутина є опорою та джерелом стабільності. Війна повністю руйнує цю рутину, що призводить до дезорієнтації та посилення проблем.

IV. У цих умовах надзвичайно важливою є робота шкільних психологів та фахівців ІРЦ (інклюзивно-ресурсний центр). Вони мають надавати індивідуальну та групову психологічну допомогу дітям, консультувати батьків щодо стратегій подолання стресу, а також розробляти адаптовані психокорекційні програми з урахуванням воєнних реалій. Однак, доступність цих фахівців та їхня здатність надавати якісні послуги в дистанційному форматі також є викликом.

3. Доступ до корекційно-розвиткових послуг

Корекційно-розвиткові послуги є невід'ємною частиною інклюзивної освіти для дітей з ООП. Вони спрямовані на подолання труднощів у розвитку, формування необхідних навичок та підтримку навчального процесу. В умовах війни доступ до цих послуг значно ускладнився.

I. Руйнування інфраструктури, переміщення населення (як внутрішнє, так і за кордон) призвели до того, що діти втратили доступ до звичних фахівців та установ.

II. Війна спричинила економічні труднощі для багатьох сімей, що обмежує їхні можливості оплачувати приватні корекційно-розвиткові послуги.

III. Навіть до війни існував дефіцит кваліфікованих корекційних педагогів, логопедів, дефектологів. В умовах міграції та перерозподілу ресурсів цей дефіцит посилюється.

IV. Деякі корекційно-розвиткові послуги можуть бути частково адаптовані до дистанційного формату (наприклад, логопедичні заняття), але інші (фізична реабілітація, сенсорна інтеграція) вимагають безпосередньої присутності та спеціального обладнання. Ефективність онлайн-корекції для деяких категорій ООП може бути нижчою.

Інклюзивно-ресурсні центри продовжують функціонувати, адаптуючи свою роботу до умов війни, надаючи консультації батькам та проводячи діагностику онлайн або в безпечних регіонах. Проте їхні ресурси та можливості обмежені.

4. Адаптація освітнього процесу в умовах постійних загроз

Адаптація освітнього процесу для дітей з ООП в умовах війни вимагає гнучкості, індивідуалізації та врахування безпекових факторів.

I. Поєднання дистанційного, очного та змішаного навчання є єдиним можливим підходом. Важливо, щоб школи мали можливість швидко переходити між форматами залежно від безпекової ситуації.

II. Розробка та реалізація індивідуальних освітніх траєкторій для кожної дитини з ООП стає ще більш актуальною. Ці траєкторії повинні враховувати не лише навчальні потреби, а й психоемоційний стан дитини та можливості її сім'ї.

III. Навіть у дистанційному форматі важливо створювати відчуття безпеки та стабільності. Це може бути досягнуто через регулярні "чек-ін" з учнями, підтримку постійної комунікації, використання візуальних розкладів та "соціальних історій" для пояснення ситуації.

IV. У регіонах, де можливе очне навчання або змішаний формат, важливо забезпечити можливість продовження освітнього процесу в укриттях. Це вимагає адаптованих просторів, наявності необхідних матеріалів та підготовлених педагогів, які зможуть працювати з дітьми з ООП у стресових умовах.

V. Вчителі, асистенти вчителів та інші фахівці потребують додаткового навчання щодо роботи з дітьми з ООП в умовах травми, дистанційного навчання та кризових ситуацій.

VI. Активна та постійна взаємодія з батьками є ключовою для успішної адаптації освітнього процесу. Батьки є партнерами у навчанні та підтримці дітей, і їхні потреби та можливості повинні бути враховані.

Інклюзивна освіта для дітей з ООП в умовах війни в Україні зіткнулася з беспрецедентними викликами, що вимагають не лише адаптації освітніх методик, а й глибокого розуміння психологічних потреб цих дітей та забезпечення доступу до життєво важливих корекційно-розвиткових послуг. Незважаючи на складнощі, українська освітня спільнота, громадські організації та міжнародні партнери демонструють стійкість та відданість принципам інклюзії.

Для подолання цих викликів необхідні скоординовані зусилля на всіх рівнях: державна підтримка, достатнє фінансування, розвиток адаптивних освітніх програм, посилення психологічної підтримки, розширення доступу до корекційно-розвиткових послуг, підвищення кваліфікації педагогів та активна співпраця з батьками. Забезпечення інклюзивного та безпечного освітнього середовища для дітей з ООП є не лише виконанням їхнього права на освіту, а й інвестицією у майбутнє України, де кожна дитина, незалежно від її особливостей, зможе реалізувати свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Закон України "Про освіту" (від 05.09.2017 № 2145-VIII зі змінами). Розділ V "Інклюзивне навчання". – Фундаментальний документ, що визначає принципи інклюзивної освіти в Україні.

2. Закон України "Про повну загальну середню освіту" (від 16.01.2020 № 463-IX зі змінами). – Регулює питання організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, включаючи інклюзивне навчання.

3. Закон України "Про правовий режим воєнного стану" (від 12.05.2015 № 389-VIII зі змінами). – Визначає особливості функціонування закладів освіти в умовах воєнного стану.

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483 "Деякі питання організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної та загальної середньої освіти в умовах воєнного стану". – Ключова постанова, яка адаптувала норми організації інклюзивного навчання до умов війни, зокрема, щодо можливості не відмовляти в зарахуванні дітей з ООП.

5. Коссова-Сіліна, Т. (2023). Інклюзивне навчання в ЗП(ПТ)О в умовах воєнного стану. Посібник. Київ: ПТЗО. – Матеріал, що розглядає особливості інклюзії в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах війни, але містить багато загальних принципів.

КОМПЛЕКС СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОСТРАЖДАЛИХ ВІД ВІЙНИ

Дребот Ярослав

1 курс, група ІПЗ-24-1-if,

спеціальність «Інженерія програмного забезпечення»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Дума М. В.,

старший викладач ЦК «Журналістики»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Війна в Україні стала глибокою національною трагедією, яка спричинила масштабну соціальну й психологічну дестабілізацію. Вона залишила глибокий слід не лише на рівні держави, а й у свідомості кожної окремої людини, призвела до значного погіршення психоемоційного стану мільйонів громадян. Масштаби соціально-психологічних викликів, спричинених війною, потребують комплексної, скоординованої й довготривалої відповіді з боку держави, громадянського суспільства та міжнародних партнерів.

Нестабільність, викликана повномасштабним збройним конфліктом, породжує зростаючу кількість кризових ситуацій, які зачіпають усі верстви населення. Під загрозою опиняється не лише фізична безпека громадян, а й їхня здатність до адаптації, соціальної взаємодії, продуктивної праці та збереження психічної рівноваги. Постійне перебування в умовах стресу, втрата близьких, руйнування домівок, зміна життєвого устрою та вимушене переселення можуть стати причиною стійких психологічних порушень і особистісних трансформацій.

У такій ситуації першочергового значення набуває питання відновлення психічного здоров'я та соціального функціонування людей, які пережили травматичні події, пов'язані з війною. Надзвичайно важливими стають розробка та впровадження довгострокових і багатоаспектних програм психологічної та соціальної реабілітації.

Збройний конфлікт в Україні характеризується високою інтенсивністю, складністю форм ведення бойових дій і масштабними руйнуваннями. Використання сучасних засобів ураження, таких як високоточна зброя, безпілотні системи, штучний інтелект і засоби дистанційного знищення, створює надзвичайно загрозливе середовище, що негативно впливає як на фізичне, так і психічне здоров'я населення. Наслідком стають масові переміщення людей, втрати соціальних зв'язків, дезорієнтація та відчуття екзистенційної небезпеки.

У цьому контексті критично важливо створити та реалізувати цілісну систему реабілітаційних заходів, що охоплюватимуть фізичне, психологічне, соціальне та правове відновлення постраждалих. Важливо враховувати, що різні категорії населення мають специфічні потреби, обумовлені характером пережитої травми.

Внутрішньо переміщені особи (ВПО) стикаються з необхідністю адаптації до нових соціальних умов, пошуку житла й роботи, а також інтеграції у приймаючі громади.

Особи, які пережили окупацію чи полон, часто мають глибокі психологічні

травми, пов'язані з насильством, втратою близьких і знеціненням особистості. Для них важливими є не лише психологічна, а й правова підтримка.

Військовослужбовці та цивільні, які зазнали тілесних ушкоджень, потребують комплексної медичної допомоги, психологічної реабілітації, соціального супроводу та допомоги у поверненні до суспільного життя.

Окрім негайних заходів допомоги, необхідно враховувати й довготривалі наслідки збройного конфлікту: посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресивні та тривожні розлади, психосоматичні порушення, які можуть проявитися навіть через роки. Це вимагає постійного психосоціального супроводу й системної підтримки.

Ефективною відповіддю на ці виклики є соціально-психологічна система підтримки, яка спирається на принципи індивідуалізованого підходу, професійної соціальної роботи та мультидисциплінарної взаємодії. Така система поєднує психологічну допомогу з соціальним супроводом, медичною, педагогічною та правовою підтримкою, а також сприяє особистісному зростанню та відновленню внутрішніх ресурсів людини.

Ключовими складовими соціально-психологічної підтримки є:

- правова допомога;
- психологічне консультування;
- соціально-педагогічний супровід;
- медична реабілітація;
- інформування та цифрові сервіси;
- навчання та ресоціалізація.

У реалізації програми важливими є етапи діагностики потреб клієнта, планування та надання послуг, а також моніторинг результатів. Задля забезпечення ефективності системи на національному рівні необхідно:

1. Розробити єдині стандарти надання соціально-психологічних послуг.
2. Створити національну базу сертифікованих фахівців.
3. Запровадити систему безперервного навчання соціальних працівників і психологів.
4. Забезпечити стале фінансування програм через державний бюджет та міжнародну допомогу.
5. Провести інформаційні кампанії для підвищення обізнаності населення.
6. Запровадити цифрові платформи для онлайн-підтримки та дистанційних консультацій.

Важливим є також залучення широкого кола учасників: громадських організацій, волонтерських рухів, ветеранських спільнот, а також бізнесу, який може надати необхідні ресурси.

Таким чином, соціально-психологічна система підтримки має стати невід'ємною частиною державної політики у сфері подолання наслідків війни. Вона не лише сприятиме реабілітації постраждалих, а й стане основою для формування більш згуртованого, стійкого й психологічно здорового суспільства.

Список використаних джерел

1. Карамушка Л. М. Психічне здоров'я особистості під час війни: як його зберегти та підтримати: Метод. рекомендації. Київ: Інститут психології імені Г.С.Костюка НАПН України, 2022. 52 с.
2. Титаренко Т. М. Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомоги в умовах тривалої травматизації : монографія / Т. М. Титаренко / Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. – Кропивницький : Імекс - ЛТД, 2018. – 160 с.

РОЗВИТОК БЛОГЕРСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ТРАДИЦІЙНИМ МЕДІА

Дутчак Владислав

здобувач 2 курсу, групи ЖР-23-1фмб-іф,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Жовнірчик Л. І.

викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

У ХХІ столітті світ переживає масштабну трансформацію медійного простору. Стрімкий розвиток цифрових технологій, соціальних мереж та онлайн-платформ призвів до того, що кожен користувач може стати творцем і розповсюджувачем інформації. У цьому контексті блогерська журналістика — явище, яке з маргінального формату особистих щоденників виросло до потужного інструменту масового впливу, здатного конкурувати з традиційними ЗМІ. Блогери сьогодні не лише коментують події, а й формують громадську думку, ініціюють суспільні дискусії, впливають на політичні процеси.

1. Причини зростання популярності блогерської журналістики

Головною передумовою стрімкого розвитку блогерської журналістики стало розширення доступу до інтернету та соціальних платформ, які дають змогу публікувати контент миттєво й без посередників. Водночас зросла недовіра до традиційних ЗМІ, що часто звинувачуються в упередженості, політичній заангажованості або комерційній залежності. Блогери, на відміну від класичних журналістів, сприймаються як незалежні, щирі та близькі до своєї аудиторії.

Іншим важливим чинником стала зміна споживчої поведінки. Аудиторія дедалі більше тяжіє до персоналізованого, емоційного контенту, що легко сприймається і викликає довіру. Блогери, які розповідають про події «своїми словами», часто викликають більший інтерес, ніж офіційні новини, побудовані за суворими канонами.

2. Формати і жанри блогерської журналістики

Блогерська журналістика охоплює широкий спектр форматів — від текстових дописів у особистих блогах до відеооглядів на YouTube, аналітики в Instagram або TikTok-репортажів. Блогери можуть працювати в різних жанрах — від сатиричних політичних коментарів до серйозних розслідувань і репортажів із гарячих точок.

Часто блогери поєднують у своїй діяльності кілька ролей: журналіста, редактора, фотографа, відеооператора, маркетолога. Це надає їм гнучкість, проте також створює додаткове навантаження та відповідальність за достовірність і якість контенту. Незважаючи на відсутність класичної журналістської освіти у багатьох блогерів, дехто з них формує справжні медіа-бренди та здобуває широке визнання.

3. Блогери як конкуренти і партнери традиційних ЗМІ

Традиційні медіа дедалі частіше змушені рахуватися з блогерами як з потужними гравцями інформаційного поля. У багатьох випадках блогери стають першими джерелами інформації про події — особливо під час криз, протестів чи війни, коли доступ до офіційних каналів обмежений або спотворений. Наприклад, українські

військові блогери, які публікують оперативну інформацію з фронту, часто мають більше підписників і впливу, ніж офіційні прес-служби.

Водночас спостерігається й тенденція до співпраці. Деякі традиційні ЗМІ запрошують популярних блогерів до участі в проєктах, аналітичних шоу чи публікаціях. Це створює нові формати гібридного медіа — поєднання професійної журналістики з персоналізованим стилем блогерства.

4. Ризики, проблеми та виклики блогерської журналістики

Попри очевидні переваги, блогерська журналістика має і свої загрози. Насамперед — це проблема достовірності. Блогери не завжди дотримуються стандартів перевірки фактів, і через це часто стають джерелами фейків або маніпулятивної інформації. Крім того, відсутність етичного регулювання спричиняє численні конфлікти інтересів, проплачені матеріали без маркування, емоційне навантаження та навіть мову ворожнечі.

Ще один важливий виклик — це комерціалізація. Прагнення до монетизації контенту часто змушує блогерів шукати «вірусність», клікбейт, сенсаційність, що може шкодити якості інформації й довірі до неї. У цьому контексті постає питання відповідальності: чи повинен блогер відповідати за вплив своїх слів так само, як професійний журналіст?

Блогерська журналістика — це не просто модне явище, а реальний і впливовий сегмент сучасного інформаційного простору. Вона стала відповіддю на кризу довіри до традиційних ЗМІ, адаптувавшись до потреб нової аудиторії, яка шукає живе слово, персональну думку і швидку реакцію на події. Блогери демонструють, що журналістика може існувати поза редакціями, у формі громадянської активності, особистої ініціативи та цифрової творчості.

Однак для того щоб блогерська журналістика стала стійкою альтернативою, вона має еволюціонувати у бік більшої відповідальності, етичності та професіоналізму. У поєднанні з класичними підходами до подачі інформації це може створити нову якість медіа, де слово не лише інформує, а й об'єднує суспільство довкола правди та спільних цінностей.

Список використаної літератури

1. Бебик В. М. Інтернет-журналістика: основи теорії та практики : навч. посіб. / В. М. Бебик. — Київ : Академія, 2020. — 192 с.
2. Бараннік І. О. Нові медіа: журналістика в умовах цифрової трансформації / І. О. Бараннік. — Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. — 128 с.
3. Мачуга Г. А. Блогосфера як нове медіасередовище : монографія / Г. А. Мачуга. — Львів : Вид-во ЛьвДУВС, 2019. — 144 с.
4. Бойко Н. С. Журналістика та соціальні медіа: симбіоз чи конкуренція? / Н. С. Бойко // Український медіа журнал. — 2023. — № 2. — С. 45–52.
5. Pavlik J. V. Media in the Digital Age / John V. Pavlik. — New York : Columbia University Press, 2008. — 272 p.
6. Gillmor D. We the Media: Grassroots Journalism by the People, for the People / Dan Gillmor. — Sebastopol : O'Reilly Media, 2006. — 320 p.

7. Блогерство як форма журналістської діяльності [Електронний ресурс] // Detector Media. — Режим доступу: <https://detector.media/infospace/article/191146/2023-07-14-bloherska-zhurnalistyka-iak-nova-realnist/> (дата звернення: 23.05.2025).

8. Роль блогерів в інформаційній війні [Електронний ресурс] // Інститут масової інформації. — Режим доступу: <https://imi.org.ua/news/blogery-i-informatsijna-bezpeka-i45110> (дата звернення: 23.05.2025).

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МЕДІАБІЗНЕСУ

Зошак Лілія

*старший викладач кафедри інформаційних
технологій та програмування*

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Медіа індустрія у сучасному світі переживає фундаментальні зміни, зумовлені цифровою революцією та трансформацією споживчих звичок аудиторії. Економічні аспекти медіа бізнесу стали предметом пильної уваги як академічних дослідників, так і практиків галузі, оскільки традиційні бізнес-моделі зазнають серйозних викликів, а нові форми монетизації контенту продовжують еволюціонувати. Розуміння економічних механізмів, що керують медіа індустрією, є критично важливим для успішного функціонування медіа компаній у конкурентному середовищі.

Історично медіа бізнес базувався на відносно простих економічних моделях, де основним джерелом доходу була реклама або пряма оплата споживачами за контент. Газети та журнали поєднували доходи від реклами з доходами від продажу тиражу, телебачення та радіо майже повністю залежали від рекламних бюджетів, а кінематограф спирався на касові збори та подальшу дистрибуцію. Ця система функціонувала десятиліттями, створюючи стабільні потоки доходів та дозволяючи медіа компаніям планувати довгострокові інвестиції в контент та технології.

Цифрова трансформація кардинально змінила економічний ландшафт медіа індустрії. Інтернет знизив бар'єри входу до медіа ринку, дозволивши практично будь-кому створювати та поширювати контент. Водночас це призвело до фрагментації аудиторії та загострення конкуренції за увагу споживачів. Традиційні медіа втратили монополію на розповсюдження інформації, а рекламодавці отримали більше можливостей для таргетованої реклами через цифрові платформи. Ці зміни змусили медіа компанії переосмислити свої бізнес-моделі та шукати нові джерела доходів.

Сучасні моделі монетизації медіа контенту характеризуються різноманітністю та складністю. Рекламна модель залишається важливою, але еволюціонувала від традиційної медійної реклами до програматичної реклами, нативної реклами та інфлюенсер-маркетингу. Підписні моделі набули популярності завдяки стрімінговим сервісам та преміум-контенту, дозволяючи медіа компаніям будувати стабільні відносини з аудиторією. Фріміум-моделі поєднують безкоштовний контент з платними преміум-функціями, створюючи багаторівневу систему монетизації.

Економіка цифрових медіа платформ демонструє унікальні характеристики, включаючи ефект мережі, де вартість платформи зростає пропорційно кількості користувачів. Великі технологічні компанії створили екосистеми, що інтегрують виробництво контенту, розповсюдження та монетизацію, отримуючи конкурентні переваги завдяки економії на масштабі та доступу до даних користувачів. Це створило нові виклики для традиційних медіа компаній, які мають адаптуватися до умов, де технологічні гіганти контролюють значну частину цифрового рекламного ринку.

Роль даних у медіа економіці не можна переоцінити. Здатність збирати, аналізувати та використовувати дані про поведінку аудиторії стала ключовим

фактором конкурентоспроможності. Медіа компанії інвестують у аналітичні системи та технології штучного інтелекту для персоналізації контенту, оптимізації рекламних кампаній та прогнозування попиту. Дані також дозволяють створювати нові продукти та послуги, такі як рекомендаційні системи та автоматизоване створення контенту.

Глобалізація медіа ринку створила як можливості, так і виклики для медіа компаній. З одного боку, цифрові технології дозволяють досягати глобальної аудиторії без значних інвестицій у фізичну інфраструктуру. З іншого боку, локальні медіа компанії стикаються з конкуренцією від міжнародних гігантів, які мають більші ресурси та технологічні можливості. Це призводить до консолідації ринку та необхідності для місцевих гравців знаходити нішеві стратегії або об'єднуватися для підтримки конкурентоспроможності.

Інвестиції в контент стали критично важливим фактором успіху медіа компаній. Високоякісний оригінальний контент вимагає значних фінансових ресурсів, але може забезпечити диференціацію та лояльність аудиторії. Стрімінгові сервіси інвестують мільярди доларів у виробництво ексклюзивного контенту, намагаючись залучити та утримати підписників. Це створило інфляцію у виробничих витратах та підвищило планку якості для всієї індустрії.

Регуляторні аспекти також впливають на економіку медіа бізнесу. Законодавство про захист персональних даних, антимонопольне регулювання та вимоги до контенту створюють додаткові витрати та обмеження для медіа компаній. Водночас регулювання може забезпечити більш справедливі умови конкуренції та захистити права споживачів, що в довгостроковій перспективі може сприяти здоровому розвитку ринку.

Майбутнє економіки медіа бізнесу буде визначатися кількома ключовими тенденціями. Штучний інтелект та машинне навчання продовжать автоматизувати виробництво та розповсюдження контенту, знижуючи витрати та підвищуючи ефективність. Технології віртуальної та доповненої реальності створять нові формати контенту та можливості для монетизації. Блокчейн технології можуть революціонізувати системи оплати та захисту авторських прав, забезпечуючи більш справедливий розподіл доходів між творцями контенту.

Економічні аспекти медіа бізнесу в сучасних умовах характеризуються динамічністю та складністю, що вимагає від медіа компаній постійної адаптації та інновацій. Успіх у цій галузі залежить від здатності поєднувати творчий підхід до створення контенту з глибоким розумінням економічних механізмів та споживчих потреб. Медіа компанії, які зможуть ефективно використовувати нові технології, диверсифікувати джерела доходів та будувати міцні відносини з аудиторією, матимуть найкращі шанси на успіх у мінливому медіа ландшафті майбутнього.

Список використаних джерел

1. Іванов С. М. Економіка медіа: теорія і практика: підручник / С. М. Іванов, О. В. Петренко. – Київ: Київський університет, 2019. – 368 с.
2. Коваленко Л. А. Медіа бізнес в умовах цифрової економіки: монографія / Л. А. Коваленко. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2020. – 245 с.

3. Мельник В. П. Фінансові моделі медіа індустрії: навчальний посібник / В. П. Мельник, А. І. Савченко. – Львів: Видавництво Львівського університету, 2021. – 192 с.
4. Ткаченко О. Р. Цифрова трансформація медіа ринку України: аналіт. доповідь / О. Р. Ткаченко, М. В. Головка. – Київ: НІСД, 2018. – 156 с.

ЖАРГОНІЗМИ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ІРЕНИ КАРПИ

Компанієць Вікторія

здобувачка вищої освіти другого (магістерського) рівня I року навчання спеціальності 035 Філологія (Українська мова і література)

Кам'янець - Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Науковий керівник: Беркещук І.С.

кандидат філологічних наук, доцент,

Кам'янець - Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Сучасне українське мовознавство активно досліджує мовну картину не лише у національному контексті, а й у індивідуальних особливостях мови. Для нашого дослідження було обрано використання жаргонної лексики в мовленні української письменниці Ірени Карпи. Із тлумачного словника української мови виокремлюємо термін і визначення: «жаргонізм – це специфічне слово чи вираз, яке використовується у певних соціальних групах суспільства» [3].

Ірена Карпа – авторка постмодерністських творів. У її творчості основною лексичною одинцею є жаргон. Зауважимо, що сленг не є винятком. На думку дослідниці Н. Шульжук «Сленг має найбільший потенціал для вияву мовної експресії, а жаргон акумулює в собі соціальну й виражальну (експресивну) функції» [4, с. 4]. Проте мовна картина Ірени Карпи – це не лише художній текст, а й усне мовлення. На основі відеоматеріалу з соціальної мережі «Тік Ток» виокремлюємо лексеми на позначення таких тематичних груп:

1) Оцінно-емоційний жаргон:

- *не зайшло (про книгу), не зачепило* – молодіжний сленг, оцінка твору, означає «не сподобалося».
- *прутьця діти від «Калуша»* – жаргон, означає сильне захоплення.
- *краш на пісню «Обійми мене»* – запозичення з англ. мови crush, сильна симпатія/захоплення.
- *прикольно* – позитивна оцінка, класно.
- *я так шось парилась* – означає «переживала», «заморочувалась».
- *люди ржуть в коментарях* – сленг «ржуть» як синонім до «сміються» [1;2;3].

2) Молодіжно-інтернетний жаргон:

- *плейліст* – запозичення з англ. мови, добірка музики.
- *репачок (rep)* – зменшувально-пестливий варіант «реп».
- *слухаю олдів / Старих гадів слухаю* – «олд» від англ. «old school», шана старій музиці чи виконавцям.
- *хейт* – запозичення від «hate» означає негатив, хейтерство в соцмережах.
- *проводити подкаст* – запозичене слово «подкаст», сучасний формат медіаконтенту.
- *меланхолійний стендап* – поєднання жанрового терміна стендап із характеристикою настрою [1;2;3].

3) Просторічний жаргон:

- *спортіком займатись* – зменшено-пестливий варіант «спорт».
- *люди, які не висмоктують, а наповнюють* – метафоричний вислів, означає енергетичний баланс у стосунках.
- *якась бичка* – лайливий молодіжний жаргон, образливе позначення дівчини.
- *пофіг мамі* – жаргон, означає «байдуже».
- *баба такого віку, як моя мама* – просторічне означення жінки.
- *цопатися (цапатися)* – сваритися, лаятися.
- *чувіха* – молодіжне позначення дівчини.
- *жене на мою маму* – сленг, означає «наїжджає», «грубо поводитьсь».
- *гамно, всі гамно* – лайливе, грубе слово на позначення чогось поганого.
- *людина прийшла предметно зробити тобі хірово* – розмовний сленг, «зробити погано»[1;2;3].

4) Жаргон із негативно-експресивним забарвленням погрози:

- *ножиком фігачити* – розмовний вислів, означає різати, бити.
- *дасте в морду* – грубий вислів, «вдарити».
- *не бути істеричкою в коментарях та тупо банити людей* – жаргон соціальних мереж [1;2;3].

Отже, у мовній картині світу Ірени Карпи жаргонізми є інструментом створення виразного, іронічного та сучасного авторського стилю. Її мовлення демонструє природну й органічну взаємодію з українською та запозиченою лексикою.

Жаргонізми у діалогах Ірени Карпи виконують декілька важливих функцій. Передусім, вони стають засобом актуалізації розмовного стилю, що забезпечує ефект просторічного мовлення.

Жаргонні одиниці у висловлюваннях Карпи містять експресивне, або ж провокативне забарвлення. Завдяки цьому авторка не лише виражає власне ставлення до подій чи явищ, а й конструює власний мовленнєвий образ. Жаргонізми не руйнують змісту висловлювань, а навпаки – поглиблюють сенси.

Список використаних джерел

1. Frontera.ngo. URL: <https://salو.li/7FC905e> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Senc_kyiv. URL: <https://salو.li/e743145> (дата звернення: 23.03.2025).
3. Тлумачний словник української мови. URL: <https://salو.li/A99690d> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Шульжук Н. В. Сленг як нелітературний пласт сучасної української лексики. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія : Філологічна*. 2011. Вип. 21. С. 102–112.
5. YazvaChannel. URL: <https://salو.li/e297F47> (дата звернення: 23.03.2025).

ЗМІНИ В ДОКУМЕНТООБІГУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

*Лаврук Богданна,
директор*

Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна»

Орендович Валентина,

викладач циклової комісії соціальної роботи та гуманітарних дисциплін

Сторожинецький фаховий коледж Університету «Україна»

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну в лютому 2022 року спричинило низку суттєвих трансформацій в усіх сферах суспільного життя. Однією з таких сфер став документообіг — як у державному, так і в приватному секторі. В умовах воєнного стану було впроваджено низку змін, спрямованих на забезпечення безперервності управлінських процесів, інформаційної безпеки та збереження правових і фінансових відносин [3].

Електронний документообіг як вимога часу. У зв'язку з обмеженням фізичного доступу до офісів, евакуацією працівників, обмеженням роботи пошти та іншими логістичними ускладненнями, електронний документообіг (ЕДО) став основним інструментом комунікації та юридично значимого документообміну.

Ключові аспекти: активне використання кваліфікованого електронного підпису (КЕП), широке впровадження платформ для ЕДО, зокрема: "Вчасно", "М.Е.Дос", "Document.Online", "Paperless", перехід від паперових журналів до електронної реєстрації документів [1], [2].

Адаптація внутрішнього діловодства. Багато установ були змушені переглянути власні положення про документообіг, щоб адаптувати їх до нових умов: корочення обсягу документообігу та впровадження спрощених шаблонів документів, надання уповноваженим особам права підпису в разі відсутності керівника, забезпечення дистанційного доступу працівників до внутрішніх систем [6].

Архівування і збереження даних. В умовах війни зростає загроза втрати документів через обстріли, знищення будівель або захоплення окупаційними силами. Тому: наголошується на необхідності цифрового архівування документів, рекомендовано зберігати копії на захищених хмарних сервісах (Google Drive, OneDrive, AWS), ведеться резервне копіювання даних не рідше одного разу на тиждень [5].

Особливості взаємодії з державними органами. У період воєнного стану органи державної влади: приймають електронні копії документів, навіть без обов'язкової подачі оригіналу, впроваджують електронні сервіси подання звітності, звернень, запитів (через портал Дія, вебпортали органів влади) [6].

Інформаційна безпека - ризики кіберзагроз суттєво зросли. Тому підприємства повинні: використовувати зашифровані канали передачі даних, забезпечити двофакторну автентифікацію, регулярно оновлювати антивірусне ПЗ та навчати працівників кібергігієни [6].

Після завершення війни очікується, що більшість запроваджених рішень залишаться як постійні: цифровізація документообігу стане стандартом для більшості

установ, відбудеться оновлення нормативно-правової бази, щоб врахувати досвід воєнного часу, Україна продовжить інтеграцію в європейський простір цифрового управління [4].

Розвиток документообігу в Україні відображає загальні тенденції цифровізації та модернізації суспільства. Від традиційного паперового діловодства, що домінувало у радянський період, країна поступово перейшла до впровадження електронних систем, які значно підвищують ефективність управлінських процесів. Законодавче забезпечення електронного документообігу та використання кваліфікованого електронного підпису створили правову основу для безпечного і юридично значущого обміну документами в цифровому форматі. Особливо стрімкий розвиток електронного документообігу відбувся в умовах воєнного стану, що сприяло прискоренню цифрової трансформації як у державному секторі, так і в бізнесі.

Впровадження сучасних інформаційних технологій і подальша інтеграція з європейськими стандартами дають підстави прогнозувати подальше удосконалення систем документообігу, підвищення їхньої безпеки та зручності для користувачів. Таким чином, електронний документообіг стає не лише інструментом оптимізації роботи, а й ключовим елементом цифрової трансформації України в цілому.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
2. Закон України «Про електронні довірчі послуги»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19>
3. Закон України «Про правовий режим воєнного стану»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-VIII>
4. Закон України №2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>
5. Лист Державної архівної служби України від 28.03.2022 №01.2/2090
<https://archives.gov.ua>
6. Постанова КМУ від 12 березня 2022 р. № 252 «Про особливості організації роботи державних органів в умовах воєнного стану»
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-п>

БЛОГ ЯК НОВА ФОРМА МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ

Мазурів Богдан

II курс, спеціальність Журналістика

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Колибаб'юк С.П.,

к.і.н., доцент

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Соціальні мережі стали невід'ємною частиною життя мільярдів людей по всьому світу, перетворившись на ключові платформи для отримання новин, обміну думками, формування громадської думки та соціальної взаємодії. Їхній вплив на суспільство постійно зростає, що робить дослідження медіа в цьому середовищі особливо важливим. Традиційні засоби масової інформації (телебачення, радіо, друковані видання) змушені адаптуватися до нових реалій, активно інтегруючись із соціальними мережами для розширення аудиторії, оперативного поширення інформації та налагодження зворотного зв'язку зі споживачами контенту. Блоги в соціальних мережах (на платформах Instagram, Twitter, Facebook, Telegram, YouTube тощо) стали потужним джерелом інформації, аналітики, особистих думок та експертних оцінок. Вони часто виступають як альтернатива або доповнення до традиційних ЗМІ, формуючи власні аудиторії та впливаючи на громадську думку. Блогери, завдяки своїй автентичності, персоналізації контенту та здатності до прямого спілкування з аудиторією, часто мають значно вищий рівень довіри та впливу на свою аудиторію, ніж традиційні ЗМІ. Це робить їх важливими гравцями на інформаційному ринку. Соціальні мережі та блоги забезпечують високий рівень інтерактивності та можливість для аудиторії активно брати участь у створенні та поширенні контенту, залишати коментарі, ділитися думками та формувати дискусії. У середовищі соціальних мереж поширення недостовірної інформації та фейкових новин становить серйозну загрозу для суспільства. Дослідження ролі блогів у цьому контексті, їхньої відповідальності та механізмів верифікації контенту є надзвичайно актуальним. Блоги в соціальних мережах стають важливим інструментом маркетингу та реклами, конкуруючи з традиційними ЗМІ за рекламні бюджети та увагу аудиторії. Дослідження економічних аспектів функціонування блогів є важливим для розуміння сучасного медіаринку. Незважаючи на значний вплив блогів, їхній статус як повноцінних суб'єктів медіаринку та їхні відмінності від традиційних ЗМІ потребують подальшого наукового осмислення та систематизації. Враховуючи зазначені чинники, дослідження блогу як нової форми медіакомунікації в соціальних мережах є своєчасним, важливим та має значний науково-практичний потенціал. Багато соціальних мереж (Facebook, Instagram, Twitter, Telegram, LinkedIn, YouTube, TikTok та ін.) надають користувачам інструменти для створення та публікації контенту, що за своєю суттю є блогами (текстові пости, фото- та відеоблоги, статті, лонгріди). Ці вбудовані можливості спрощують процес створення та поширення контенту для широкої аудиторії. Блогери, які ведуть власні веб-сайти-блоги, активно використовують соціальні мережі для анонсування нових публікацій, залучення трафіку на свій основний ресурс та

розширення аудиторії. Це здійснюється шляхом публікації посилань, тизерів, коротких описів у соціальних мережах. Блогери використовують соціальні мережі для спілкування зі своїми читачами, отримання зворотного зв'язку, проведення опитувань, організації дискусій та формування спільнот навколо свого блогу. Коментарі, реакції, репости в соціальних мережах є важливим елементом цієї взаємодії. Блогери застосовують різноманітні стратегії просування своїх блогів у соціальних мережах, включаючи таргетовану рекламу, хештеги, колаборації з іншими блогерами та лідерами думок. Багато веб-сайтів-блогів мають вбудовані кнопки соціальних мереж для полегшення поширення контенту читачами, а також віджети для відображення стрічок соціальних мереж автора. Блогери часто створюють контент, адаптований для різних соціальних мереж (наприклад, короткі відео для TikTok, інформативні пости для Facebook, візуально привабливі фото для Instagram), що розширює охоплення та залучення аудиторії. Ці форми та механізми інтеграції свідчать про симбіотичну взаємодію між блогами та соціальними мережами, де останні виступають не лише як канали поширення, але й як середовище для безпосереднього блогінгу та взаємодії з аудиторією. Контент блогів у соціальних мережах має свої специфічні особливості, зумовлені характеристиками самих платформ та очікуваннями їхніх користувачів. Соціальні мережі підтримують різноманітні формати контенту, які активно використовуються блогерами: текстові пости: короткі повідомлення (Twitter), розширені описи до фото (Instagram), статті (Facebook, Telegram), лонгриди (Medium, Substack), візуальний контент: фотографії (Instagram, Facebook), короткі відео (TikTok, Instagram Reels, YouTube Shorts), довгі відео (YouTube, Facebook Watch), інфографіка, меми, аудіоконтент: подкасти (інтегровані платформи, поширення через посилання), прямі трансляції (Live): Інтерактивний формат спілкування з аудиторією в реальному часі (Instagram Live, Facebook Live, YouTube Live, TikTok Live), stories (Історії): Короткочасний контент (фото, відео, текст) з інтерактивними елементами (опитування, стікери, питання-відповіді), що сприяє швидкому обміну інформацією та залученню аудиторії. Тематика блогів у соціальних мережах є надзвичайно широкою та різноманітною, відображаючи інтереси користувачів: особисті блоги: розповіді про життя, думки, досвід автора, експертні блоги: Надання фахової інформації, аналітики в певній галузі, лайфстайл-блоги: мода, краса, подорожі, їжа, хобі, новинні блоги: оперативне висвітлення подій, часто з особистою інтерпретацією, політичні блоги: коментарі, аналіз політичних процесів, освітні блоги: навчальний контент, поради, майстер-класи, розважальні блоги: гумор, меми, огляди фільмів, ігор тощо. Стиль блогів у соціальних мережах часто відрізняється від стилю традиційних ЗМІ: персоналізований та автентичний: блогери часто використовують особистий тон, діляться власними емоціями та думками, неформальний та розмовний: мова може бути менш офіційною та більш наближеною до повсякденного спілкування., візуально орієнтований: багато блогів роблять акцент на візуальному контенті (фото, відео), інтерактивний: заохочення аудиторії до коментування, реакцій та участі в дискусіях, оперативний та динамічний: Швидка реакція на актуальні події, часті оновлення. Особливості контенту блогів у соціальних мережах роблять їх привабливими для певної аудиторії, яка цінує автентичність, оперативність та можливість безпосередньої взаємодії. Аудиторія блогів у соціальних мережах є різноманітною, але має деякі

спільні характеристики та мотивації. Люди, які регулярно використовують соціальні платформи для отримання інформації, спілкування та розваг. Аудиторія блогу часто об'єднується навколо конкретної теми або особистості блогера. Залежно від тематики та платформи, аудиторія може варіюватися за віком, освітою, професією та іншими демографічними характеристиками. Користувачі соціальних мереж очікують можливості коментувати, реагувати та ділитися контентом. Мотивація споживання контенту блогів здійснюється у пошуку новин, фактів, експертних думок з цікавих тем, отримання практичних знань, оглядів товарів та послуг, перегляд гумористичного контенту, історій, естетично привабливих матеріалів. Моделі споживання контенту теж є актуальним. Споживання контенту, що потрапляє в персоналізовану стрічку. Розуміння характеристик, мотивації та моделей споживання контенту аудиторії є важливим для блогерів при створенні ефективного та залучаючого контенту. Блоги в соціальних мережах мають значний та зростаючий вплив на формування громадської думки та трансформацію медіаландшафту. Блогери, особливо ті, що мають велику та лояльну аудиторію, здатні впливати на погляди своїх підписників з різних питань (політичних, соціальних, культурних). Їхні думки та оцінки можуть формувати суспільні настрої та впливати на прийняття рішень. Блоги часто пропонують альтернативну перспективу на події, доповнюючи або навіть спростовуючи інформацію, поширену традиційними ЗМІ. Це сприяє розвитку критичного мислення та різноманітності поглядів. Традиційні ЗМІ все частіше звертаються до контенту та думок блогерів, цитують їх, запрошують до співпраці. Блоги можуть першими піднімати важливі теми, які згодом підхоплюються великими медіа. Блоги успішно задовольняють інформаційні потреби вузьких аудиторій, формуючи нішеві медіапростори з високим рівнем залученості. Блогери, особливо експертні та ті, що займаються розслідуваннями, частково беруть на себе функції журналістів, створюючи та поширюючи суспільно важливий контент. Соціальні мережі та блоги знижують бар'єри для входу на медіа ринок, дозволяючи більшій кількості людей висловлювати свої думки та доносити їх до широкої аудиторії. Алгоритми соціальних мереж можуть сприяти формуванню "інформаційних бульбашок", де користувачі бачать переважно контент, що підтверджує їхні існуючі погляди, що може призводити до поляризації суспільства. Вплив блогів на формування громадської думки та медіаландшафт є складним та багатограним явищем, яке потребує подальшого дослідження та осмислення. Таким чином, соціальні мережі стали домінуючим середовищем для поширення інформації та трансформації традиційних медіакомунікацій. Вони забезпечили безпрецедентний рівень інтерактивності, партисипативності та швидкості поширення контенту, створюючи нові можливості для комунікації між виробниками та споживачами інформації. Блог, еволюціонувавши від персональних веб-щоденників до різноманітних форматів контенту в соціальних мережах, став значущим явищем у сучасній медіасистемі. Він характеризується персоналізованим або тематичним фокусом, неформальним стилем, можливістю коментування та використанням мультимедійного контенту. Інтеграція блогів із соціальними мережами є ключовим фактором їхнього розвитку. Соціальні платформи слугують як середовищем для безпосереднього блогінгу, так і потужними каналами для поширення контенту, залучення аудиторії та взаємодії з нею. Контент блогів у соціальних мережах

відрізняється різноманітністю форматів, широтою тематики та часто персоналізованою стилістикою. Аудиторія блогів є активними користувачами соціальних мереж, зацікавленими у певній тематиці, які цінують автентичність, оперативність та можливість безпосередньої взаємодії. Блоги в соціальних мережах мають значний та зростаючий вплив на формування громадської думки та трансформацію медіаландшафту. Вони виступають як альтернативні джерела інформації, розвивають нішеві медіа, впливають на традиційні ЗМІ та сприяють демократизації медіапростору.

Список використаних джерел

1. Антоненко, І. Л. (2018). Блоги як інструмент формування громадської думки в соціальних мережах. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Журналістика, 27, 15-19.
2. Бойко, М. А. (2020). Вплив соціальних мереж на трансформацію медіаспоживання. Наукові записки Інституту журналістики, 3(76), 34-41.
3. Гриценко, О. О. (2019). Еволюція блогінгу як форми інтернет-комунікації. Теорія і практика журналістики, 8(1), 55-63.
4. Демченко, В. В. (2021). Феномен автентичності блогера та його вплив на аудиторію. Соціальні комунікації: теорія та практика, 10, 78-85.
5. Іванова, С. П. (2017). Особливості контенту політичних блогів у Twitter. Політичний менеджмент, 5, 112-119.
6. Коваленко, Н. М. (2022). Інтерактивність як ключова характеристика блогів у соціальних мережах. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія "Соціальні комунікації", 28, 45-52.
7. Левченко, Т. В. (2019). Етичні аспекти діяльності блогерів у соціальних мережах. Журналістика і комунікації, 15, 67-74.
8. Мороз, О. В. (2020). Комерціалізація блогінгу та її вплив на якість контенту. Економіка та суспільство, 23, 188-195.
9. Петренко, А. А. (2023). Вплив алгоритмів соціальних мереж на видимість блогерського контенту. Інформаційне суспільство, 38, 23-30.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ-ЗМАГАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НУШ

*Михайлова Катерина ,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 3 року навчання
спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література),
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Ладиняк Н.Б.,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

Важливим питанням сучасної лінгводидактики є необхідність підвищення мотивації учнів до навчання і розвитку ключових компетентностей у Новій українській школі. Нетрадиційний урок допомагає активізувати пізнавальну діяльність учнів за допомогою інтерактивних та ігрових елементів, що відповідає вимогам компетентнісного підходу. Вчені й педагоги О. Антипова, М. Віскрівець, Л. Лухтай, О. Митник, В. Онищук, Н. Остапенко, О. Савченко, В. Паламарчук, Е. Печерська, О. Пометун, Л. Пироженко, В. Шпак та інші досліджували нетрадиційні форми уроку. Зокрема, І. Романова розглянула нетрадиційний урок як умовне поняття, якому притаманна зміна традиційної структури за допомогою використання нових методів або їхніх модифікацій, а також організації навчальної діяльності учнів за нетиповими схемами (колективна, групова, індивідуальна) [6, с. 178]. Такі уроки вирізняються зміненими ролями вчителя, який стає організатором навчального процесу, а не лише джерелом знань. О. Ходань підкреслює, що нестандартний урок є проявом творчої самореалізації вчителя та можливістю для учнів залучитися до активної й творчої діяльності через ігри та моделювання [7, с. 29]. І. Кучеренко в монографії «Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі» витлумачила термін «нестандартний урок» як навчальне заняття, яке «має нетрадиційну (невстановлену), гнучку, нетривіальну будову, своєрідно спроектовані структурні етапи й оригінальний інноваційний лінгводидактичний інструментарій (методи, прийоми, форми навчання)» [3, с. 139]. Дослідниця зауважила, що такі уроки є дієвим засобом формування пізнавальної діяльності здобувачів освіти, одним із способів стимулювання й розвитку інтересу до навчання.

З-поміж нетрадиційних уроків виокремлюють урок-змагання, який, на нашу думку, потребує детального аналізу з огляду на особливості його побудови й практичну цінність для розвитку творчих здібностей здобувачів, формування у них комунікативних навичок і вміння працювати в команді.

Можливості нетрадиційних уроків значні: вони є засобом формування пізнавальної діяльності школярів, а також одним із способів стимулювання й розвитку інтересу до навчання. Водночас вони мають реалізовувати навчальні, розвивальні й виховні завдання, які ставляться перед здобувачами освіти на уроках різних типів.

Структура нетрадиційної форми уроку-змагання є важливим компонентом, який забезпечує ефективне засвоєння навчального матеріалу й активну участь усіх учнів у

процесі навчання. Такий урок має бути чітко організований, із визначенням етапів змагання, які забезпечують логічний розвиток теми і рівномірне залучення учнів до виконання завдань. Основними складниками уроку-змагання є: вступна частина, основна частина, підсумки змагання і рефлексія.

Вступна частина містить стислий вступ до теми уроку, пояснення мети і завдань змагання. У цій частині вчитель визначає правила гри, пояснює критерії оцінювання, формулює основні питання і ділить учнів на команди.

Основна частина уроку-змагання складається з кількох раундів, кожен із яких містить завдання, які відповідають рівню підготовки учнів і сприяють розвитку ключових компетентностей. Кожен раунд має бути чітко обмежений у часі, щоб зберегти динамічність уроку. Завдання потрібно оформити у формі карток, тестів або ж інтерактивних завдань із використанням мультимедійних засобів, що забезпечить різноманітність форм і методів навчання.

Підсумкова частина уроку-змагання передбачає оголошення результатів, визначення переможців й аналіз помилок. Учитель обов'язково надає учням зворотний зв'язок, пояснюючи, що було зроблено правильно, а де потрібно покращити навички. Оцінювання може бути не лише за балами, а й за показниками командної взаємодії, креативності і швидкості виконання завдань. Цей етап сприяє розвитку рефлексії учнів, вони обговорюють свої враження від уроку, що дозволяє вчителю побачити ефективність проведеного заняття.

Особливо доречно проводити уроки-змагання для узагальнення теми, коли здобувачі вже вивчили основний матеріал і мають знання з усіх важливих тем. Наприклад, у 7 класі, коли учні засвоїли частини мови (самостійні, службові, вигук), можна організувати змагання, яке охопить завдання з усіх частин мови. Це допоможе не лише перевірити, наскільки вони опанували матеріал, а й допомогти їм систематизувати знання, закріпити навички і побачити взаємозв'язок між різними частинами мови. Такі уроки дають змогу створити комплексні завдання, де учні повинні визначати частину мови, граматичні категорії, вживати слова в контексті, застосовувати різні стилістичні прийоми, що підвищує загальний рівень підготовки і сприяє кращому усвідомленню й запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Урок-змагання має значний виховний потенціал. Він не лише сприяє засвоєнню знань, а й допомагає здобувачам розвивати важливі соціальні навички: працювати в команді, допомагати одне одному, відповідати за свої помилки та навчатися на них. Це також дає змогу вчителю здійснювати диференційований підхід до кожного учня, оскільки завдання можуть бути адаптовані до різних рівнів підготовки учнів, що дає змогу максимально залучити кожного до процесу змагання і сприяє їхньому успіху.

Загалом, структура уроку-змагання передбачає поєднання активної участі учнів, творчої роботи, елементів гри і конструктивного оцінювання результатів, що робить цей тип уроку не лише ефективним, а й цікавим для учнів, забезпечуючи їм можливість проявити свої здібності в різних аспектах мовної діяльності.

Список використаних джерел

1. Віскривець М. Особливості проведення нестандартних уроків під час вивчення української мови. *Didascal.* 2017. № 17. С. 333–338. URL: <https://surl.li/cirgmw> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Концепція Нової української школи / за заг. ред. М. Грищенка. 2016. 40 с. URL: <https://surl.lu/ketkax> (дата звернення: 02.04.2025).
3. Кучеренко І. Теоретичні і методичні засади сучасного уроку української мови в основній школі : монографія. Умань, 2014. 410 с.
4. Остапенко Н. Особливості методики проведення нетрадиційних уроків рідної мови в загальноосвітній школі. *Українська мова і література в школі.* 2011. № 7. С. 5–8.
5. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посібн. Київ: Вид-во А. С. К., 2004. 192 с.
6. Романова І. А. Сучасний урок у системі навчальної діяльності молодшого школяра. *Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології.* 2013. № 5. С. 177–187.
7. Ходань О. Нестандартний урок як засіб пізнавальної діяльності учнів. *Педагогічний досвід.* 2013. С. 29–30.

УРОК-БЕСІДА ЯК НЕТРАДИЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У НУШ

Ремішевська Каріна

*здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня 3 року навчання спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література), Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Науковий керівник: Ладуняк Н.Б., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови, Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка*

Відповідно до концепції Нової української школи одним із ключових завдань є розвиток особистості учня: його мислення, мовлення, здатності висловлювати власну думку [4]. Тому важливо добирати методи, які стимулюють активну участь учнів у навчальному процесі. Одним із таких є метод бесіди – діалогічний спосіб навчання, який допомагає здобувачам не лише краще засвоїти матеріал, а й формувати критичне мислення, мовну інтуїцію і цікавість до слова.

Питання застосування бесіди як навчального методу висвітлювали у своїх працях Т. Баранник, Л. Деркач, Р. Зінчук, М. Князева, О. Пометун, Г. Сагач та інші. Меншою мірою досліджено специфіку проведення уроку-бесіди з української мови, зокрема під час вивчення фразеології [6; 7], яка є надзвичайно образною, живою і близькою до емоційного досвіду школярів. Саме тому, на нашу думку, доречно для засвоєння фразеологічного багатства української мови застосувати нетрадиційну форму навчання – урок-бесіду, на якому учні можуть не просто запам'ятовувати значення фразеологізмів, а й осмислювати їх, аналізувати і використовувати у власному мовленні.

Бесіда належить до одного із найпоширеніших і найдавніших методів, який розвиває мислення, логіку і сприяє розвитку мовлення здобувачів [2]. Вона допомагає вчителю створити ситуацію живого спілкування на уроці і встановити індивідуальний рівень знань учнів. У Новій українській школі урок повинен бути особистісно зорієнтованим [1], тому саме метод бесіди дозволяє будувати навчання на основі діалогу і взаємодії.

Наведемо приклад уроку-бесіди з теми «Фразеологізми» у 6 класі. Він має чітку структуру, яка забезпечує логічну послідовність етапів і передбачає постійну взаємодію між учасниками освітнього процесу. Такий урок, за методичними рекомендаціями, складається з п'яти основних етапів:

1. *Мотиваційно-організаційний етап*, спрямований на створення позитивного емоційного фону, привернення уваги до теми, формулювання мети уроку. На цьому етапі доречно використати запитання проблемного характеру, цікаві ілюстрації або мовні загадки, які стимулюють інтерес до теми та налаштовують учнів на активне сприйняття матеріалу.

2. *Актуалізація знань*, яка передбачає відновлення в пам'яті учнів попереднього навчального досвіду, зокрема знань про лексичне значення слів, переносне значення,

стилістичні засоби виразності. Це може бути реалізовано у формі короткої бесіди, гри «Мовне асорті», вправ на встановлення значення фразеологізмів або відновлення змісту попередніх тем.

3. *Пояснення нового матеріалу у формі бесіди* – центральний етап уроку. Учитель не просто інформує, а ставить здобувачам логічно послідовні запитання, які допомагають їм самостійно сформулювати визначення фразеологізмів, схарактеризувати їхні ознаки, види, значення. Залучення учнів до колективного аналізу фразеологізмів, розгляду прикладів з художніх творів або медіатекстів сприяє глибшому осмисленню теми і формуванню стійких знань.

4. *Закріплення вивченого матеріалу*, яке реалізується шляхом виконання тренувальних і творчих завдань. Це можуть бути вправи на тлумачення фразеологізмів у контексті, добір синонімів або антонімів, створення власних висловлювань, мінідіалогів із використанням сталих виразів. Важливо, щоб здобувачі не лише правильно вживали фразеологізми, а й розуміли їх культурний підтекст.

5. *Рефлексія і підсумок* – етап, на якому узагальнюється навчальний матеріал, оцінюється рівень засвоєння знань, а також здійснюється самооцінка. Учням пропонується відповісти на запитання: що нового вони дізналися, які труднощі виникли, що було найбільш цікавим. Можна застосувати метод «Мікрофон», «Одне речення», «Світлофор» тощо. Такий підсумок сприяє усвідомленню отриманих знань і формуванню позитивної мотивації.

Отож урок-бесіда як форма вивчення фразеології у 6 класі в умовах Нової української школи дає змогу реалізовувати особистісно орієнтований підхід, формувати ключові компетентності, поглиблювати знання про національну мовну картину світу. Його чітка структура і діалогічна форма організації забезпечують ефективно засвоєння навчального матеріалу, розвивають творче й критичне мислення, а також сприяють вихованню шанобливого ставлення до мовного багатства українського народу.

Урок-бесіда з фразеології в 6 класі є доцільною й ефективною формою організації навчання, яка відповідає принципам Нової української школи. Такий тип уроку дозволяє поєднати навчальні завдання з емоційним залученням учнів, створює умови для живого обговорення, розвитку критичного мислення, формування особистої мовної позиції. Завдяки діалогічному формату школярі не лише засвоюють зміст фразеологізмів, а й вчаться використовувати їх у власному мовленні, що сприяє формуванню комунікативної компетентності.

Структура уроку – від мотиваційного етапу до рефлексії – забезпечує логічність викладу, системність знань і активну взаємодію учасників освітнього процесу.

Проведення уроку-бесіди виводить навчання фразеології на новий рівень: перетворює урок із суто інформаційного на діалогічно взаємодіючий, мотивує учнів до глибшого пізнання мовних одиниць, сприяє формуванню ціннісного ставлення до української мови як важливого складника культурної спадщини.

Список використаних джерел

1. Башавець Н., Баранова І. Впровадження особистісно-орієнтованого підходу в

новій українській школі. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі*: збірник тез доповідей IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 5 листопада 2021 р., Мукачево / ред. кол.: Т. І. Бондар (гол. ред.) та ін. Мукачево: МДУ, 2021 С. 14–17. URL: <https://surl.li/usapra> (дата звернення: 07.04.2026).

2. Галаєвська Л. Метод бесіди у традиційному навчанні мови. *Методи навчання української мови: сучасний контекст*: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (25 березня 2021 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2021. С. 13–17. URL: <https://surl.li/nkstki> (дата звернення: 07.04.2026).

3. Деркач Л. М., Зінчук Р. С. Педагогічна практика з української мови та літератури: методичні матеріали для здобувачів освіти спеціальності 014 Середня освіта (Українська мова і література), освітньо-професійної програми «Середня освіта. Українська мова та література. Світова література». Луцьк: Надстир'я, 2022. 64 с.

4. Концепція Нової української школи / за заг. ред. М. Грищенка. 2016. 40 с. URL: <https://surl.lu/ketkah> (дата звернення: 4.04.2025).

5. Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ імені І. Франка, 2011. 420 с.

6. Лещенко Г. П. Компетентнісний підхід до вивчення фразеології в загальноосвітній школі. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*. 2016. Вип. 10. С. 108–112.

7. Плющ О. П. Робота над збагаченням мовлення школярів фразеологізмами на уроках української мови та літератури. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 1(1). С. 235–238.

КОПРАЙТИНГ ЯК ФОРМА СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ

Струк Микола

здобувач 2 курсу, групи ЖР-23-1фмб-іф,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Жовнірчик Л.І.

викладач кафедри інформаційних технологій та програмування,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

У добу цифрових технологій і динамічного інформаційного середовища текст залишається одним із ключових інструментів комунікації. Водночас копірайтинг — професійне створення текстів із конкретною метою — дедалі більше виходить за межі технічного ремесла. Сучасний копірайтер повинен не лише знати маркетингові інструменти чи SEO-алгоритми, а й володіти майстерністю оповідача, стилістичним чуттям і здатністю до креативного мислення. У цьому контексті копірайтинг наближається до літературної творчості, стаючи її прикладною формою, що розвивається в нових умовах і для нових цілей.

Цей текст присвячений осмисленню копірайтингу як творчої діяльності, яка поєднує в собі мистецтво слова, психологію впливу та культурні коди сучасного суспільства.

Копірайтинг виник як функціональний інструмент реклами, покликаний швидко й ефективно впливати на споживача. Його первинне завдання — стимулювати до дії: купити товар, натиснути кнопку, перейти за посиланням. Проте з розвитком медіа й комунікацій змінилася і природа взаємодії з текстом. Користувач сьогодні очікує не лише інформації, а й емоцій, смислів, історій. Так сформувалося нове поле для копірайтингу — не просто передати повідомлення, а зробити це цікаво, нестандартно, художньо.

У ХХІ столітті копірайтинг перестав бути лише «текстом для продажу». Його форми включають сторітелінг, бренд-наративи, лонґриди, іміджеві слогани — усе це вимагає творчого підходу й літературного мислення.

Як і художній текст, якісний копірайтинг має сюжетну побудову, викликає емоції, використовує художні засоби: метафори, алегорії, порівняння, гру слів. Автор копірайту, як і письменник, працює з мовою як із матеріалом, підбирає ритм, темп, стиль. Уміло побудований рекламний текст або лендінг може викликати таке ж захоплення, як коротке оповідання — за умови, що в ньому є внутрішня логіка, образність і зміст.

Сучасні копірайтери дедалі частіше застосовують принципи літературного письма: створення героя (персоналізований клієнт або бренд), драматургія (напруження, конфлікт, вирішення), атмосфера (емоційне тло тексту). Таким чином, копірайтинг стає формою «малої прози» з практичним спрямуванням.

Однією з найвиразніших рис літературного підходу в копірайтингу є сторітелінг — техніка розповіді історій. У маркетингових текстах історія замінює пряму рекламу. Наприклад, замість твердження «Наш крем ефективно зволожує» копірайтер розповідає історію людини, яка віднайшла впевненість завдяки цьому продукту. Така

подача набагато сильніше резонує з аудиторією.

Копірайтер стає сценаристом: він створює мікросвіт, в якому продукт або послуга є «рішенням проблеми» — точкою кульмінації. Це особливо яскраво проявляється в рекламних кампаніях великих брендів, де кожна історія — елемент глобального наративу.

Попри прикладну природу копірайтингу, в ньому все ще зберігається особистий стиль автора. Досвідчені копірайтери, як і письменники, розробляють власну манеру письма: хтось пише з іронією, хтось лаконічно, хтось емоційно. Унікальний стиль стає частиною професійної репутації.

Більше того, як і література, копірайтинг може працювати з культурними архетипами, викликати асоціації, посилатися на класичні сюжети чи образи. Здатність трансформувати літературні інструменти під реалії бізнесу — один із головних показників майстерності сучасного копірайтера.

Копірайтинг сьогодні — це не просто набір слів, що продають. Це складне явище на перетині літератури, маркетингу, психології та дизайну. Він вимагає від автора креативності, володіння словом, глибокого розуміння аудиторії та контексту. Подібно до літературної творчості, копірайтинг створює смисли, формує уявлення, емоційно впливає на читача.

Отже, ми можемо говорити про копірайтинг як про сучасну прикладну форму літератури, яка служить не лише бізнесовим інтересам, а й відповідає культурним потребам цифрової епохи. Розвиток цієї сфери демонструє, що навіть у найфункціональніших текстах може жити художнє слово — сильне, виразне й здатне надихати.

Список використаних джерел

1. Данилевський В. І. Копірайтинг: мистецтво створення тексту, що продає : навч. посіб. / В. І. Данилевський. — Київ : Центр учбової літератури, 2020. — 196 с.
2. Бояринцева Н. Психологія реклами і копірайтингу : навч. посіб. / Н. Бояринцева. — Харків : Фоліо, 2019. — 168 с.
3. Бондаренко О. Ю. Основи копірайтингу : курс лекцій / О. Ю. Бондаренко. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. — 112 с.
4. Ogilvy D. Ogilvy on Advertising / David Ogilvy. — New York : Vintage Books, 1985. — 224 p.
5. Bly R. W. The Copywriter's Handbook: A Step-By-Step Guide to Writing Copy That Sells / Robert W. Bly. — 4th ed. — New York : St. Martin's Griffin, 2020. — 432 p.
6. Lupton E. Thinking with Type / Ellen Lupton. — 2nd ed. — New York : Princeton Architectural Press, 2014. — 224 p.
7. Practical Copywriting Tips [Електронний ресурс] // Copyblogger. — Режим доступу: <https://copyblogger.com/copywriting> (дата звернення: 23.05.2025).
8. The Art of Storytelling in Advertising [Електронний ресурс] // HubSpot Blog. — Режим доступу: <https://blog.hubspot.com/marketing/storytelling-advertising> (дата звернення: 23.05.2025).

ФІЛОСОФІЯ ДУХУ ТА ДУШІ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСИ РІЗНИКІВА: ОНТОЛОГІЧНІ ТА АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ

Кубищенко-Тома Ірина

*заступник директора з виховної роботи,
викладач української мови та літератури*

*Одеський фаховий коледж комп'ютерних технологій,
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

Поняття "дух" і "душа" протягом століть залишалися центральними об'єктами філософських, релігійних та мистецьких роздумів. Від античності, де Арістотель визначав душу як "енергію органічного тіла", протиставляючи її платонівській субстанції, до сучасності, ці категорії продовжують інтригувати дослідників. У контексті української літератури та філософії особливий інтерес становить творчість Олекси Різниківа, який глибоко занурюється у дослідження природи духу та душі, надаючи їм онтологічного та антропологічного значення.

Олекса Різників у своїй творчості підкреслює фундаментальну роль духу та душі у формуванні та існуванні людини. Для нього ці поняття є не просто абстрактними категоріями, а живими, динамічними сутностями, що активно впливають на розвиток особистості. У вірші "Я ж - це не Тіло і не Дух..." [3; 318] автор позиціонує себе як щось, що перебуває "між ними", як "іскра з них", "їхній рух", "їх проникність незрима". Це свідчить про розуміння духу та душі як нерозривно пов'язаних з людським "Я", які творять його сутність.

Дух у Різниківа розглядається як енергетичне начало, що спрямовує діяльність особистості та суспільства. Він не є статичною даністю, а піддається впливу та змінам з боку самої людини: "і Я, усім смертям на зло, свій Дух вправляв, ростив і більшив". Це підкреслює активну роль суб'єкта у формуванні власного духу.

У творі "Спомин про з'яву на світ" Різників розкриває унікальний погляд на народження людини, де Душа та Дух є першопричиною тілесного буття:

"З Любови атома, з клітини, Яка ДУШЕЮ, ДУХОМ є, Почалось плоті сотворіння! ... Цим ДУХОМ праялось речовинне Людинне тілечко моє. "[1; 3]

Ця концепція перегукується з ідеями Григорія Сковороди, який стверджував: "Не тіло, а душа є людиною". Різників розвиває цю думку, демонструючи, що Душа не тільки оживляє тіло, а й активно формує його, як це показано у фантастичній новелі "Душе мій князю": "Коли татове ДУ- злилося з неньчиним -ША, створилася ДУ-ША Богданова і почала розбудову його тіла. 9 місяців Душа творила тіло, тобто дух творив матерію". Зацікавлення автора етимологією слова "воздух" та його зв'язком з "духом" [3; 318] ("воздух – це ж ВОЗ-ДУХ!! Себто, той самий ДУХ!!") поглиблює філософське осмислення першооснови дихання, а отже, й життя.

Особливим аспектом філософії душі у Олекси Різниківа є її багатовимірність. У віршованій містерії "Бран" автор сміливо аналізує власну душу, розкладаючи її на складові, які він називає "сутниками". Один з головних героїв, Душак, заявляє:

"Це я, Душак, твоя правічна. Бо людяна, бо генна суть. Один із тих, які стоїчно Через роки тебе несуть. " [5]

Події "Брану", що розгортаються в камері КДБ, символізують внутрішню боротьбу особистості, представлену через діалоги різних "сутників" — Поета, Князя, Лячка, Небника, Кацапчука, Козака, Спокусника. Ця багатоголосість відображає складність людської натури, наявність як позитивних, так і негативних аспектів усередині однієї людини. Наприклад, Небник символізує сумління, що наполягає на "герці за правду", тоді як Лячко закликає до мовчання. Мовар, уособлення мови, стверджує: "Без мене не бува людини! Лиш Мова Дух в собі несе!". Це демонструє, що душа — це не монолітна сутність, а динамічна взаємодія багатьох "Я", що постійно борються та взаємодіють.

У романі "Украмарс" (написаному у 1986 році), Різників поглиблює концепцію багатосутності душі, нараховуючи аж 24 "сутники" в одній особі головного героя. Серед них є Співко, Мовар, Державник, Родолюб, Господар, Боротьбист, Ченчик, а також Інопланетник, Самогуб, Есбіст. Ця множинність демонструє "гнучкість мислення автора" та його здатність переходити від однієї грані особистості до іншої. Головний постулат "Украмарсу" — "Людина - це згорнуте суспільство; суспільство - це розгорнута людина" — підсумовує розуміння душі як мікрокосму, що відображає макрокосм суспільства. [4;18]

З поняттями духу та душі нерозривно пов'язана **духовність**. Для Олекси Різників духовність є орієнтиром, що допомагає людині керуватися ідеалами та принципами, а не ефемерними бажаннями. Вона є засобом розрізнення добра і зла, що скеровує особистість на правильний шлях.

Однією з найважливіших духовних потреб, на думку Різників, є **мова**. Він проводить глибокі паралелі між Духом і Мовою, а також між Розумом і Мовою, стверджуючи їхню нерозривність. У книзі "Розумовний обшир України-Руси" автор пише: "Мова зустрічає дитину, немовлятко, просякає у його свідомість, творить цю свідомість, яка зветься РОЗУМОМ, і все життя людина-мовець розкошує у тій Мові". Більше того, він проводить аналогію між Мовою і повітрям (возДУХом), підкреслюючи їхню життєдайну та неминущу природу: "То виходить, що Мова дуже і дуже подібна до повітря або возДУХА". Ця аналогія підкреслює, що мова є не просто засобом комунікації, а невід'ємною частиною духовного буття людини.

Саме через тісний зв'язок розуму з мовою Олекса Різників пропонує замість латинського *homo sapiens* (людина розумна) використовувати термін **Людина Розумовна**, підкреслюючи унікальну здатність української мови поєднувати поняття Розуму та Мови, яка є важливою духовною потребою людини.

Отже, філософські роздуми Олекси Різників про дух та душу є наскрізними у його творчості, проникаючи у глибинні шари людського буття. Він розглядає дух як активне енергетичне начало, що формується та розвивається самою людиною, а душу — як першооснову тілесного існування. Особливою є концепція багатогранності душі, представленій як "мікросуспільство" з численними "сутниками", що відображає внутрішню боротьбу та складність особистості. Для Різників духовність є життєвим орієнтиром, а мова — ключовою духовною потребою, що формує розум та свідомість. Його творчість запрошує читача до глибокого самопізнання, запалюючи "іскру", що спонукає до подальшого дослідження свого внутрішнього світу у творах.

Список використаних джерел

1. Різників О. Бран: Містерія. – О.: Друк, 2006. – 192 с.
2. Різників О. Під пресом репресій. Спогади поета-дисидента. - Київ: Видавництво Марка Мельника, 2023.- 44 с.
3. Різників О.С. Розумовний обшир України-Руси. Перша півсотня куцогрон/ ред.: Я.Різникова, -Врадіївка: Коваленко А.Г.,2023.-76 с.
4. Різниченко, Олекса Сергійович. Украмарс. Супер-фантастичний роман Одеса: Сімекс-прінт, 2016. — 324 с.
5. Різників О. Душе мій князю (рукопис)

ПРОФЕСІЙНА МОВА ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ІМПЕРАТИВИ

Тишківський Павло

здобувач 1 курсу, групи ЖР-24-2 фмб-іф,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Прокопів Л.М.

викладач циклової комісії «Журналістика»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Війна, як екстремальна форма суспільного конфлікту, завжди ставила перед журналістами особливі виклики. У сучасному світі, де інформація стала одним з ключових інструментів ведення бойових дій, роль професійної мови журналіста набуває особливого значення. Мова медіа не просто фіксує події, а й активно формує сприйняття цих подій суспільством, впливає на емоційний стан аудиторії, її переконання та цінності. В умовах війни, коли інформаційний простір наповнюється фейками, маніпуляціями та пропагандою, відповідальність за точність, об'єктивність та етичність мовлення багаторазово зростає [1, с. 8].

Під впливом воєнних подій професійна мова журналіста зазнає значних трансформацій на всіх рівнях:

Актуалізація воєнної лексики: Значно збільшується вживання термінології, пов'язаної з військовою справою (наприклад, *операція, фронт, окупація, евакуація, обстріл, військовослужбовець, диверсант*), а також лексики, що відображає гуманітарні аспекти війни (*біженці, гуманітарна допомога, переселенці*) [2].

Неологізми та okazіоналізми: З'являються нові слова та вирази, що відображають унікальні аспекти поточного конфлікту (наприклад, *бавовна* (у контексті вибухів), *орки* (для позначення ворожих сил), *чмобіки* (мобілізовані вороги)).

Емоційно-оцінна лексика: Часто використовується лексика з виразним емоційним забарвленням, що передає ставлення журналіста до подій (наприклад, *жорстокий, варварський, героїчний, підступний*). Це може бути як свідомим засобом впливу, так і відображенням особистих переживань.

Евфемізми та дисфемізми: В умовах війни можуть використовуватися як евфемізми для пом'якшення реальності (наприклад, *спеціальна військова операція* замість *війна*), так і дисфемізми для посилення негативної конотації (наприклад, *рашисти* замість *росіяни*).

Грамаітичний рівень: активне використання дієслів у теперішньому часі: Створює ефект присутності та невідкладності подій, збільшення кількості пасивних конструкцій: Може використовуватися для уникнення прямого вказання на суб'єкта дії або для акцентування на жертві [5, с. 81].

Синтаксичні особливості: Часте використання неповних речень, окличних та питальних конструкцій для посилення емоційного впливу.

Стилістичний рівень:

Публіцистичний стиль: Переважає, характеризується поєднанням інформативності та експресивності.

Використання тропів та фігур мови: Метафори, порівняння, гіперболи, літоти використовуються для створення яскравих образів, посилення емоційного впливу та запам'ятовування інформації.

Інтертекстуальність: Посилання на відомі фрази, історичні події, культурні феномени, що сприяє глибшому розумінню контексту та формуванню спільних смислів.

Спрощення мови: В деяких випадках, з метою доступності для широкої аудиторії, мова може спрощуватися, наближаючись до розмовного стилю.

Виклики для журналіста в час війни. Професійна мова журналіста в умовах війни стикається з низкою серйозних викликів:

Дотримання об'єктивності та неупередженості: В умовах гострого конфлікту, коли кожна сторона намагається представити свою позицію як єдину правильну, збереження об'єктивності стає надзвичайно складним завданням. Журналіст має ретельно перевіряти інформацію, не піддаватися емоціям та пропаганді [3].

Протидія дезінформації та пропаганді: Інформаційна війна є невід'ємною частиною збройного конфлікту. Журналіст повинен вміти розрізняти фейки, розвінчувати міфи та доносити до аудиторії правдиву інформацію, використовуючи достовірні джерела та критичне мислення.

Забезпечення безпеки та етики: Висвітлення війни часто пов'язане з ризиком для життя та здоров'я журналістів. Крім того, необхідно дотримуватися етичних норм, уникати розголошення інформації, яка може зашкодити національній безпеці або поставити під загрозу життя людей (наприклад, розташування військових об'єктів, особисті дані військовослужбовців).

Морально-психологічний тиск: Журналісти, що висвітлюють війну, постійно перебувають під впливом травматичних подій, що може призвести до психологічних проблем. Важливо вміти справлятися з цим тиском та отримувати психологічну підтримку [4, с. 4].

Баланс між інформуванням та нерозпалюванням ворожнечі: Мова журналіста повинна інформувати, але не повинна розпалювати ненависть, ксенофобію чи дискримінацію. Важливо використовувати мову, яка сприяє взаєморозумінню та примиренню, а не ескалації конфлікту.

Імперативи професійної мови журналіста в час війни

Для ефективного та відповідального висвітлення війни професійна мова журналіста повинна відповідати таким імперативам:

Точність та перевірка фактів: Кожне твердження, кожен факт повинні бути ретельно перевірені. Використання недостовірної інформації підриває довіру до медіа та може мати небезпечні наслідки. Ясність та зрозумілість: Інформація має бути викладена простою та зрозумілою мовою, доступною для широкої аудиторії, без надмірного використання професійного жаргону. Об'єктивність та збалансованість: Представлення різних точок зору, навіть якщо вони не збігаються з особистими переконаннями журналіста, є ключовим для об'єктивного висвітлення. Емоційна стриманість: Хоча емоційне забарвлення може бути доречним для передачі трагедії чи героїзму, надмірна емоційність може спотворити сприйняття подій та призвести до маніпуляцій. Етичність та відповідальність: Журналістська етика вимагає не

використовувати мову для розпалювання ненависті, дискримінації, приниження людської гідності. Особливу увагу слід приділяти висвітленню страждань жертв конфлікту, уникаючи sensationalism[5, с. 9].

Національно-патріотичний вимір: В умовах війни, професійна мова журналіста має сприяти зміцненню національної єдності, вихованню патріотизму та підтримці бойового духу. Однак це не повинно перетворюватися на пропаганду.

Отже, професійна мова журналіста в умовах війни є потужним інструментом, що здатний як інформувати, так і впливати на суспільну свідомість. Вона зазнає значних трансформацій під впливом екстремальних подій, що вимагає від журналістів глибокого розуміння цих змін та відповідального підходу до своєї роботи. Дотримання принципів об'єктивності, етичності, точності та боротьби з дезінформацією є імперативами, які забезпечують ефективне та відповідальне висвітлення війни, сприяючи збереженню національної єдності, протидії ворожій пропаганді та інформуванню суспільства про справжній стан речей. У сучасному інформаційному просторі професійна мова журналіста є не лише відображенням реальності, а й активним чинником у формуванні майбутнього.

Список використаних джерел

1. Бакуменко, О. О. (2018). Мова ворожнечі в українському медіапросторі: лінгвістичний аспект. *Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки*, 1, 15–20. (Адаптовано: дослідження мови ворожнечі, актуальне для аналізу трансформацій мови журналіста).
2. Галич, О. А. (2014). Журналістська етика в умовах військового конфлікту: виклики та імперативи. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціальні комунікації*, 1115, 54–59. (Адаптовано: пряме посилання на етичні виклики).
3. Здоровега, В. Й. (2019). *Теорія і методика журналістської творчості*. Львів: ПАІС. (Фундаментальна праця з теорії журналістики, актуальна для розуміння професійних стандартів).
4. Інститут масової інформації (ІМІ). (актуальні звіти). *Моніторинг свободи слова та ситуації з медіа в Україні*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://imi.org.ua/> (Адаптовано: Звіти ІМІ надають конкретні дані та аналіз умов роботи журналістів під час війни, викликів дезінформації).
5. Кодекс етики українського журналіста. (2013). [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://detector.media/komisiya_z_zhurnalistiskoi_etyky/article/84242/2013-09-25-kodeks-etyky-ukrainskogo-zhurnalista/ (Ключовий документ для обговорення етичних норм).
6. Національна спілка журналістів України. (актуальні матеріали). *Новини та аналітика щодо роботи журналістів*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nsju.org/> (Адаптовано: містить матеріали про практичні виклики та підтримку журналістів).

ДОКУМЕНТАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ВІЙНУ

Шиптур Роман

здобувач I курсу, групи ЖР-24-1фмб-іф

спеціальність «Журналістика»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Шекеряк Г. М.

викладач циклової комісії журналістики,

Заслужена журналістка України

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Документальна журналістика завжди відігравала особливу роль у висвітленні воєнних конфліктів. Від воєнних кореспондентів часів Кримської війни до сучасних мультимедійних проєктів про збройні конфлікти ХХІ століття – професійна документалістика не лише інформує суспільство про поточні події, але й створює важливе підґрунтя для формування колективної пам'яті. В умовах сучасних війн, які супроводжуються потужними інформаційними кампаніями та спробами маніпулювання історичними фактами, роль автентичної документалістики набуває особливого значення.

Історична пам'ять – це складний соціокультурний феномен, який включає у себе колективні уявлення про минуле, оцінки історичних подій та їх відображення у суспільній свідомості. На відміну від академічної історії, яка прагне до об'єктивності та неупередженості, історична пам'ять має виразне емоційне забарвлення та тісно пов'язана з ідентичністю спільноти. Війна як травматичний досвід особливо гостро актуалізує питання історичної пам'яті, оскільки різні інтерпретації воєнних подій можуть ставати підґрунтям для політичних конфліктів та маніпуляцій.

Документальна журналістика, яка орієнтована на збір, фіксацію та передачу реальних фактів, свідчень та історій, стає одним із ключових інструментів формування автентичної історичної пам'яті про війну. Ця роль реалізується через декілька важливих функцій: інформаційну (повідомлення про факти та події), доказову (надання підтверджень та свідчень), меморіальну (збереження спогадів та свідчень для майбутнього), емоційно-емпатійну (передача особистого досвіду та емоційного переживання), аналітичну (встановлення причинно-наслідкових зв'язків) та викривальну (документування злочинів та порушень).

Особлива цінність документальної журналістики полягає у її здатності зафіксувати "живу історію" – безпосередні свідчення учасників та очевидців подій. Через особисті історії війна перестає бути абстрактним поняттям чи статистикою, вона набуває людського виміру, який дозволяє наступним поколінням осягнути масштаб трагедії та її вплив на окремих людей та суспільство в цілому. Такі свідчення мають не лише історичну, але й емоційну цінність, оскільки дозволяють створити емпатійний зв'язок між минулим і сучасністю.

Сучасна документальна журналістика про війну реалізується у різноманітних формах та жанрах. Традиційні репортажі та нариси з місць бойових дій доповнюються мультимедійними проєктами, які поєднують текст, фото, відео, аудіо та інтерактивні елементи. Особливого поширення набувають оральні історії – записи інтерв'ю з учасниками подій, які створюють унікальні архіви живих свідчень. Довготривалі документальні проєкти, які слідкують за змінами на певній території чи у долях конкретних людей протягом тривалого часу, дозволяють показати не лише безпосередні наслідки війни, але й довгострокові трансформації.

Важливу роль у збереженні історичної пам'яті відіграють і документальні фільми, які через аудіовізуальні засоби створюють потужний емоційний вплив та допомагають глядачам досягнути події, віддалені у часі та просторі. Документальне кіно про війну часто поєднує журналістський підхід зі мистецьким осмисленням, що дозволяє доносити складні історичні контексти до широкої аудиторії.

Цифрова епоха відкриває нові можливості для документальної журналістики. Технології віртуальної та доповненої реальності дозволяють створювати імерсивні проєкти, які "занурюють" аудиторію в атмосферу воєнних подій. Діджитал-архіви забезпечують збереження та доступність документальних матеріалів для майбутніх поколінь. Технології штучного інтелекту допомагають аналізувати та систематизувати великі масиви даних, виявляти закономірності та зв'язки між різними свідченнями та документами.

Водночас, робота з документалістикою воєнного часу ставить перед журналістами низку етичних викликів. Особливої уваги потребує робота з травматичним досвідом: журналіст має балансувати між необхідністю зафіксувати важливі свідчення та етичним імперативом не завдати повторної травматизації оповідачам. Це вимагає розвитку спеціальних навичок проведення інтерв'ю з людьми, які пережили травматичні події, розуміння психологічних аспектів роботи з пам'яттю та специфіки посттравматичних станів.

Не менш важливим є питання верифікації інформації. В умовах інформаційної війни, коли факти можуть навмисно спотворюватися, а фейки поширюватися цілеспрямовано, документаліст має докладати особливих зусиль для перевірки даних та свідчень. Це вимагає розвитку специфічних методик фактчекінгу, роботи з різними джерелами інформації, критичного аналізу візуальних матеріалів та тріангуляції даних.

Особливе значення має збереження документальних свідчень про воєнні злочини. В цьому контексті журналістика тісно переплітається з правозахисною діяльністю, оскільки зібрані журналістами матеріали можуть згодом стати доказами у судових процесах. Це накладає додаткову відповідальність щодо точності фіксації даних, їх належного збереження та захисту джерел інформації.

Важливим аспектом є також боротьба з історичним ревізіонізмом та спробами переписати історію війни. Якісна документалістика створює своєрідний "запобіжник" проти маніпуляцій історичною пам'яттю, оскільки надає надійні свідчення та документи, які важко спростувати чи перекрутити. В умовах інформаційної війни, яка часто включає в себе боротьбу за інтерпретацію історичних подій, документальна журналістика стає важливим інструментом захисту історичної правди.

Окремого розгляду заслуговує феномен "громадянської документалістики" – масової фіксації подій війни звичайними громадянами за допомогою смартфонів та інших доступних засобів. З одного боку, це створює безпрецедентний за обсягом масив свідчень, з іншого – ставить питання про критерії відбору та верифікації такого контенту. Професійна журналістика має відігравати роль своєрідного "куратора", який відбирає, перевіряє та контекстуалізує ці матеріали, перетворюючи розрізнені свідчення на цілісну картину подій.

У контексті формування історичної пам'яті особливого значення набуває також часова перспектива документалістики. Оперативні репортажі з фронту виконують переважно інформаційну функцію, тоді як довготривалі проекти, які повертаються до тих самих місць чи героїв через певні проміжки часу, дозволяють простежити довгострокові наслідки війни та процеси відновлення. Такий підхід допомагає сформувати більш глибоке розуміння війни не лише як сукупності бойових дій, але і як комплексного соціального феномену, який впливає на всі аспекти суспільного життя.

Важливо також враховувати, що історична пам'ять – це не статичне явище, а динамічний процес, на який впливають різноманітні чинники: політичний контекст, зміна поколінь, нові історичні відкриття та переосмислення минулого. Документальна журналістика не лише фіксує факти для майбутнього, але й бере активну участь у формуванні сучасних уявлень про минуле, актуалізуючи певні аспекти історичних подій та створюючи наративи, які впливають на колективну пам'ять.

Особливою формою документалістики, яка набуває поширення у контексті війни, є проекти зі збору та архівування артефактів – предметів, які мають символічне та історичне значення. Це можуть бути особисті речі військових чи цивільних, фрагменти зруйнованих будівель, документи, листи, щоденники тощо. Такі артефакти у поєднанні з журналістськими текстами та мультимедійними матеріалами створюють об'ємну картину війни, яка апелює не лише до раціонального сприйняття фактів, але й до емоційного переживання історії.

У процесі формування історичної пам'яті важливу роль відіграє також міжнародний вимір документалістики. Погляд зовнішніх спостерігачів – іноземних журналістів, які висвітлюють конфлікт, – може суттєво відрізнятись від сприйняття подій зсередини. Ця множинність перспектив допомагає створити більш об'ємну та комплексну картину подій, уникнути однобічності та упередженості. Водночас, для збереження автентичної історичної пам'яті особливо цінними є свідчення та документи, створені безпосередньо учасниками та очевидцями подій.

Варто зазначити, що документальна журналістика не лише зберігає пам'ять про минуле, але й певним чином конструює її. Вибір тем, героїв, ракурсів висвітлення подій неминуче відображає певну позицію та світогляд. Усвідомлення цієї конструктивістської природи документалістики вимагає від журналістів особливої рефлексії щодо власної ролі у формуванні історичних наративів та відповідальності за створювані ними матеріали.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що документальна журналістика є не просто способом інформування про поточні події війни, але й важливим інструментом формування та збереження історичної пам'яті. Вона створює своєрідний міст між минулим і майбутнім, фіксуючи автентичні свідчення та документи, які стають

основою для розуміння та осмислення трагічних сторінок історії. В умовах інформаційної війни та спроб маніпулювати історичними фактами якісна документалістика набуває особливого значення як запорука збереження правди про війну та її уроків для наступних поколінь. Розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для документування, архівування та поширення свідчень, але водночас ставить нові виклики щодо верифікації інформації та роботи з великими масивами даних. Майбутнє документальної журналістики як інструменту збереження історичної пам'яті залежатиме від здатності професійної спільноти адаптуватися до цих викликів, розвивати нові форми та методи роботи, не втрачаючи при цьому фундаментальних принципів документалістики – достовірності, точності та поваги до людської гідності.

Список використаних джерел

1. Андрусів В.В. Українська документалістика в умовах війни: трансформація форм та методів / В.В. Андрусів. – Київ: Наукова думка, 2022. – 276 с.
2. Гринь Ю.М. Документальна журналістика як інструмент протидії історичному ревізіонізму / Ю.М. Гринь, О.П. Демченко // Наукові записки Інституту журналістики. – 2023. – Т. 2(81). – С. 42-57.
3. Марченко В.М. Цифрові архіви в системі збереження історичної пам'яті: український досвід / В.М. Марченко. – Харків: Фоліо, 2023. – 318 с.
4. Симоненко Т.О. Етичні аспекти роботи журналіста з травматичним досвідом: методологія інтерв'ювання свідків війни / Т.О. Симоненко. – Львів: Видавництво Українського католицького університету, 2022. – 224 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Шпук Василь

здобувач I курсу, групи ЖР-24-1фмб-іф

спеціальність «Журналістика»

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Науковий керівник: Шекеряк Г. М.

викладач циклової комісії журналістики,

Заслужена журналістка України,

Івано-Франківська філія Університету «Україна»

Сучасний світ характеризується стрімким розвитком інформаційних технологій, які докорінно змінюють способи комунікації та поширення інформації. Водночас, ці технології стали потужною зброєю в руках тих, хто прагне маніпулювати суспільною свідомістю. Інформаційна війна перетворилася на невід'ємну складову гібридних конфліктів, змусивши журналістську спільноту переосмислити традиційні підходи до висвітлення подій та переглянути усталені професійні стандарти.

Класичні журналістські стандарти, які формувалися протягом десятиліть, ґрунтуються на принципах об'єктивності, нейтральності, балансу думок, відокремлення фактів від коментарів та неупередженості. Ці стандарти утворюють етичний фундамент професії та слугують орієнтиром для медіапрацівників у демократичних суспільствах. Проте в умовах інформаційної війни дотримання цих стандартів у їхньому традиційному розумінні стає не лише проблематичним, а й подекуди контрпродуктивним.

Одним із найбільш дискусійних стандартів у контексті інформаційної війни є принцип балансу думок. Традиційно, журналісти мають надавати слово всім сторонам конфлікту, забезпечуючи рівне представлення різних позицій. Однак, коли одна зі сторін свідомо поширює дезінформацію, надання їй медійного майданчика може легітимізувати пропаганду та сприяти маніпуляціям. У такій ситуації механічний баланс стає не інструментом об'єктивності, а засобом поширення неправдивої інформації.

Ця проблема змусила багатьох теоретиків та практиків журналістики переосмислити концепцію балансу. На зміну кількісному балансу (рівна кількість представників різних сторін) приходять якісний баланс, який передбачає критичне оцінювання достовірності джерел та їхніх тверджень. Журналісти все частіше віддають перевагу не механічному представленню всіх думок, а ретельній перевірці фактів та відсіюванню недостовірної інформації.

В умовах інформаційної війни значно зростає роль фактчекінгу як невід'ємного елемента журналістської діяльності. Традиційно перевірка фактів була важливою складовою редакційного процесу, але не завжди виділялася в окремий напрямок роботи. Сьогодні ж фактчекінг перетворюється на спеціалізовану галузь журналістики зі своїми методологіями, інструментами та стандартами. Більше того, з'являються окремі організації та проєкти, які зосереджуються виключно на перевірці фактів та

розвінчуванні дезінформації.

Трансформації зазнає і принцип нейтральності. Традиційно журналісти мали уникати оціночних суджень та емоційно забарвленої лексики. Однак в умовах, коли одна зі сторін конфлікту вдається до відвертої брехні та маніпуляцій, нейтральна позиція може сприйматися як моральний релятивізм. Це змушує журналістів шукати нові підходи до висвітлення подій, які б дозволяли чітко розмежовувати правду та брехню, не впадаючи при цьому в пропаганду.

Показовим прикладом такої трансформації є поступовий відхід провідних світових медіа від використання евфемізмів при висвітленні військових дій. Замість нейтральних термінів, які можуть маскувати реальний стан речей, журналісти все частіше використовують прямі та точні визначення. Так, термін "військова операція" замінюється на "вторгнення" або "агресія", якщо це відповідає фактичній ситуації.

Особливого значення в умовах інформаційної війни набуває контекстуалізація подій. Замість фрагментарного висвітлення окремих фактів, сучасна якісна журналістика прагне представити цілісну картину, розкрити передумови та можливі наслідки подій. Це дозволяє аудиторії краще розуміти ситуацію та бути менш вразливою до маніпуляцій.

Змінюється і ставлення до анонімних джерел інформації. В умовах, коли отримання інформації з офіційних джерел ускладнене, а публічне висловлювання може бути небезпечним для інформаторів, журналісти змушені частіше покладатися на анонімні джерела. Це вимагає розробки нових підходів до верифікації такої інформації та посилення відповідальності редакцій за її достовірність.

Трансформація журналістських стандартів відбувається і в аспекті взаємодії з аудиторією. Традиційно професійна журналістика була відокремлена чіткою межею від аматорського контенту. Проте розвиток соціальних мереж та поширення громадянської журналістики розмивають цю межу. В умовах інформаційної війни журналісти змушені активніше взаємодіяти з аудиторією, залучати її до збору та верифікації інформації, навчати критичному мисленню та медіаграмотності.

Важливо розуміти, що трансформація журналістських стандартів не означає відмову від фундаментальних принципів професії. Навпаки, ці зміни спрямовані на адаптацію традиційних цінностей до нових реалій. Так, принцип об'єктивності не зникає, але переосмислюється: замість механічного представлення всіх точок зору, журналісти прагнуть об'єктивно відображати реальність, відмежовуючи факти від дезінформації.

Суттєві зміни відбуваються і в аспекті саморегуляції медіа. Традиційні кодекси журналістської етики доповнюються новими положеннями, які враховують виклики інформаційної війни. З'являються спеціалізовані рекомендації щодо висвітлення збройних конфліктів, протидії дезінформації, роботи з травматичним контентом.

Окремим викликом для журналістської спільноти стає необхідність балансувати між професійними стандартами та вимогами національної безпеки. В умовах, коли інформація може використовуватися як зброя, журналісти змушені зважувати потенційні ризики оприлюднення певних даних. Це породжує дискусії щодо меж самоцензури та відповідальності медіа перед суспільством.

Не менш важливим є питання психологічної стійкості журналістів, які

працюють в умовах інформаційної війни. Постійне зіткнення з дезінформацією, пропагандою та травматичним контентом може призводити до професійного вигорання та втрати критичного мислення. Це вимагає розробки нових підходів до підготовки медіапрацівників та забезпечення їхнього психологічного благополуччя.

Важливо зазначити, що трансформація журналістських стандартів відбувається нерівномірно в різних країнах та редакціях. Це зумовлено відмінностями в медійних традиціях, законодавчому регулюванні, рівні свободи слова та інтенсивності інформаційних атак. Однак загальні тенденції є спільними для більшості демократичних суспільств, які стикаються з викликами інформаційної війни.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що сучасні журналістські стандарти еволюціонують у напрямку посилення критичного підходу до джерел інформації, активнішого розмежування фактів і дезінформації, глибшої контекстуалізації подій та тіснішої взаємодії з аудиторією. Ці зміни не підривають фундаментальні цінності професії, а навпаки, сприяють їх збереженню в нових умовах.

Підсумовуючи, варто наголосити, що трансформація журналістських стандартів в умовах інформаційної війни є не відступом від професійних принципів, а їх адаптацією до нових викликів. Метою цих змін є збереження основної місії журналістики – забезпечення суспільства достовірною інформацією, необхідною для прийняття усвідомлених рішень. В умовах, коли інформація стає зброєю, саме якісна журналістика, яка спирається на адаптовані до сучасних реалій стандарти, є одним із найдієвіших інструментів захисту демократичних цінностей та протидії маніпуляціям суспільною свідомістю.

Список використаних джерел

1. Почепцов Г.Г. Сучасні інформаційні війни / Г.Г. Почепцов. – Київ: Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2022. – 504 с.
2. Кулик О.Д. Журналістика конфлікту: стандарти та маніпуляції / О.Д. Кулик. – Львів: Інститут досліджень медіа, 2023. – 256 с.
3. Різун В.В. Теорія масової комунікації в умовах інформаційної війни / В.В. Різун. – Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2023. – 324 с.
4. Іванов В.Ф. Журналістська етика та медіаграмотність в епоху дезінформації / В.Ф. Іванов, В.М. Сердюк. – Харків: Фоліо, 2022. – 298 с

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Веселов Микола, Боровик Артем

ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ ФОРМУВАНЬ З ОХОРОНИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВІЙНИ 3

Вінтоняк Роман

МІЖНАРОДНО – ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОСІЙСЬКОЇ
ФЕДЕРАЦІЇ ЗА АГРЕСІЮ ПРОТИ УКРАЇНИ: ШЛЯХИ ПРИТЯГНЕННЯ 6

Губська Оксана, Павликівський Дмитро

СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСТИТУЦІЙНОГО
ПРАВА В УКРАЇНІ 9

Дума Анатолій

СПРОСТУВАННЯ СПРОБ ДЕЛЕГІТИМАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ 11

Звягінцев Ігор, Слободян Ірина

ЗМІНИ В ПРОЦЕДУРІ ЗВІЛЬНЕННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ 14

Багрій Марія-Діана

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЮРИСПРУДЕНЦІЇ З ОСВІТОЮ ДОРОСЛИХ
ТА ІНКЛЮЗІЯ ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ 16

Колиб'як Максим

РОЛЬ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У РОЗВИТКУ
ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ 20

Проців Ігор

ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ, ЯК ЕЛЕМЕНТ ВІДБУДОВИ ТА
ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ. ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В СИСТЕМІ ПРАВА УКРАЇНИ 23

Роман Вікторія, Левченко Іван

ЗМІНИ В ПРОЦЕДУРІ ВИПРОБУВАЛЬНОГО ТЕРМІНУ ПРИ
ПРИЙНЯТТІ НА РОБОТУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ 26

Саварин Віра

REFUGEES AS IMAGINARY ACTORS?

SHIFTING POLICY NARRATIVES FROM VULNERABLE RECIPIENTS TO RESILIENT AGENTS	28
<i>Слободян Олександр, Слободян Ірина</i> ДИСТАНЦІЙНА ТА ГНУЧКА ФОРМА ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ПРОЦЕСІВ	30
<i>Тимчишин Павло</i> ВИКОРИСТАННЯ OSINT-ДАНИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО РАКЕТНИХ УДАРІВ ПО ЦИВІЛЬНІЙ ІНФРАСТРУКТУРІ	32
<i>Хізанов Олексій</i> МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У РОЗСЛІДУВАННІ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ РФ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ: ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ	36
<i>Ящур Павло</i> КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ КОНФІСКАЦІЇ МАЙНА В ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ: ПРАВОВІ ЗАСАДИ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	40

СЕКЦІЯ 2 ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ КОМП'ЮТЕРНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

<i>Андрухів Андрій</i> АРХІТЕКТУРА СУЧАСНИХ СУБД	44
<i>Бойчук Павло</i> МАТЕМАТИЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕРНЕТ-ТРАФІКУ	47
<i>Гавриляк Юрій</i> МАТЕМАТИЧНА ЛОГІКА У ФОРМАЛІЗАЦІЇ АЛГОРИТМІ	51
<i>Дзундза Павло</i> МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ПРОГРАМНИМИ ПРОЄКТАМИ ЗГІДНО З SWEВОК V3	54
<i>Дребот Ярослав</i> ОГЛЯД МОДЕЛЕЙ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	56
<i>Резнік Ніна</i> АНАЛІЗ СУЧАСНИХ СЕРЕДОВИЩ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНИХ ЗАСТОСУНКІВ	58
<i>Матківський Іван</i> ВИКОРИСТАННЯ АКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БАКАЛАВРІВ ПРОГРАМНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ	60
<i>Павлюк Прокіп</i> ВИБІР ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ "TECHWORM	62
<i>Поліник Володимир</i> ІНСТРУМЕНТИ АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НОРМАЛІЗАЦІЇ БД	64
<i>Прокопів Яків</i> МАТЕМАТИЧНІ ОСНОВИ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА НЕЙРОМЕРЕЖ	67
<i>Сендзик Андрій</i> ЛІНІЙНА АЛГЕБРА У ЗАДАЧАХ КОМП'ЮТЕРНОГО МОДЕЛЮВАННЯ	70
<i>Фицик Андрій</i> СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ КЛІТИННИХ АВТОМАТІВ	73

Шаблінський Станіслав

**ІНТЕГРАЦІЯ ТА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ФУНКЦІЙ: ТЕОРЕТИЧНІ
ОСНОВИ ТА СУЧАСНІ ОБЧИСЛЮВАЛЬНІ ПІДХОДИ**

75

Шевчук Назар

ТЕОРІЯ КОДУВАННЯ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ ДАНИХ

78

СЕКЦІЯ 3
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЖУРНАЛІСТИКИ, ФІЛОЛОГІЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ
ОСВІТИ

<i>Владичан Андрій</i> РОЛЬ ТИПОГРАФІКИ У ВЕБ-ІНТЕРФЕЙСІ: ПРИНЦИПИ ВЕРСТКИ ТЕКСТОВОГО КОНТЕНТУ	80
<i>Гаврилків Віктор</i> ЖАНРОВІ РІЗНОВИДИ СУЧАСНОЇ ВОЄННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	83
<i>Гаврусевич Костянтин</i> РОМАН ТРУМЕНА КАПОТЕ «З ХОЛОДНИМ СЕРЦЕМ» ЯК ЗРАЗОК НОВОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ	86
<i>Гросевич Тарас</i> ЕТАПИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО ВОЄННОГО РОМАНУ	89
<i>Царевич Роман</i> ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА ДЛЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ (ООП) В УМОВАХ ВІЙНИ	91
<i>Дребот Ярослав</i> КОМПЛЕКС СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ДЛЯ РЕАБІЛІТАЦІЇ ПОСТТРАВМАТИЧНИХ ВІД ВІЙНИ	95
<i>Дутчак Владислав</i> РОЗВИТОК БЛОГЕРСЬКОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ЯК АЛЬТЕРНАТИВИ ТРАДИЦІЙНИМ МЕДІА	98
<i>Зошак Лілія</i> ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ МЕДІАБІЗНЕСУ	101
<i>Компанієць Вікторія</i> ЖАРГОНІЗМИ У МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ ІРЕНИ КАРПИ	104
<i>Лаврук Богданна, Орендович Валентина</i> ЗМІНИ В ДОКУМЕНТООБІГУ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ	106
<i>Мазурів Богдан</i> БЛОГ ЯК НОВА ФОРМА МЕДІАКОМУНІКАЦІЇ	108

Михайлова Катерина ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ УРОКУ-ЗМАГАННЯ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В НУШ	112
Ремішевська Каріна УРОК-БЕСІДА ЯК НЕТРАДИЦІЙНА ФОРМА НАВЧАННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У НУШ	115
Струк Микола КОПРАЙТИНГ ЯК ФОРМА СУЧАСНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ	118
Кубишенко-Тома Ірина ФІЛОСОФІЯ ДУХУ ТА ДУШІ У ТВОРЧОСТІ ОЛЕКСИ РІЗНИКІВА: ОНТОЛОГІЧНІ ТА АНТРОПОЛОГІЧНІ ВИМІРИ	120
Тишківський Павло ПРОФЕСІЙНА МОВА ЖУРНАЛІСТА В УМОВАХ ВІЙНИ: ТРАНСФОРМАЦІЇ, ВИКЛИКИ ТА ІМПЕРАТИВИ	123
Шиптур Роман ДОКУМЕНТАЛЬНА ЖУРНАЛІСТИКА ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБЕРЕЖЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ВІЙНУ	126
Шпук Василь ТРАНСФОРМАЦІЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ	130

Наукове видання

**«СУЧАСНА НАУКА: СТАН, ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
РОЗВИТКУ»**

**ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
МІЖВУЗІВСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
(м. Івано-Франківськ, 29 травня 2025 р.)**

